

Na podlagi 15. člena Zakona o enakih možnostih žensk in moških (Uradni list RS, št. 59/02, 61/07 – ZUNEO-A, 33/16 – ZVarD in 59/19) in 109. člena Poslovnika državnega zbora (Uradni list RS, št. 92/07 – uradno prečiščeno besedilo, 105/10, 80/13, 38/17, 46/20, 105/21 – odl. US, 111/21 in 58/23) je Državni zbor na seji 22. septembra 2023 sprejel

RESOLUCIJO

O NACIONALNEM PROGRAMU ZA ENAKE MOŽNOSTI ŽENSK IN MOŠKIH 2023–2030 (RENPEMŽM23–30)

1. UVOD

Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2023–2030 (v nadaljnjem besedilu: ReNPEMŽM23–30) je strateški dokument, ki določa cilje in ukrepe ter ključne nosilce politik za uresničevanje enakih možnosti žensk in moških na posameznih področjih življenja v Republiki Sloveniji za obdobje od leta 2023 do leta 2030. Spodbujanje in ustvarjanje enakih možnosti sta predvsem naloga Vlade Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: Vlada RS) in ministrstev, ki v okviru svojih pristojnosti vsako na svojem delovnem področju sprejemajo ukrepe za uresničevanje ciljev, opredeljenih v resoluciji. Novi programski dokument vsebuje vladne (področne) politike in ukrepe, ki vključujejo vidik spola oziroma enake možnosti žensk in moških kot horizontalno temo.

Neposredna pravna podlaga za pripravo in izvajanje nacionalnega programa je Zakon o enakih možnostih žensk in moških (Uradni list RS, št. 59/02, 61/07 – ZUNEO-A, 33/16 – ZVarD in 59/19; v nadaljnjem besedilu: ZEMŽM), ki v 15. členu določa, da mora nacionalni program opredeliti temeljne politike enakih možnosti, v katerih poleg obveznih vsebin, predpisanih za dolgoročne programske dokumente, posebej določi cilje in ukrepe za njihovo doseganje na posameznih področjih družbenega življenja, predvsem na področju delovnih razmerij, socialnega in zdravstvenega varstva, izobraževanja, družinskih razmerij, nasilja nad ženskami in zastopanosti obeh spolov v javnem življenju, ter odgovornost za izvajanje ukrepov. Opredeliti mora tudi vsebino in nosilce periodičnih načrtov za izvajanje usmeritev in nalog iz nacionalnega programa na posameznih področjih družbenega življenja, podatke, ki se bodo v okviru dejavnosti državne statistike, anket ali mnenjskih raziskav zbirali, obdelovali, povezovali, shranjevali, analizirali in izkazovali ločeno po spolu; način spremljanja izvajanja nacionalnega programa in poročanja o njem ter okvirni obseg sredstev za izvedbo ukrepov iz nacionalnega programa in način njihovega zagotavljanja.

V skladu z zakonsko določitvijo obveznih vsebin nacionalnega programa ReNPEMŽM23–30 določa cilje in ukrepe temeljnih politik enakih možnosti žensk in moških predvsem na naslednjih ključnih področjih družbenega življenja:

- delovna razmerja, družinska razmerja, socialno varstvo: odpravljanje vrzeli med spoloma ter zagotavljanje enake ekonomske neodvisnosti žensk in moških;
- izobraževanje: zmanjšanje neenakosti žensk in moških ter preseganje stereotipnih družbenih vlog;
- zdravje: izboljšanje zdravja žensk ter zmanjšanje neenakosti v zdravju med moškimi in ženskami;

- nasilje nad ženskami: preprečevanje vseh oblik nasilja nad ženskami in dekleti ter boj proti njim;
- mesta odločanja: spodbujanje uravnotežene zastopanosti žensk in moških;
- zunanje zadeve: spodbujanje enakosti spolov in uresničevanje pravic žensk po svetu.

Na vsakem izmed šestih tematskih področij so navedena vsebinska izhodišča, ki izhajajo predvsem iz zavez EU ter drugih temeljnih strateških usmeritev s področja enakih možnosti žensk in moških. Navedeni so podatki o stanju v zvezi s položajem žensk in moških v družbi, opredeljeni so temeljni cilji in ukrepi, ki jih bodo izvajali posamezni nosilci ukrepov, ter ustrezni kazalniki.

Nosilci nalog so ministrstva in drugi organi, ki v sodelovanju z ministrstvom, pristojnim za enakost spolov, to je v času sprejema dokumenta MDDSZ, zagotavljajo uresničevanje ciljev in izvajanje ukrepov, opredeljenih v ReNPEMŽM23–30.

Posamezni ukrepi, opredeljeni v ReNPEMŽM23–30, so namenjeni izboljšanju manj ugodnega položaja tistega od spolov, ki je na katerem od navedenih področij v slabšem položaju, večinoma so to ženske, ter odpravljanju strukturnih ovir, ki ohranjajo in vzdržujejo obstoječe neenakosti. (Ne)enak položaj je razviden iz podatkov, razčlenjenih po spolu, in iz izsledkov analiz, ki se osredotočajo na razlike oziroma neenakosti med spoloma. Napredek v zmanjševanju neenakosti med spoloma merijo različni kazalniki, ki so navedeni na koncu posameznih ciljev. Za odpravljanje strukturnih neenakosti in doseganje dolgoročnih sprememb s ciljem doseganja enakosti spolov se uporablja strategija integracije načela enakosti spolov, ki zahteva sistematični pristop k oblikovanju, udejanjanju in vrednotenju področnih politik.

ReNPEMŽM23–30 upošteva priporočila, strateške usmeritve ter cilje, ukrepe in kazalnike, opredeljene v EU, mednarodnih in nacionalnih dokumentih, pomembnih za uresničevanje agende enakosti spolov. Pri določanju prednostnih vsebin in področij ReNPEMŽM23–30 upošteva predvsem usmeritve EU, opredeljene v novi strategiji za enakost spolov za obdobje 2020–2025 (EK, 2020d) in druge dokumente. ReNPEMŽM23–30 je skladna tudi s temeljnimi razvojnimi dokumenti države.

Na začetku leta 2021 je bilo opravljeno tudi neodvisno vrednotenje izvajanja prejšnje Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 (ReNPEMŽM15-20, 2015), ki je oblikovalo priporočila in predloge za pripravo novega dokumenta, ocenilo izvajanje nacionalnega programa v prejšnjih letih ter pričakovane učinke izvedenih aktivnosti (Kanjuo-Mrčela in Mikić, 2021).

Ker je enakost spolov horizontalna politika, je priprava ReNPEMŽM23–30 potekala v sodelovanju z različnimi vladnimi organi, ki so zagotovili seznam načrtovanih ukrepov po področjih, za katera so pristojni, in bodo tudi njihovi izvajalci. Hkrati so bili v skladu z načelom partnerstva v pripravo dokumenta vključeni tudi predstavniki in predstavnice stroke, lokalne samouprave, socialni partnerji, organi za varstvo človekovih pravic in nevladnih organizacij (v nadaljnjem besedilu: NVO). Dokument je bil obravnavan tudi na Strokovnem svetu za enakost spolov.

1.1 NAMEN IN CILJI NACIONALNEGA PROGRAMA

Ženske in moški smo si med seboj različni, naloga družbe pa je ustvarjanje enakih možnosti tako za ženske kot za moške. Osrednji cilj ReNPEMŽM23–30 je izboljšanje položaja žensk v vsej njihovi raznolikosti ter ustvarjanje enakih možnosti žensk in moških na vseh področjih družbenega življenja. Končni cilj je doseganje enakosti spolov, ki je opredeljena v 4. členu ZEMŽM ter pomeni, da so ženske in moški enako udeleženi na vseh področjih javnega in zasebnega življenja, da imajo enak položaj in enake možnosti za uživanje vseh pravic in za razvoj osebnih potencialov, s katerimi prispevajo k družbenemu razvoju, ter enako korist od rezultatov, ki jih prinaša razvoj (ZEMŽM, 2002).

Enakost spolov, spoštovanje človekovih pravic ter krepitev moči žensk in deklet so glavni pogoji za pravični in vključujoči trajnostni razvoj, hkrati pa tudi pomembne vrednote in cilji sami po sebi. Gre za načelo, ki ženskam in moškim zagotavlja svobodno odločanje, kako bodo razvijali svoje potenciale ter kako jih bodo uresničili v zasebnem in javnem življenju. Poleg tega je enakost spolov bistvenega pomena za gospodarsko rast in zmanjševanje revščine ter je ključna za doseganje ciljev trajnostnega razvoja in kot taka pomemben dejavnik za ohranjanje in krepitev stabilnosti družbe kot celote. Čeprav je napredek glede uresničevanja človekovih pravic žensk na določenih področjih velik, je neenakost spolov še vedno globoko ukoreninjena v ekonomskih, kulturnih, družbenih in političnih sistemih držav.

V Republiki Sloveniji sta ženska in moški enakopravna, pravno priznana kot enaka, imata enake formalne pravice, diskriminacija na podlagi spola pa je prepovedana. Republika Slovenija je v svoj pravni red sprejela več naprednih zakonodajnih določb, ki spodbujajo enakost spolov na različnih področjih ter upoštevajo zaveze EU in mednarodne zaveze ali jih celo presegajo. Izpolnjevanje teh zavez ni omejeno samo na t. i. *de iure equality*, ki jo določa pravna ureditev, temveč pomeni predvsem zagotavljanje t. i. *de facto equality*, torej resnične ali dejanske enakosti – dejansko enakega položaja v praksi. Za doseganje dejanske (*de facto*) enakosti spolov je potreben ustrezen institucionalni, zakonodajni in družbeni okvir, ki omogoča uresničevanje sprejetih zavez v vsakdanjem življenju. Pri enakosti spolov gre torej za pojem, ki združuje tako pravnoformalno enakost kot tudi enakost, ki se nanaša na dejansko enak položaj in enakost v praksi.

Napredek in doseganje dejanske (ne)enakosti med ženskami in moškimi na različnih področjih merijo različni indeksi: indeks enakosti spolov EIGE, ki omogoča primerjavo med članicami EU, se osredinja na šest osrednjih področij (delo, denar, znanje, čas, moč in zdravje) ter dve stranski področji (presečne neenakosti in nasilje) (EIGE, 2022a). Globalni indeks enakosti spolov Svetovnega gospodarskega foruma, ki vključuje več kakor 150 držav sveta, meri dejansko enakost žensk in moških na štirih področjih: izobraževanje, zdravje, gospodarstvo in politika (WEF, 2022). OECD-indeks SIGI se osredotoča na družbene norme, vrednote in stališča, kot jih odražajo različne družbene institucije (stopnjo diskriminatornosti) (OECD, 2022). Indeks neenakosti med spoloma (GII) programa Združenih narodov za razvoj (UNDP) se osredotoča zlasti na razlike v zdravju, mestih odločanja in ekonomskem položaju (UNDP, 2022).

Republika Slovenija se je po vseh navedenih indeksih dolgo uvrščala med uspešnejše države oziroma države z razmeroma visoko stopnjo enakosti na večini področij družbenega življenja tako na svetovni kot tudi evropski ravni. Kljub razmeroma visoki stopnji dosežene enakosti nobeni državi, vključno z Republiko Slovenijo, ni uspelo niti na enem področju merjenj popolnoma odpraviti vrzeli med spoloma. Na nekaterih področjih so se razlike celo povečale. V Republiki Sloveniji se – tako kot v številnih drugih državah članicah EU – neenakosti kažejo predvsem v obliki trdovratne segregacije trga dela po spolu; obstoju plačne in pokojninske vrzeli med spoloma; razširjenosti nasilja nad ženskami in dekleti oziroma nasilja

zaradi spola; v večji revščini zlasti starejših žensk; neenaki porazdelitvi skrbstvenih in gospodinskih obveznosti med spoloma, kar negativno vpliva na položaj žensk na trgu dela; neuravnoteženi zastopanosti spolov na številnih področjih; ter ne nazadnje v stereotipnih prepričanjih, ki zavirajo razvoj zmožnosti ne glede na spol. Na to opozarja tudi Vrednotenje izvajanja Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 (Kanjuo-Mrčela in Mikić, 2021). Kot ugotavlja indeks enakosti spolov EIGE, podrobna analiza stanja v letu 2020 kaže ponovno poslabšanje na številnih področjih življenja. To je najbolj vidno v (še vedno) prevladujoči spolni segregaciji na področju izobraževanja in zaposlovanja (posebej skrbi segregacija na novih delovnih področjih, kakršen je digitalni sektor, v katerem moški močno prevladujejo v izobrazbi in zaposlovanju), v večanju plačne vrzeli, nazadovanju deleža žensk v politiki in gospodarstvu, povečanju spolne segregacije pri zaposlovanju in podobno (Kanjuo-Mrčela in Mikić, 2021). Te ugotovitve potrjuje tudi indeks enakosti spolov EIGE za leto 2021, ki je izpostavil, da je bila Republika Slovenija edina država, ki je na lestvici nazadovala in se s 67,6 točke uvrstila tik pod povprečje. Najbolj je nazadovala na področju politične zastopanosti (za dve odstotni točki) (EIGE, 2021a). Od leta 2019 se ocena skoraj ni spremenila in Slovenija je tudi leta 2022 zasedla 12. mesto: dosegla je 67,5 točke oziroma za 0,1 točke manj kakor leta 2021. V primerjavi z letom 2021 je Republika Slovenija najbolj napredovala na področju dela (+0,4), medtem ko je najbolj nazadovala na področju zdravja (-0,9) (EIGE, 2022a).

Za doseganje napredka in za odpravo neenakosti nacionalni program opredeljuje splošne cilje, ki izhajajo iz položaja žensk in moških v Republiki Sloveniji. Ti cilji so:

- zmanjšanje vrzeli med spoloma na vseh področjih družbenega življenja, zlasti pri zaposlovanju, izobraževanju, zdravju in socialnem položaju;
- enakovrednejša delitev skrbstvenega dela med staršema oziroma partnerjema;
- preseganje stereotipov in seksističnih ter diskriminatornih ravnanj, ki poglobljajo neenakost spolov;
- najmanj uravnotežena zastopanost spolov na mestih odločanja;
- ničelna strpnost do nasilja nad ženskami in dekletimi oziroma do nasilja zaradi spola, učinkovita pravna pomoč in sankcioniranje storilcev;
- opolnomočenje oziroma krepitev moči žensk in deklet ter enakosti spolov v mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni pomoči, mednarodnih operacijah in misijah, drugih prizadevanjih za mir in drugih mednarodnih dejavnostih.

Z navedenimi cilji se zagotavlja:

- uresničevanje/izvajanje nacionalnih in mednarodnih zavez v skladu s pravnim redom Republike Slovenije, ki se nanašajo na enakost spolov in varstvo pred diskriminacijo zaradi spola;
- varstvo človekovih pravic in njihovo spoštovanje ter krepitev načela enakosti in enakih možnosti za vse ne glede na spol in druge osebne okoliščine;
- nediskriminatorno družbeno okolje, v katerem bo mogoče usklajevati plačano delo, skrbstvene obveznosti in prostočasne aktivnosti v vseh življenjskih obdobjih;
- bolj pravično družbo, ki bo bolj uravnotežena po spolu glede porazdelitve moči pri odločanju in enakega dostopa do finančnih in človeških virov;

- sprejemanje odločitev v družbi, ki bo bolj vključujoča in bo spodbujala vključevanje vseh, tudi ranljivih skupin žensk in moških;
- trajnostni in vključujoči gospodarski razvoj, ki bo omogočal razvoj znanja in spretnosti za kakovostno življenje in delo vsem ne glede na spol in druge osebne okoliščine;
- bolj kakovostno ter dostojno življenje za vse prebivalke in prebivalce Slovenije, tudi glede na izzive zaradi demografskih sprememb.

ReNPEMŽM23–30 opredeljuje tudi posebne cilje, ki so podlaga za ukrepe v okviru vsakega izmed tematskih področij.

1.2 INSTITUCIONALNI OKVIR

Od ustanovitve ZN je eden izmed temeljnih ciljev organizacije spodbujati in krepiti spoštovanje človekovih pravic za vse. Republika Slovenija je že kot pogodbenica Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (v nadaljnjem besedilu: CEDAW) zavezana k vzpostavitvi, ohranjanju in krepitvi osrednje nacionalne strukture v izvršilni veji oblasti, saj sta med ključnimi obveznostmi Republike Slovenije, ki izhajajo iz njenega 2. člena, oblikovanje in stalno učinkovito izvajanje politike za odpravo diskriminacije žensk. Ta obveznost med drugim vključuje obstoj in delovanje telesa v vladi, pristojnega za spodbujanje vključevanje vidika spola v vse zakone in politike ter za dajanje pobud, koordinacijo in nadzor nad pripravo in izvajanjem zakonodaje, politik in programov, potrebnih za izpolnjevanje obveznosti, ki izhajajo iz konvencije (ZN, 1992b).

Države pogodbenice imajo določeno svobodo, da taka vladna telesa oblikujejo po lastni presoji, predvsem glede na to, kakšna institucionalna ureditev najbolj ustreza nacionalnemu kontekstu, vendar pa morajo zagotoviti, da imata vzpostavitev osrednjega vladnega telesa za enakost spolov in njegovo delovanje ustrezno pravno podlago, da mu status in umestitev v vladno strukturo omogočata delovanje za doseganje ciljev enakosti spolov na ravni države ter da ima zato ustrezno opredeljene pristojnosti in naloge ter za njihovo izvajanje zadostne finančne in kadrovske vire. Če se države pogodbenice odločijo za umestitev pristojnosti za politiko enakosti spolov v enega od ministrstev, pristojnega za druge politike, mora umestitev v organizacijsko strukturo ministrstva zagotavljati, da so izpolnjeni pogoji za učinkovito delovanje osrednjega vladnega mehanizma za enakost spolov.

V Republiki Sloveniji je bil do leta 2012 za enakost spolov pristojen Urad za enake možnosti, od leta 2012 pa MDDSZ.

Osnovne pristojnosti in naloge nacionalnega mehanizma za enakost spolov v Republiki Sloveniji določa ZEMŽM (ZEMŽM, 2002). Ministrstvo, pristojno za enakost spolov oziroma enake možnosti žensk in moških, spremlja posamezna področja družbenega življenja z vidika enakosti spolov ter Vladi RS in ministrstvom predlaga sprejetje oziroma spremembo zakonov in drugih predpisov ter sprejetje drugih ukrepov; usklajuje dejavnosti, namenjene izvajanju integracije načela enakosti spolov, vključno z nudenjem strokovne podpore pri vzpostavljanju ustreznih metod in tehnik; usklajuje pripravo nacionalnega programa in spremlja njegovo izvajanje; usklajuje pripravo poročil o izpolnjevanju mednarodnih obveznosti Republike Slovenije na področju ustvarjanja enakih možnosti; sodeluje z nevladnimi organizacijami, ki delujejo na področju enakih možnosti žensk in moških, ter sofinancira njihove projekte ali dejavnosti.

V skladu z 11. členom ZEMŽM je v Republiki Sloveniji enakost spolov horizontalna tema: spodbujanje in ustvarjanje enakih možnosti je predvsem naloga Vlade RS in ministrstev, ki v okviru svojih pristojnosti vsak na svojem delovnem področju z ustreznimi splošnimi in posebnimi ukrepi uresničujejo cilje, opredeljene v tem zakonu (ZEMŽM, 2002).

Ministrstva pri pripravi predpisov in ukrepov, ki posegajo na področja, pomembna za ustvarjanje enakih možnosti, upoštevajo vidik enakosti spolov in pri tem sodelujejo z ministrstvom, pristojnim za enake možnosti, ter upoštevajo njegove predloge in mnenja. Ministrstvo, pristojno za enake možnosti, ter druga ministrstva v okviru svojih pristojnosti spremljajo in preučujejo tudi druge oblike diskriminacije zaradi spola, ki so ovira za ustvarjanje enakih možnosti po ZEMŽM, na primer nasilje, ki izhaja iz neenakih razmerij med spoloma, ter jih upoštevajo pri ukrepih za doseganje namena tega zakona. Za izvajanje teh nalog so v skladu s 13. členom ZEMŽM pristojne koordinatorice oziroma koordinatorji, ki jih določijo ministrice oziroma ministri vsak za svoje delovno področje (ZEMŽM, 2002). Splošne usmeritve za delo ministrstev ter koordinatoric in koordinatorjev, način sodelovanja ministrstev z osrednjim organom, pristojnim za enakost spolov, ter prednostna področja dela za obdobje 2016–2020 so opredeljevale Smernice za vključevanje vidika enakosti spolov v delo ministrstev (MDDSZ, 2016b). Namen je bil izboljšati procese, potrebne za izvajanje strategije vključevanja vidika spola v politike. Večina ukrepov in prednostnih nalog, ki jih vključujejo smernice, je vključenih v ReNPEMŽM23–30.

Koordinatorico oziroma koordinatorja za enake možnosti, ki predlaga ukrepe in aktivnosti na področju ustvarjanja enakih možnosti ter svetuje pri oblikovanju rešitev v okviru posamezne lokalne skupnosti, imajo lahko tudi samoupravne lokalne skupnosti. Ta priporočila je do leta 2020 upoštevalo približno 20 odstotkov lokalnih skupnosti, okoli 5 odstotkov pa jih je pripravilo tudi akcijske načrte (EIGE, 2020c).

Večina ministrstev za področje koordinacije enakih možnosti žensk in moških določi osebo, ki poleg rednih nalog opravlja koordinacijske, svetovalne in spodbujevalne naloge. Nekatera ministrstva so ustanovila tudi posebna posvetovalna ali strokovna telesa za uresničevanje nalog na področju enakih možnosti žensk in moških v okviru ministrstva. V okviru MDDSZ od leta 2014 deluje strokovni svet za enakost spolov, strokovno-posvetovalni organ ministra oziroma ministrice za spremljanje in ocenjevanje stanja in napredka pri uresničevanju enakosti žensk in moških na različnih področjih družbenega življenja ter za dajanje pobud, predlogov in priporočil za oblikovanje politike enakosti spolov. V okviru MNZ deluje posvetovalno telo za integracijo načela enakosti spolov, pristojno za zagotavljanje enakih možnosti žensk in moških v MNZ in organov v sestavi. V okviru MVZI deluje komisija za enake možnosti na področju znanosti, strokovno telo ministrstva, ki ministrstvu svetuje pri podpori promocijskih in drugih dejavnosti na področju zagotavljanja enakih možnosti v znanosti ter upošteva načelo uravnoteženega zastopanja obeh spolov pri imenovanju delovnih teles v pristojnosti ministrstva ter pri pripravi pravnih aktov in drugih strateških dokumentov na področju znanosti.

Za spodbujanje enakopravne obravnave in zagotavljanje varstva pred diskriminacijo na podlagi različnih osebnih okoliščin, vključno z osebno okoliščino spola, je bil v Sloveniji leta 2016 v skladu z evropskim pravnim redom ustanovljen Zagovornik načela enakosti kot samostojni državni organ. Vlogo organa za spodbujanje enakega obravnavanja oziroma organa za enakost (angl. *Equality body*) je na novo opredelil Zakon o varstvu pred diskriminacijo (Uradni list RS, št. 33/16 in 21/18 – ZNOrg; v nadaljnjem besedilu ZVarD), ki je nadomestil Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (Uradni list RS, št. 93/07 –

uradno prečiščeno besedilo in 33/16 – ZVarD) iz leta 2004. Zagovornik načela enakosti zagotavlja informacije, svetovanje in zagovorništvo. Sprejema prijave diskriminacije in v upravnem postopku ugotavlja diskriminacijo. Raziskuje in spremlja stanje diskriminacije v Republiki Sloveniji, daje priporočila pristojnim o varstvu pred diskriminacijo, ozavešča javnost, pripravlja poročila o stanju v zvezi z diskriminacijo in podobno.

1.3 PRIPRAVA IN IZVAJANJE NACIONALNEGA PROGRAMA

Pripravo ReNPEMŽM23–30 je tako kot prejšnja nacionalna programa (2005–2013 in 2015–2020) (ReNPEMŽM, 2005 in ReNPEMŽM15-20, 2015) koordiniral osrednji organ za enakost spolov Sektor za enake možnosti (v nadaljnjem besedilu: SEM) pri MDDSZ. Na podlagi mednarodnih in evropskih dokumentov oziroma priporočil, predstavljenih v nadaljevanju, so bili najprej oblikovani ključni cilji in bila opredeljena prednostna področja. Izhodišče za pripravo so bili tudi statistični podatki, izsledki raziskav in študij o aktualnem stanju na tem področju v Republiki Sloveniji. Ukrepe so oblikovala ministrstva oziroma vladne službe, ki so vsako na svojem področju delovanja pristojni za upoštevanje vidika spola pri razvoju svojih politik, v sodelovanju s SEM. Gre za ukrepe, ki so jih ministrstva predlagala v skladu z opredeljenimi cilji in aktivnostmi, ki jih že izvajajo oziroma jih bodo izvajala v prihodnosti, da bi se odpravil neenak položaj oziroma upošteval posebni položaj spolov na posameznem področju.

Nacionalni program določa ukrepe za doseg ciljev na šestih tematskih področjih. Opredeljeni cilji in ukrepi v nacionalnem programu, ki zajema obdobje 2023–2030, izhajajo iz analize stanja oziroma položaja žensk in moških na različnih področjih in iz vrednotenja prejšnjega nacionalnega programa ter pomenijo splošne strateške usmeritve na posameznem področju. Cilje in ukrepe, opredeljene v nacionalnem programu, bodo izvajala ministrstva in drugi vladni organi v sodelovanju z drugimi sodelujoči organi. Večina ukrepov pomeni izvajanje politike posameznega ministrstva na določenem področju, posamezni ukrepi za spodbujanje enakosti spolov pa so namenjeni tudi izboljšanju strokovnih kompetenc in znanja ključnih deležnikov na področju enakosti spolov ter institucionalni krepitvi področja. Pri načrtovanju ukrepov so bile upoštevane tudi aktualne razmere v času nastanka ReNPEMŽM23–30, saj je bilo to tudi obdobje odzivanja na pandemijo covid-19 (v nadaljnjem besedilu: pandemija), zlasti glede ekonomskih in socialnih posledic za različne ranljive skupine.

Zastavljeni cilji in ukrepi v ReNPEMŽM23–30 se bodo uresničevali z aktivnostmi. Konkretne, natančno opredeljene aktivnosti bodo določene v periodičnih načrtih, ki so izvedbeni akti nacionalnega programa. Ti bodo za posamezno področje družbenega življenja opredelili potrebne aktivnosti za dveletno obdobje. Za vsako aktivnost bodo opredeljeni način izvedbe, pričakovani rezultat in prispevek k doseganju zastavljenih ciljev. Aktivnosti se bodo izvajale na vseh šestih tematskih področjih, opredeljenih v nacionalnem programu. V skladu s 16. členom ZEMŽM bo ministrstvo, pristojno za enake možnosti, pripravilo predlog periodičnega načrta in ga predložilo v sprejetje Vladi RS, na podlagi predlogov, ki jih bodo pripravila pristojna ministrstva (ZEMŽM, 2002). Ta morajo najpozneje dva meseca pred iztekom vsakega periodičnega načrta ministrstvu, pristojnemu za enake možnosti, poslati tudi poročilo o izvajanju aktivnosti, opredeljenih v periodičnem načrtu. Vlada RS bo vsaki dve leti poročala Državnemu zboru Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: državni zbor) o izvajanju nacionalnega programa. V poročilu bodo navedeni ukrepi in aktivnosti, izvedeni v prejšnjem dveletnem obdobju.

Za doseganje enakosti spolov in učinkovito izvajanje politik na tem področju ni dovolj, če so v proces priprave, izvajanja in spremljanja vključeni le pristojni organi, ampak je pomembno krepiti oblike sodelovanja in partnerstva med Vlado RS in različnimi deležniki, zlasti civilno družbo. V proces priprave nacionalnega programa so bili vključeni različni deležniki. MDDSZ SEM je na začetku leta 2020 pripravil osnutek dokumenta z vsebinskimi izhodišči in cilji na posameznih strateških (tematskih) področjih ter jih poslal pristojnim ministrstvom in vladnim službam, da bi na tej podlagi oblikovali ukrepe, ki jih bodo v obdobju trajanja resolucije tudi izvajali. Glede na posebne razmere (pandemija), ki ni dopuščala organizacije sestankov in srečanj v živo, je bila med julijem in septembrom 2020 izvedena tudi posvetovalna spletna anketa s predstavniki in predstavnicami nevladnih organizacij, organi za človekove pravice ter predstavniki in predstavnicami raziskovalne/akademske sfere in strokovnih združenj, lokalnih skupnosti in socialnih partnerjev. Tudi njim so bila poslana vsebinska izhodišča s predlaganimi cilji in prednostnimi področji. Glede na izjemen odziv ter številne pripombe in komentarje omenjenih deležnikov je SEM pripravil preglednico njihovih predlogov ter jo predložil pristojnim ministrstvom, njihovi predlogi pa so vključeni tudi v neodvisno končno poročilo o vrednotenju prejšnje resolucije (Kanjuro-Mrčela in Mikić, 2021).

Konec leta 2020 se je na strateškem spletnem seminarju znova sestala delovna skupina koordinatorjev in koordinatoric na ministrstvih, ki je pregledala načrtovane cilje in ukrepe ter razpravljala o drugih izzivih po posameznih tematskih področjih, ki jih je treba obravnavati v osnutku dokumenta. Prvi osnutek dokumenta je februarja 2021 obravnaval strokovni svet za enakost spolov, kjer so sodelovale predstavnice in predstavniki različnih strokovnih združenj in organizacij ter nevladnih in humanitarnih organizacij. Njihove pripombe in predlogi so bili prav tako poslani pristojnim ministrstvom. V javni razpravi o osnutku dokumenta (19. februar–19. marec 2021) so bile navedene številne pripombe, komentarji in konkretni predlogi za izboljšanje besedila, ki jih je na različna tematska področja oziroma pristojna ministrstva naslovilo okoli 20 različnih organizacij, ustanov ter posameznikov in posameznikov.

Leta 2022 je bil predlog resolucije posodobljen in ob okrepljenem dialogu s civilno družbo ponovno obravnavan na seji strokovnega sveta za enakost spolov v novi sestavi (januar 2023). Njegove predloge so ministrstva znova obravnavala in jih smiselno vključila v predlog resolucije.

1.4 EVROPSKE IN MEDNARODNE ZAVEZE

Pri pripravi zasnove in temeljnih izhodišč nacionalnega programa so upoštevane zlasti usmeritve, cilji in predlogi ukrepov za doseganje enakosti spolov iz temeljnih evropskih in mednarodnih strateških dokumentov, ki posebej obravnavajo enakost spolov, oziroma tematike, ki so ključnega pomena za doseganje enakosti spolov. Upoštevani so tudi novejši dokumenti, ki se nanašajo na obdobje veljavnosti ReNPEMŽM23–30, prav tako tudi novejša priporočila, ki jih je Republika Slovenija prejela od mednarodnih institucij v zvezi s poročanjem o izvajanju konvencij. Na drugi strani so podlaga za pripravo ukrepov tudi starejši dokumenti s še vedno aktualnimi priporočili za izvajanje politik na določenih področjih:

- Unija enakosti: strategija za enakost spolov za obdobje 2020–2025 (EK);
- Strategija za enakost spolov 2018–2023 (Svet Evrope);
- Pekinška deklaracija in izhodišča za ukrepanje (ZN);

- Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (ZN);
- Agenda 2030 za trajnostni razvoj (ZN);
- Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (Svet Evrope);
- Konvencija MOD št. 190 o odpravi nasilja in nadlegovanja v svetu dela (MOD);
- Akcijski načrt EU za enakost spolov (GAP III) za obdobje 2021–2025 (EK);
- Resolucija VS ZN 1325 in z njo povezane resolucije, ki skupaj tvorijo Agendo 1325 o ženskah, miru in varnosti (ZN);
- Sklepi Sveta o ženskah, miru in varnosti (2018 in 2022) ter Akcijski načrt EU za vprašanja žensk, miru in varnosti (2019) (EK).

Unija enakosti: strategija za enakost spolov za obdobje 2020–2025

Strategija je strateški dokument EK, ki opredeljuje cilje in ukrepe za vključevanje vidika enakosti spolov v dejavnosti EU na vseh področjih njenega delovanja v obdobju 2020–2025 (EK, 2020d) Strategija temelji na 8. členu Pogodbe o delovanju EU, ki določa, da si EU v vseh dejavnostih prizadeva odpraviti neenakosti ter spodbujati enakost med moškimi in ženskami (UL C 202, 2016). V skladu z navedenim strategija določa vizijo, cilje politike in ukrepe za konkretni napredek na področju enakosti spolov v Evropi in za doseganje ciljev trajnostnega razvoja ter med drugim opredeljuje te prednostne naloge za enakost med spoloma v obdobju 2020–2025:

- odprava vseh oblik nasilja zaradi spola in preseganje spolnih stereotipov v družbi;
- doseganje enake ekonomske neodvisnosti;
- uravnotežena zastopanost;
- vključevanje vidika spola v vse politike EU.

Nasilje zaradi spola ali nasilje, ki nesorazmerno prizadene ženske, je v strategiji opredeljeno kot eden največjih izzivov naše družbe; gre za nasilje, ki je globoko ukoreninjeno v neenakosti spolov. Za preprečevanje nasilja zaradi spola strategija med drugim poziva k sprejetju pravnih ukrepov, s katerimi bodo doseženi cilji Istanbulske konvencije, ki je merilo za mednarodne standarde na tem področju (Svet Evrope, 2011).

Vzpostavljena bo tudi mreža EU za preprečevanje nasilja nad ženskami in nasilja v družini z namenom izmenjave dobrih praks, osrednjega pomena bo tudi preprečevanje nasilja, osredotočeno na moške, fante in moškost. Za izkoreninjenje nasilja in nadlegovanja v svetu dela EK spodbuja države članice k ratifikaciji Konvencije MOD št. 190 o odpravi nasilja in nadlegovanja v svetu dela (v nadaljnjem besedilu: konvencija MOD št. 190) (MOD, 2019a). Podprla bo tudi komunikacijsko kampanjo proti spolnim stereotipom na ravni celotne EU.

Za doseganje enake ekonomske neodvisnosti bodo v ospredju odprava plačne vrzeli med spoloma in ovir, ki jo povzročajo. S tem namenom je EK pripravila predlog direktive o krepitvi uporabe načela enakega plačila za enako delo ali delo enake vrednosti za moške in

ženske s preglednostjo plačil in mehanizmi za izvrševanje (UL L 132, 2023). Svet je med predsedovanjem Republike Slovenije dosegel splošni dogovor, ki je utrl pot pogajanjem z Evropskim parlamentom in dokončnemu sprejetju direktive. EK si bo posebej prizadevala spodbujati države članice k sprejemanju ukrepov, ki bodo obravnavali ranljive skupine žensk, ki so strukturno premalo zastopane na trgu dela zaradi presečne dimenzije in okoliščin, ki povečujejo njihovo ranljivost in marginalizacijo. Za odpravljanje neenakosti na trgu dela bo še naprej veliko pozornosti namenjene usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja, še zlasti v zvezi z izvajanjem direktive o usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja staršev in oskrbovalcev, ki spodbuja enakovredno delitev skrbstvenih obveznosti med oba starša (UL L 188, 2019). Prenos direktive o usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja v nacionalni pravni red pomeni pomembno spodbudo in večjo možnost za delitev starševskih obveznosti v parih, kjer delata oba partnerja. Prispeval bo k preprečitvi spolnih stereotipov in pristranskosti, povezanih z izrabo starševskega dopusta, in dolgoročno vodil k temu, da bo več moških vključenih v skrbstveno delo.

Pomembni so tudi spodbujanje ženskega podjetništva in inovativnosti ter udeležba žensk v tradicionalno moških sektorjih in poklicih. Posebna pozornost bo namenjena IKT, kjer je delež žensk med študentsko populacijo in zaposlenimi izredno majhen.

Da bi bilo v podjetjih več žensk na vodstvenih položajih, si je EK prizadevala za sprejetje direktive o zagotavljanju uravnotežene zastopanosti med direktorji družb, ki kotirajo na borzi, in s tem povezanih ukrepov (UL L 315, 2022). Poleg tega EK spodbuja udeležbo žensk v politiki, tudi na volitvah v Evropski parlament leta 2024. Njen cilj je doseči uravnoteženo zastopanost spolov (50 odstotkov) na vseh njenih vodstvenih ravneh do konca leta 2024. EK je vzpostavila tudi projektno skupino za enakost z nalogo, da se vidik enakosti, vključno z enakostjo spolov, upošteva na operativni in tehnični ravni delovanja EK.

Izvajanje strategije bo temeljilo na dvojnem pristopu, in sicer na kombinaciji usmerjenih ukrepov za doseganje enakosti spolov in okrepljenega upoštevanja vidika spola. Komisija bo okrepila upoštevanje vidika spola tako, da bo sistematično vključevala vidik spola v vse faze razvoja politik na vseh področjih, tako pri notranjem kot tudi zunanjem delovanju.

Ukrepi in cilji ReNPEMŽM23–30 upoštevajo določeni evropski okvir za delovanje na področju enakosti spolov. Republika Slovenija si bo prizadevala za uresničevanje ciljev in ukrepov, opredeljenih v Strategiji EU za enakost spolov, prilagojeno nacionalnemu okviru, v skladu s sklepom Vlade RS (Vlada RS, 2020d), s katerim je podprla sprejetje Strategije EU za enakost spolov za obdobje 2020–2025, saj ocenjuje, da je tovrstna evropska strategija ključna za doseganje ciljev politike enakosti spolov na ravni EU in v njenih državah članicah, predvsem pa za uresničevanje 8. člena Pogodbe o delovanju Evropske unije. Ta določa, da si EU pri vseh dejavnostih prizadeva odpraviti neenakosti in spodbujati enakost med moškimi in ženskami (UL C 202, 2016). Ukrepi in cilji novega nacionalnega programa za enake možnosti žensk in moških upoštevajo določeni evropski okvir za delovanje EK na področju enakosti spolov.

Izvajanje strategije v državah članicah EK preverja v rednih letnih poročilih o napredku v državah članicah EU.

Strategija Sveta Evrope opredeljuje šest strateških področij oziroma ciljev (Svet Evrope, 2018):

- preprečevanje spolnih stereotipov in seksizma ter boj proti njima;
- preprečevanje nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter boj proti njima;
- zagotavljanje enakega dostopa žensk do pravnih sredstev;
- doseganje uravnotežene zastopanosti žensk in moških na mestih odločanja v politiki in javnem življenju;
- varovanje pravic migrantk, begunk in prosilk za azil;
- vključevanje vidika spola v politike in ukrepe (uresničevanje integracije načela enakosti spolov).

Na vsakem izmed področij Svet Evrope navede ukrepe, ki jih bo sprejel v obdobju izvajanja strategije. Na področju boja proti stereotipom je Svet Evrope leta 2019 sprejel *Priporočilo o preprečevanju seksizma in boju proti njemu*, ki vsebuje prvo mednarodno opredelitev seksizma in določa ukrepe, ki bi jih morale države sprejeti za učinkovito spoprijemanje s tem pojavom tako v javnem kot tudi zasebnem življenju (Svet Evrope, 2019).

V zvezi z uravnoteženo zastopanoostjo je poudarek Strategije Sveta Evrope predvsem na odpravljanju ovir, ki preprečujejo uravnoteženo zastopanoost v politiki, na spodbujanju in podpori ukrepom, ki ženskam lajšajo sodelovanje v politiki, opolnomočenju kandidatk in izvoljenih žensk, vključno s pripadnicami marginaliziranih skupin, ter na okrepljenem sodelovanju z vsemi ustreznimi deležniki za doseganje zastavljenih ciljnih deležev v politiki in na drugih področjih javnega življenja.

Varovanje pravic migrantk, begunk in prosilk za azil zadeva predvsem ukrepe v zvezi s preprečevanjem nasilja zaradi spola, vključno s posilstvom in spolnim nadlegovanjem, trgovino z ljudmi, ukrepe v zvezi z ekonomskim opolnomočenjem oziroma integracijo v evropske družbe in na trge dela v skladu z določili Istanbulske konvencije (Svet Evrope, 2011), Konvencije o ukrepanju proti trgovini z ljudmi (Svet Evrope, 2006) in Konvencije o zaščiti otrok pred spolno zlorabo (t. i. Lanzarotska konvencija) (Svet Evrope, 2007).

V zvezi z vključevanjem vidika spola v politike je Svet Evrope sprejel številna priporočila, ki se nanašajo na različna področja, vključno z zdravstvenim sektorjem, mediji, športom in kulturo (avdiovizualnim sektorjem) ter zdravstveno politiko. Velik poudarek je tudi na usposabljanjih zaposlenih o enakosti spolov in spodbujanju zbiranja podatkov, razčlenjenih po spolu.

Svet Evrope prav tako kot EU pripravlja redna letna poročila o uresničevanju ciljev strategije v državah članicah.

Pekinška deklaracija in Pekinška izhodišča za ukrepanje

Navedena dokumenta še vedno pomenita temeljni mednarodni standard in svetovno zavezo za doseg enakosti spolov, krepitev moči žensk in udeležanja njihovih pravic (ZN, 1995). V Pekinških izhodiščih za ukrepanje je navedeno, da sta uravnotežena zastopnost spolov in vključevanje vidika spola ključ za uresničevanje enakosti spolov. Pekinška izhodišča za ukrepanje vsebujejo dvanajst kritičnih področij, ki zadevajo ženske, za vsakega od njih pa opredeljujejo strateške cilje in ukrepe, ki jih morajo države pogodbenice izvesti za doseg teh ciljev. Zadnje pregledno poročilo o uresničevanju ciljev Pekinške deklaracije in izhodišč za ukrepanje ter sklepov 23. posebnega zasedanja Generalne skupščine Združenih narodov ob 25. obletnici četrte svetovne konference o ženskah (Peking + 25) v Republiki Sloveniji, ki ga je za Ekonomsko komisijo ZN za Evropo pripravila Republika Slovenija, ugotavlja, da je večina izzivov, prepoznanih pred 25 leti, še vedno aktualna (EIGE, 2020a), predvsem:

- trdovratnost stereotipnih prepričanj in prepočasno uresničevanje sprejetih zavez v praksi;
- vztrajna spolna segregacija na trgu dela;
- velika skrbstvena vrzel med spoloma;
- šibkost institucionalnih struktur za enakost spolov;
- razširjenost spolnega nasilja v vseh oblikah.

Pregledno poročilo Peking + 25 ugotavlja tudi, da so v zadnjem obdobju nastali novi izzivi, ki jih mora Republika Slovenija obravnavati v prihodnje, kot so spolna pristranskost in umetna inteligenca, nove oblike nasilja nad ženskami in dekleti (spletne nasilje) ali izničenje napredka z vračanjem v preteklost z organiziranimi kampanjami zoper enakost spolov (EIGE, 2020a). ReNPEMŽM23–30 večinoma upošteva dana priporočila o izzivih, ki jih je treba obravnavati v prihodnjem obdobju, in pri tem upošteva predloge ministrstev kot nosilcev ukrepov.

Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (CEDAW)

CEDAW je mednarodna pogodba o varstvu človekovih pravic in svoboščin, ki se nanaša na človekove pravice žensk, obsega šest delov, se osredinja na različne vidike izključevanja in omejevanja žensk zaradi njihovega spola ter priporoča številne, tudi začasne posebne ukrepe za pospešitev dejanske enakosti žensk in moških na različnih področjih, od zdravja, izobraževanja, do trga dela in načrtovanja družine. Republika Slovenija je v skladu z 18. členom CEDAW zavezana k pripravi rednih poročil o zakonodajnih, sodnih, upravnih ali drugih ukrepih, ki jih je sprejela za izpolnjevanje določil konvencije, kot tudi o doseženem napredku (ZN, 1992b).

Na 84. zasedanju Odbora za odpravo diskriminacije žensk (februar 2023) je Republika Slovenija zagovarjala sedmo poročilo. Odbor je med drugim izpostavil (ZN, 2023):

- sprejetje celovite strategije za odpravo diskriminatornih stereotipov o vlogah ter odgovornostih žensk in moških v družini in družbi;
- sprejetje ukrepov, ki bodo okrepili nacionalni mehanizem za enakost spolov (kadrovsko in finančno);

- sprejetje začasnih ukrepov za pospešitev enake udeležbe žensk na vseh področjih, ki jih zajema konvencija, in na vseh ravneh, kjer so ženske premalo zastopane in so prikrajšane;
- sprejetje posebnih ukrepov za izboljšanje položaja zapostavljenih skupin žensk, kot so romske ženske, kmečke ženske, ženske z invalidnostmi, migrantke, begunke, starejše ženske in podobno;
- izboljšanje ukrepov, ki bodo zagotavljali učinkovitejšo zaščito žensk, žrtev nasilja ter trgovine z ljudmi in prostitucije;
- zbiranje in analiziranje podatkov o vseh oblikah nasilja zaradi spola nad ženskami in dekleti;
- okrepitev izvajanja, spremljanja in ocenjevanja preventivnih programov zdravstvenega varstva ter zagotovitev dostopa do zdravstvenega varstva, vključno s storitvami spolnega in reproduktivnega zdravja, ženskam in dekletom iz zapostavljenih skupin.

V skladu s priporočili odbora se ReNPEMŽM23–30 osredinja na strateška področja zaposlovanja, izobraževanja, socialnega varstva, gospodarstva, politike in podobno, katerih cilj je izboljšati položaj žensk in deklet v vsej njihovi raznolikosti na navedenih področjih. Prav tako vključuje presečno perspektivo za nekatere skupine, ki jih navaja CEDAW (ZN, 2023).

Agenda 2030 za trajnostni razvoj

Septembra 2015 so vse članice ZN soglasno sprejele Agendo 2030 za trajnostni razvoj (v nadaljnjem besedilu: agenda 2030), ki je zgodovinski dogovor mednarodne skupnosti za odpravo revščine, zmanjševanje neenakosti, zagotovitev napredka ter zaščite okolja za sedanje in prihodnje generacije. Agenda 2030 povezuje tri razsežnosti trajnostnega razvoja: ekonomsko, socialno in okoljsko. V njej je zajetih pet področij, odločilnih za napredek človeštva in ohranitev okolja (ljudje, planet, blaginja, mir in partnerstvo), ki zajemajo 17 ciljev trajnostnega razvoja, ki jih bodo do leta 2030 uresničevale vse države sveta, med njimi tudi Republika Slovenija. Eden od ciljev trajnostnega razvoja (cilj 5) je doseči enakost spolov ter krepiti vlogo vseh žensk in deklic z odpravo vseh oblik diskriminacije (ZN, 2015).

Za doseganje tega cilja so opredeljeni ti podcilji:

- povsod odpraviti vse oblike diskriminacije žensk in deklic;
- izkoreniniti vse oblike nasilja nad ženskami in deklicami v javnem in zasebnem življenju, med njimi trgovino z ljudmi in druge vrste izkoriščanja, tudi spolno izkoriščanje;
- izkoreniniti vse sporne običaje, med drugim otroške, zgodnje in prisilne poroke ter obrezovanje deklic;
- priznati in ovrednotiti neplačano delo v gospodinjstvu ter nego in skrb za druge z zagotavljanjem javnih služb, infrastrukture in politik socialne varnosti ter spodbujanjem skupne odgovornosti v gospodinjstvu in družini kot vrednote na državni ravni;
- zagotoviti celovito in dejansko vključenost žensk ter enake možnosti na vseh ravneh odločanja v politiki, gospodarstvu in javnem življenju;

- vsem omogočiti dostop do spolnega in reproduktivnega zdravja in pravic v skladu z akcijskim programom mednarodne konference o prebivalstvu in razvoju, Pekinškimi izhodišči za ukrepanje ter sklepnimi dokumenti s preglednih konferenc;
- z reformami ženskam zagotoviti enake pravice do gospodarskih sredstev, lastništva zemlje in gospodarjenja z njo ter dostop do drugih vrst lastnine, finančnih storitev, podedovanega premoženja in naravnih virov v skladu z notranjo zakonodajo;
- povečati rabo tehnoloških pripomočkov, zlasti informacijsko-komunikacijske tehnologije, za spodbujanje večje vloge žensk;
- sprejeti in utrditi tehtne politike in izvršilne predpise za spodbujanje enakosti spolov in večje vloge žensk in deklic na vseh ravneh.

Republika Slovenija pri pripravi kazalnikov ciljev trajnostnega razvoja izhaja iz nabora kazalnikov, ki jih je za spremljanje in merjenje napredka pri doseganju ciljev na ravni EU pripravil Eurostat (Eurostat, 2020a).

Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (t. i. Istanbulska konvencija)

Za preprečevanje nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter za boj proti njima je Svet Evrope leta 2011 sprejel Konvencijo o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (v nadaljnjem besedilu: Istanbulska konvencija), ki jo je Republika Slovenija ratificirala leta 2015 (MKPNZND, 2015). Istanbulska konvencija je prvi in najobsežnejši mednarodnopravni instrument, ki celovito določa obveznosti pogodbenic za preprečevanje nasilja nad ženskami, vključno z nasiljem v družini. Istanbulska konvencija je zato izhodišče za različne ukrepe, ki nasilje nad ženskami pravno in dejansko umeščajo v širši okvir boja proti diskriminaciji žensk in doseganja enakosti spolov. Države pogodbenice zavezuje k celostni obravnavi nasilja nad ženskami in deklicami, vključno z nasiljem v družini, ki vključuje preprečevanje nasilja, zaščito in podporo žrtev, pregon storilcev ter celovito in usklajeno ukrepanje (Svet Evrope, 2011).

Istanbulska konvencija pomembno vlogo predvideva tudi za NVO, saj 9. člen Istanbulske konvencije od pogodbenic zahteva vzpostavitev učinkovitega sodelovanja z NVO in organizacijami civilne družbe ter njihovo vključitev v izvajanje storitev ter oblikovanje in ocenjevanje politik in ukrepov (Svet Evrope, 2011). Danes na področju nasilja delujejo številne NVO, ki vsaka na svojem področju in s svojim načinom dela dejavno prispevajo k preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini. Najpomembnejše naloge NVO pri zagotavljanju specializirane pomoči ženskam žrtvam nasilja so telefonsko, osebno ali elektronsko svetovanje, zagotavljanje namestitev v varnih hišah, kriznih centrih in materinskih domovih, zagotavljanje pomoči glede postopkov v institucijah, pravna pomoč, treningi socialnih veščin za povzročitelje, ozaveščanje javnosti o ničelni toleranci do nasilja v družbi v okviru številnih preventivnih dejavnosti.

Istanbulska konvencija se v Republiki Sloveniji izvaja na teh področjih:

- preprečevanje nasilnih dejanj ter ozaveščanje strokovne in širše javnosti;
- zaščita in podpora žrtvam in storilcem nasilnih dejanj;

- spremljanje zakonodaje;
- preiskovanje, pregon, procesno pravo in zaščitni ukrepi;
- migracije in azil.

10. člen Istanbulske konvencije nalaga pogodbenicam, da ustanovijo usklajevalno telo, odgovorno za usklajevanje, izvajanje, spremljanje ter vrednotenje politik in ukrepov za preprečevanje vseh oblik nasilja in boj proti njim, ki jih zajema področje uporabe konvencije (Svet Evrope, 2011). V ta namen je bila leta 2016 s sklepom Vlade RS ustanovljena vladna medresorska delovna skupina, odgovorna za usklajevanje, izvajanje, spremljanje ter vrednotenje politik in ukrepov za preprečevanje vseh oblik nasilja in boj proti njim, ki jih zajema področje Istanbulske konvencije (Vlada RS, 2016). V skupini sodelujejo strokovnjaki in strokovnjakinje ter predstavniki in predstavnice ministrstev, NVO in institucij, ki delujejo na področju preprečevanja nasilja nad ženskami in nasilja v družini.

Nasilje nad ženskami in nasilje v družini sta med najpogostejšimi kršitvami človekovih pravic in najpogostejša oblika diskriminacije žensk, zato je izjemno pomemben ustrezen pristop države k ureditvi tega področja. Republika Slovenija je v zadnjem desetletju na tem področju naredila velik napredek, kar je prikazano tudi v prvem poročilu o izvajanju Istanbulske konvencije (MDDSZ, 2019). Izvedeni so bili številni ukrepi, ki prispevajo k izboljšanju celostne obravnave žrtev nasilja ter preventivne dejavnosti ozaveščanja za strokovno in širšo javnost. Republika Slovenija je prvo poročilo o uresničevanju Istanbulske konvencije predložila skupini strokovnjakov in strokovnjakinj za ukrepanje proti nasilju nad ženskami in nasilju v družini (v nadaljnjem besedilu: GREVIO) leta 2019 (MDDSZ, 2019). Predstavnice GREVIO so leta 2020 obiskale Slovenijo, kar je bila priložnost, da se s pregledom notranje zakonodaje, politike in prakse oceni napredek, dosežen pri uresničevanju ciljev in standardov konvencije, ter prepoznajo težave in ovire, ki preprečujejo polno uživanje vseh pravic žensk za pripravo dokončnih priporočil Sloveniji, kako izboljšati ukrepe za boj proti nasilju nad ženskami in nasilju v družini. Prvo poročilo o uresničevanju določil Istanbulske konvencije v Republiki Sloveniji s priporočili skupine GREVIO Sloveniji je Svet Evrope objavil oktobra 2021 (Svet Evrope, 2021). Poročilo ugotavlja, da je Republika Slovenija dosegla velik napredek pri oblikovanju celovitega zakonskega in institucionalnega okvira ter okvira politik na področju preprečevanja nasilja v družini, obenem pa je manj politične pozornosti, financiranja in politične podpore usmerjene k drugim oblikam nasilja nad ženskami, ki jih obravnava konvencija. Zato je eno od priporočil skupine GREVIO, da se mora Republika Slovenija v prihodnje na vse oblike nasilja nad ženskami odzvati celostno, torej ob upoštevanju vseh oblik nasilja nad ženskami (Svet Evrope, 2021).

Konvencija MOD št. 190 o odpravi nasilja in nadlegovanja v svetu dela

Konvencija MOD št. 190 je prvi mednarodni instrument, ki določa posebne, splošno uporabne standarde za obravnavanje nadlegovanja in nasilja, povezanega z delom, ter opredeljuje ukrepe, ki jih morajo sprejeti države in drugi ustrezni akterji (MOD, 2019a). Skupaj s Priporočilom št. 206 o odpravi nasilja in nadlegovanja v svetu dela zagotavlja skupni okvir za ukrepanje: njun cilj je vzpostaviti vključujoči, celostni in spolno občutljivi pristop k preprečevanju in odpravljanju nasilja in nadlegovanja v svetu dela (MOD, 2019b).

Konvencija MOD št. 190 je tudi prvi mednarodni standard, ki obravnava nasilje in nadlegovanje v povezavi z delom. Izhaja iz spoznanja, da nasilje in nadlegovanje v svetu dela pomenita kršitev ali zlorabo človekovih pravic ter da nasilje in nadlegovanje ogrožata enake

možnosti ter sta nesprejemljiva in nezdržljiva z dostojnim delom. Poudarja pomen ničelne tolerance do nasilja in nadlegovanja, s ciljem preprečiti tako vedenje in prakse. Nasilje in nadlegovanje med delom, v povezavi z njim ali zaradi njega vplivata na psihično, fizično in spolno zdravje, dostojanstvo ter družinsko in družbeno okolje osebe. Države, ki ratificirajo konvencijo, so zavezane k sprejetju vključujočega in celostnega načina obravnave, ki upošteva enakost spolov, za preprečevanje in odpravo nasilja in nadlegovanja v povezavi z delom (MOD, 2019a).

V skladu s stališčem Republike Slovenije do predloga sklepa Sveta o pooblastitvi držav članic, da v interesu EU ratificirajo Konvencijo MOD št. 190, ki ga je sprejela Vlada RS na 62. redni seji 27. februarja 2020 (Vlada RS, 2020c), si bo Republika Slovenija po njegovem sprejetju prizadevala za ratifikacijo navedene konvencije, saj je ocenila, da je mednarodni instrument, ki celovito obravnava vprašanje nasilja in nadlegovanja v svetu dela, vključno z nasiljem in nadlegovanjem zaradi spola, ter predvideva učinkovite ukrepe za njegovo odpravo ter zaščito žrtev, potreben, ter da nasilje in nadlegovanje v svetu dela ogrožata enake možnosti, sta nesprejemljiva in nezdržljiva z dostojnim delom (Vlada RS, 2020c). Konvencija MOD št. 190 je začela veljati junija 2021. Za državo članico postane zavezujoča po enem letu od dneva registracije njene ratifikacije.

Akcijski načrt EU za enakost spolov za obdobje 2021–2025

Novi, tretji akcijski načrt za obdobje 2021–2025 (v nadaljnjem besedilu: GAP III) je temeljni politični okvir, s katerim bo EU v zunanjem delovanju spodbujala enakost spolov in opolnomočenje žensk oziroma pospešitev in utrditev napredka, doseženega na področju enakosti spolov v 25 letih od sprejetja Pekinške deklaracije in izhodišč za ukrepanje (EK, 2020a). Z njim se bo povečal prispevek EU k doseganju cilja trajnostnega razvoja št. 5 (enakost spolov) v vseh notranjih in zunanjih politikah EU ter cilja št. 16 o miroljubnih in vključujočih družbah v celotni Agendi 2030 (ZN, 2015).

GAP III temelji na petih stebrih ukrepanja:

1. spodbujanje enakosti spolov in njegovo prednostno umeščanje v vse zunanje politike in ukrepe: 85 odstotkov vseh novih ukrepov v zunanjih odnosih bo prispevalo k doseganju enakosti spolov in opolnomočenju žensk do leta 2025;
2. skupna strateška vizija ter tesno sodelovanje z državami članicami in partnerji na večstranski, regionalni in nacionalni ravni;
3. pospešitev napredka in osredotočenje na ključna tematska področja angažiranosti: boj proti nasilju zaradi spola, gospodarsko, družbeno in politično opolnomočenje žensk in deklet, enak dostop do zdravstvenega varstva, spolno in reproduktivno zdravje in pravice, enakost spolov v izobraževanju, spodbujanje enakosti spolov glede udeležbe in vodenja, vključevanje Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti, vključevanje vidika spola v nova področja politik, kot sta zeleni prehod in digitalna preobrazba in podobno;
4. vodenje z zgledom (poziv institucijam, naj vodijo z zgledom);
5. zagotavljanje preglednosti rezultatov (EK bo v sodelovanju z Evropsko službo za zunanje delovanje spremljala vsakoletni napredek pri izvajanju GAP III).

S tem načrtom se bosta spodbujala transformativni in presečni pristop, vidik enakosti spolov pa bo prednostno vključen v zunanje politike in ukrepe. Cilj je obravnavati

strukturne vzroke za neenakost spolov in diskriminacijo zaradi spola, in sicer tudi z dejavnim vključevanjem moških in fantov v boj proti spolnim normam in stereotipom. Da ne bi bil nihče spregledan, so v akcijskem načrtu obravnavane vse presečne razsežnosti diskriminacije, pri čemer se posebna pozornost namenja ženskam z ovirami ali migrantskim ozadjem in diskriminaciji zaradi starosti ali spolne usmerjenosti.

Resolucija 1325 o ženskah, miru in varnosti in z njo povezane resolucije Varnostnega sveta ZN (Agenda 1325 o ženskah, miru in varnosti)

Varnostni svet ZN (v nadaljnjem besedilu: VS ZN) je leta 2000 sprejel Resolucijo 1325, ki poudarja potrebo po krepitvi vloge žensk pri preprečevanju in reševanju konfliktov, v mirovni pogajanjih, pri graditvi miru in varnosti ter humanitarni dejavnosti, na kriznih žariščih, konfliktnih in pokonfliktnih območjih v svetu, ter učinkovito zaščito žensk pred spolnim nasiljem in nasiljem na podlagi spola (ZN, 2000a). Resolucija VS ZN 1325 in z njo povezani dodatni devet resolucij VS OZN skupaj tvorijo Agendo 1325 o ženskah, miru in varnosti. Agenda 1325 o ženskah, miru in varnosti obravnava potrebo po aktivnem in učinkovitem sodelovanju žensk v prizadevanjih za vzpostavitev in izgradnjo miru ter preprečevanje in obravnavanje spolnega nasilja v konfliktih. Poudarja tudi pomembno vlogo moških kot aktivnih zagovornikov človekovih pravic žensk (ZN, 2000b).

Konflikti, krize in nestabilnost ovirajo napredek za trajnostni mir in varnost ter doseganje ciljev trajnostnega razvoja. Agenda 1325 o ženskah, miru in varnosti je osredotočena na povezave med neenakostjo spolov in konfliktom ter načini njune medsebojne krepitve in poudarja, da je treba neenakost spolov razumeti kot temeljni vzrok in dejavnik konflikta in nestabilnosti. Vlogi žensk pri zagotavljanju miru in varnosti je na nacionalni in svetovni ravni namenjena čedalje večja pozornost, še zlasti po sprejetju Agende 2030 in ciljev trajnostnega razvoja, vključno s 16. ciljem Agende 2030, ki je osrednjega pomena za trajnostni razvoj ter miroljubno in pravično, vključujočo in varno družbo prihodnosti za vse (ZN, 2015).

Za uresničevanje resolucij VS ZN o ženskah, miru in varnosti je Republika Slovenija od leta 2010 pripravila že dva nacionalna akcijska načrta na nacionalni ravni, ki sta povezala različne vladne in nevladne deležnike, pomembne za uresničevanje Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti ter za vključevanje vidika spola na področja, povezana z mirom in varnostjo, ter njihove aktivnosti, na ta način pa krepi učinkovitost njihovega izvajanja v tujini in doma (Vlada RS, 2010 in Vlada RS, 2018a).

Strateški pristop EU k vprašanju žensk, miru in varnosti

Enakost spolov, mir, varnost, razvoj in človekove pravice so med seboj tesno povezani. Prednostna naloga EU je povečati vključenost žensk v vseh zadevah, povezanih z mirom in varnostjo.

EU bo na podlagi strateškega pristopa EU k vprašanju žensk, miru in varnosti izvajala Akcijski načrt za ženske, mir in varnost, ki določa jasne cilje in merila za izpolnjevanje v okviru ključnih prednostnih področij, ki so: (i) preprečevanje, (ii) zaščita, (iii) pomoč in obnova ter tri splošna in medsektorska načela (iv) udeležba, (v) vključevanje vidika spola in (vi) dajanje zgleda (Svet EU, 2019).

EU bo cilje v zvezi z vprašanjem žensk, miru in varnosti dosegala med drugim s političnimi in diplomatskimi prizadevanji voditeljev EU ter vključevanjem vidika spola in zagotavljanjem vključenosti ter vodilne vloge žensk v vse dejavnosti, povezane z mirom in varnostjo. Sprejela je tudi posebne ukrepe, vključno s spodbujanjem napotitve žensk v operacije in misije SVOP, s ciljnimi posabljanjem vojaških sil, policije, pravosodnih organov in varnostnih sil (Svet EU, 2019). Povečana udeležba žensk v operacijah in misijah SVOP bo tudi del naslednjega cikla razvoja zmogljivosti civilnega SVOP.

Spremljanje vprašanja žensk, miru in varnosti ter poročanje o njem se bosta uskladila z GAP III, med drugim tudi zaradi celovitega vključevanja politike EU o vprašanju žensk, miru in varnosti v splošni okvir politike EU o enakosti spolov.

1.5 NACIONALNI STRATEŠKI DOKUMENTI

Strategija razvoja Republike Slovenije 2030

Temeljni strateški dokument Republike Slovenije, ki je krovni okvir razvoja države ter prikazuje stanje v Republiki Sloveniji v prihodnosti, je *Strategija razvoja Slovenije 2030* (v nadaljnjem besedilu: SRS 2030). S petimi strateškimi usmeritvami in dvanajstimi medsebojno povezanimi razvojnimi cilji postavlja dolgoročne razvojne temelje Slovenije. Vsak cilj se navezuje tudi na cilje trajnostnega razvoja Agende 2030. Za vsak razvojni cilj so določena ključna področja, na katerih je treba delovati, da bi dosegli kakovostno življenje za vse. Cilji pomenijo podlago za oblikovanje prednostnih nalog in ukrepov Vlade RS, nosilcev regionalnega razvoja, lokalnih skupnosti in drugih deležnikov (Vlada RS, 2017b).

Enakost spolov je v SRS 2030 horizontalno načelo, saj se vključuje v vse politike in cilje, zlasti pa v:

Cilj 1 – zdravo in aktivno življenje. Med ključnimi izzivi pri ustvarjanju razmer za kakovostno življenje opredeljuje zmanjšanje neenakosti v zdravju, pri čemer je za njegovo doseganje pomembno tudi zagotavljanje enakih možnosti in enakosti spolov, omogočanje neodvisnega življenja, vključenosti v družbo in omogočanje usklajevanja dela, skrbstvenih obveznosti in prostočasnih dejavnosti v vseh življenjskih obdobjih. Ciljna vrednost kazalnika uspešnosti *leta pričakovanega zdravega življenja ob rojstvu* za leto 2030 je 64,5 leta za oba spola ob različni izhodiščni vrednosti: 58,8 leta za moške in 57,7 za ženske. Vrzel med spoloma pomeni, da so ženske večji del svojega življenja slabšega zdravja. Pomemben kazalnik uspešnosti v okviru tega cilja je tudi *indeks enakosti spolov* – ciljna vrednost za leto 2030 je 78 (ob izhodiščni vrednosti 68,4).

Cilj 2 – znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo. Ta cilj poudarja pomen zmanjševanja vrzeli med pridobljenimi znanji in spretnostmi ter različnimi potrebami delodajalcev, zlasti zahtevami po visoko izobraženi delovni sili, pri čemer je pomembno opolnomočenje prebivalstva za uporabo najnovejših tehnologij oziroma zvečanje digitalne pismenosti in s tem zmanjševanje digitalne vrzeli. Pomemben kazalnik uspešnosti je *delež prebivalstva s terciarno izobrazbo (25–64 let)*, pri čemer je ciljna vrednost za oba spola 35 odstotkov ob izhodiščni vrednosti 30,4 odstotka. Pomemben kazalnik je vrzel med spoloma v terciarni izobrazbi, saj moški pomembno zaostajajo za ženskami glede dosežene terciarne izobrazbe. Obstaja tudi vrzel med spoloma v poklicih na področju STEM, kjer izrazito prevladujejo moški.

Cilj 3 – dostojno življenje za vse. Ta cilj se osredotoča na ustvarjanje razmer, v katerih bodo vsi ljudje lahko uživali koristi družbenega razvoja ne glede na osebne okoliščine, pri čemer si je pomembno prizadevati za zmanjšanje revščine in materialne prikrajšanosti ter odpravljanje vseh oblik diskriminacije, zlasti z odpravljanjem vseh oblik nasilja nad ženskami in deklicami ter nasilja v družini. Ciljna vrednost kazalnika *stopnja tveganja socialne izključenosti* je 16 odstotkov (2030) ob izhodiščni vrednosti 18,4 (2016). Ciljna vrednost kazalnika *izkušnja diskriminacije* za leto 2030 je 10 odstotkov (izhodiščna vrednost je 13 odstotkov).

Cilj 7 – vključujoči trg dela in kakovostna delovna mesta. Ta cilj opozarja na pomen ustvarjanja razmer za višje dohodke, bolj kakovostna delovna mesta in bolj vključujočo družbo. Ta cilj bo med drugim dosežen z ustvarjanjem kakovostnih delovnih mest, ki ustvarjajo višjo dodano vrednost, pogoje za ustrezno plačilo in kakovostno delovno okolje; s spodbujanjem večje vključenosti prikrajšanih in podpovprečno zastopanih skupin na trgu dela; s spodbujanjem dejavnosti delodajalcev za krepitev telesnega in duševnega zdravja delavcev in delavk, varnosti in zdravja pri delu ter lažjega usklajevanja dela in skrbstvenih obveznosti; s spodbujanjem zaposlovanja obeh spolov v spolno neznačilnih in deficitarnih poklicih. Ciljna vrednost kazalnika uspešnosti stopnja delovne aktivnosti prebivalstva (20–64 let) je 75 odstotkov ob izhodiščni vrednosti 70,1 odstotka za oba spola (2016).

Cilj 10 – zaupanja vreden pravni sistem. Spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter pravna varnost in spoštovanje vladavine prava so med ključnimi dejavniki kakovosti demokracije in družbenega razvoja. Cilj bo dosežen z varovanjem vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin, odpravljanjem diskriminacije in zagotavljanjem enakih možnosti na nacionalni, regionalni in svetovni ravni.

Cilj 11 – varna in globalno odgovorna Slovenija. Republika Slovenija je globalno odgovorna in solidarna država, dejavno si prizadeva za krepitev miru, varnosti in stabilnosti, spoštovanja človekovih pravic in mednarodnega prava ter skupno spoprijemanje z globalnimi izzivi, kot so migracijski tokovi, terorizem, podnebne spremembe in spoštovanje človekovih pravic.

Strategija dolgožive družbe

Tudi *Strategija dolgožive družbe*, ki je vsebinski okvir za izvedbo potrebnih prilagoditev in sprememb zaradi demografskih sprememb, obravnava tematike, ki so ključnega pomena za odpravljanje neenakosti med ženskami in moškimi (UMAR, 2017).

Strategija izpostavlja stopnjo tveganja za revščino starejših, ki je višja pri ženskah in se s starostjo še zvišuje, ter opozarja, da bi ta težava lahko postala z demografskimi spremembami še izrazitejša, kar bo pomenilo oviro za večjo vključenost starejših v družbo. Obravnavati bo treba tudi prekarizacijo trga dela, ki bo med drugim vplivala na sisteme socialne zaščite in socialno varnost posameznika oziroma posameznice. Večja negotovost na trgu dela in večja razširjenost atipičnih (med njimi tudi prekarnih) oblik dela sta poleg demografskih sprememb pomembna dejavnika, ki zahtevata prilagajanje sistemov socialne zaščite za zagotavljanje vzdržnega prehoda med različnimi življenjskimi obdobji. Verjetnost, da bodo vpete v atipične oziroma prekarne oblike dela, je večja za (zlasti mlade) ženske.

Na kakovost življenja in dolgoročno vzdržnost sistemov socialne varnosti pomembno vplivajo tudi ukrepi, usmerjeni v spodbujanje zdravega načina življenja, in preventivni zdravstveni programi. Nezdrav življenjski slog se oblikuje od najzgodnejšega življenjskega obdobja in je bolj prisoten v socialno-ekonomsko ranlivejših družbenih skupinah, pomemben dejavnik pa sta tudi izobrazba in spol. V Sloveniji glede neenakosti v zdravju močno odstopamo zlasti po zelo veliki razliki med nizko in visoko izobraženimi moškimi. Neenakosti v zdravju povzročijo tudi neenakosti v oviranosti pri dnevni aktivnosti in so glavni razlog za majhno število let zdravega življenja.

Strategija obravnava tudi diskriminacijo in različne oblike nasilja (psihično, fizično in ekonomsko) nad starejšimi, med katerimi prevladujejo ženske. Nasilje ima resne zdravstvene in socialne posledice za posameznika oziroma posameznico in družbo, hkrati pa ostaja slabo raziskano, pogosto neprepoznano in redko prijavljeno. Za uresničitev usmeritev iz strategije bodo pristojna ministrstva pripravila akcijske načrte s konkretnimi predlogi rešitev.

Drugi pomembni nacionalni strateški dokumenti, ki so podlaga za ukrepe, opredeljene v ReNPEMŽM23–30, po posameznih tematskih področjih:

Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2022–2030

ReNPSV22–30 določa temeljna izhodišča za delovanje in razvoj sistema socialnega varstva v navedenem obdobju. Opredeljuje cilje in aktivnosti za doseg te ciljev, določa razvoj storitev in programov socialnega varstva, opredeljuje način izvajanja in spremljanja izvajanja resolucije in opredeljuje vire (kadrovske in finančne) za izvajanje ciljev resolucije ter načrtovani razvoj storitev in programov (ReNPSV22–30, 2022).

Ukrepi in aktivnosti v okviru sistema socialnega varstva se načrtujejo in izvajajo ob upoštevanju temeljnih načel dela na področju socialnega varstva, med katerimi je tudi enakost spolov.

Smernice za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2021–2025

Aktivna politika zaposlovanja (v nadaljnjem besedilu: APZ) zajema ukrepe na trgu dela, namenjene povečanju zaposlenosti in zmanjševanju brezposelnosti, večji zaposljivosti oseb na trgu dela ter povečanju konkurenčnosti in prožnosti delodajalcev. Ukrepi APZ so usmerjeni predvsem k najbolj ranljivim skupinam na trgu dela, kot so mladi, starejši, dolgotrajno brezposelni, prejemniki denarne socialne pomoči. Vlada RS je januarja 2021 sprejela smernice APZ za obdobje 2021–2025 (Vlada RS, 2020e).

Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini in nasilja nad ženskami 2023–2028 (v pripravi)

Resolucija je strateški dokument, ki določa cilje, ukrepe in ključne nosilce politik za preprečevanje in zmanjševanje nasilja v družini in nasilja nad ženskami v Republiki Sloveniji. Z novim strateškim dokumentom se namreč področje razširja na vse oblike nasilja nad ženskami, saj bo predvidoma vključevala tudi ukrepe za izvajanje določb Istanbulske konvencije (ReNPPNDNŽ23–28, 2023).

Resolucija o družinski politiki 2018–2028

Resolucija o družinski politiki določa temeljne cilje in ukrepe na področju družinske politike za izboljšanje kakovosti družinskega življenja. Usklajevanje poklicnega in družinskega življenja je pomemben del družinske politike ter je ključno za ustvarjanje oziroma uveljavljanje enakih možnosti žensk in moških v družbi, ki se sistematično vključujejo v skoraj vsa vsebinska poglavja, predvsem pa v poglavja, ki obravnavajo trg dela in zaposlovanje, programe v podporo družini, socialno varstvo družin, starševsko varstvo in družinske prejemke, področje zdravstva ter vzgoje, varstva in izobraževanja. Ukrepe za lažje usklajevanje teh obveznosti morajo sprejemati in izvajati država, občine in tudi delodajalci (ReDP18-28, 2015).

Akcijski program za invalide 2022–2030

Namen Akcijskega programa za invalide je spodbujati, varovati in zagotavljati polnopravno in enakovredno uživanje človekovih pravic invalidov in spodbujati spoštovanje njihovega dostojanstva. Program obsega 13 temeljnih ciljev s skupaj 120 ukrepi, ki celovito urejajo vsa področja življenja invalidov, in se nanašajo na obdobje 2022–2030. Posebna pozornost pri uresničevanju cilja glede preprečevanja nasilja in diskriminacije je namenjena ženskam, starejšim in otrokom, saj so ti še posebej izpostavljeni nasilju in diskriminaciji v družbi. Tudi novi akcijski načrt namenja posebno pozornost presečni perspektivi – ženskam z ovirami v okviru preprečevanja nasilja in diskriminacije (Vlada RS, 2021a).

Resolucija o nacionalnem programu za preprečevanje in zatiranje kriminalitete 2019–2023

Resolucija nadaljuje prizadevanje za ohranjanje že sprejetih zavez in standardov varnostne politike, pri čemer je njen temeljni cilj učinkovito oblikovati in izvajati politike preprečevanja in zatiranja kriminalitete oziroma zagotavljati tako družbeno okolje, ki bo dolgoročno vplivalo na zmanjšanje kriminalitete, zagotavljalo varnost, prebivanje in delo v varnem okolju in podobno Med področji preprečevanja in zatiranja kriminalitete posebno pozornost namenja tudi nasilju nad ženskami (ReNPPZK19-23, 2019).

Akcijski načrt za boj proti trgovini z ljudmi 2023–2024

V akcijskem načrtu za boj proti trgovini z ljudmi so opredeljene konkretne naloge medresorske delovne skupine na področju zakonodaje, preventive, odkrivanja, preiskovanja in pregona kaznivih dejanj, pomoči in zaščite žrtev ter sodelovanja v okviru regionalnih in mednarodnih organizacij (Vlada RS, 2023a).

V Republiki Sloveniji je trgovina z ljudmi še vedno najpogosteje prepoznana za namene spolnega izkoriščanja oziroma izkoriščanja prostitucije, redkeje pa so prepoznane druge oblike izkoriščanja. V Republiki Sloveniji so žrtve spolnega izkoriščanja večinoma ženskega spola. Po podatkih Evropske komisije se z žrtvami najpogosteje trguje zaradi spolnega izkoriščanja (60 odstotkov), pri čemer ženske in mladoletnice predstavljajo 72 odstotkov ugotovljenih in domnevnih žrtev. Novi akcijski načrt predvideva izvedbo temeljnih dejavnosti preprečevanja trgovine z ljudmi in boja proti njej, ki bodo potekale tako v okviru sodelovanja pristojnih državnih organov kot tudi z vključevanjem nevladnih in humanitarnih

organizacij v različne preventivne aktivnosti in pomoč žrtvam trgovine z ljudmi (Vlada RS, 2023a).

Resolucija o nacionalnem programu visokega šolstva do 2030

Resolucija o nacionalnem programu visokega šolstva do 2030 (v nadaljnjem besedilu: NPVŠ) je ključni strateški dokument za oblikovanje ciljev, meril, ukrepov in politik na področju slovenskega visokošolskega prostora (ReNPVŠ30, 2022).

V skladu z NPVŠ 2030 bodo slovenski visokošolski prostor v letih do 2030 odlikovali: inovativnost, pedagoška, raziskovalna in umetniška odličnost, naraščajoča kakovost v mednarodnem merilu, stimulatивne delovne in študijske razmere, visoki standardi akademske kulture in etike, odzivnost na sedanje in prihodnje potrebe gospodarstva in negospodarstva ter splošnega družbenega okolja, spoštovanje institucionalne avtonomije, družbena odgovornost, integriteta in zaupanje, enakost in nediskriminatornost, dostojanstvo, pravičnost in vključevalnost ter zavezanost celovitemu in učinkovitemu ustvarjanju ustreznih razmer za doseganje blaginje družbe (ReNPVŠ30, 2022).

Resolucija o znanstvenoraziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2030

Znanstvenoraziskovalna in inovacijska strategija Slovenije 2030 (v nadaljnjem besedilu: ZRISS 2030) je ključni strateški dokument za področje raziskav, razvoja in inovacij, ki bo podlaga za oblikovanje politik, povezanih s področji družbenega, gospodarskega in trajnostnega razvoja ter družbenimi izzivi (ReZrIS30, 2022).

Pomemben horizontalni cilj resolucije je zagotavljanje enakosti spolov na področju raziskav in inovacij, ki se bo uresničeval z različnimi aktivnostmi. Med drugim ZRISS 2030 predvideva uvedbo načrtov za enakost spolov kot obveznega strateškega dokumenta institucij na področju raziskav in inovacij, ki za svoje delovanje prejemajo javna sredstva; spodbujanje oblikovanja mehanizmov za preprečevanje spolnega nadlegovanja in drugih oblik spolnega nasilja na ravni raziskovalnih organizacij; upoštevanje doseganja ciljev na področju enakosti spolov pri ocenjevanju raziskovalnih organizacij v okviru financiranja; upoštevanje enakosti spolov pri financiranju raziskav, tudi z vključevanjem te teme v vsebine raziskovalnih dejavnosti; zagotavljanje enakosti spolov pri nagrajevanju ter imenovanjih delovnih teles; zagotavljanje podatkov, ločenih po spolu (ReZrIS30, 2022).

Digitalna Slovenija 2030

Digitalna Slovenija 2030 je strateški dokument, namenjen načrtovanju spodbujanja digitalne preobrazbe Slovenije v razvojnem obdobju do leta 2030. Dokument obravnava šest prednostnih področij, med drugim tudi področje digitalne kompetence in vključenost, ki med cilji izpostavlja tudi zmanjšanje razlik med deležem moških in žensk na področju IKT. Strategija navaja cilj iz 2. člena Zakona o spodbujanju digitalne vključenosti, in sicer, da je treba spodbujati zanimanje za srednješolske, višješolske in visokošolske programe, ki vključujejo strokovne digitalne kompetence, ter stremeti k zmanjševanju razlik med spoloma na tem področju. Pri tem je ključno, da se v izobraževanje na področju IKT še posebej spodbujajo dekleta, in sicer že v najzgodnejših obdobjih (Vlada RS, 2023b).

Resolucija o nacionalnem programu varnosti in zdravja pri delu 2018–2027

Namen tega nacionalnega programa je povezati vse deležnike v sistemu varnosti in zdravja pri delu, da bodo po svojih najboljših močeh in v skladu s svojim poslanstvom združili moči ter sodelovali pri uresničevanju splošno sprejete vizije na področju varnosti in zdravja pri delu v Republiki Sloveniji: ustvariti in vzdrževati delovno okolje, ki bo ohranjalo zdravje delavk in delavcev v celotni delovni dobi. Resolucija poudarja vidik spola kot pomembnega dejavnika za učinkovito upravljanje varnosti in zdravja pri delu (ReNPVZD18-27, 2018).

Resolucija o nacionalnem programu o prehrani in telesni dejavnosti za zdravje 2015–2025

Cilj nacionalnega programa je izboljšati prehranske in gibalne navade prebivalcev in prebivalk od zgodnjega obdobja življenja do pozne starosti. Vsi ukrepi in dejavnosti, ki izhajajo iz tega dokumenta, prispevajo k zmanjšanju neenakosti v zdravju; uvajajo sistemske rešitve, ki vključujejo posebne ukrepe za posamezne ciljne skupine prebivalstva ter hkrati namenjajo posebno pozornost ogroženim skupinam prebivalstva; zagovarjajo načelo dostopnosti in dosegljivosti, zlasti z zagotavljanjem finančno dostopnih zdravih izbir za vse prebivalce in prebivalke ne glede na njihove socialno-ekonomske, demografske in kulturne značilnosti ter z upoštevanjem njihovih posebnih potreb, socialnih razlik in enakosti spolov (ReNPPTDZ, 2015).

Resolucija o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2016–2025

Resolucija je dokument, ki obravnava ključne težave na področju zdravja in sistema zdravstvenega varstva v Republiki Sloveniji ter postavlja temelje za zdravje v vseh politikah. Posebej obravnava neenakost v zdravju oziroma posebne potrebe in možnosti zdravstvenega varstva ranljivih skupin prebivalstva (ReNPZV16-25, 2016).

Strategija preprečevanja in obvladovanja okužbe s HIV 2017–2025

Nacionalna strategija preprečevanja in obvladovanja okužbe s HIV določa štiri prednostna področja delovanja: preprečevanje okužbe s HIV, zagotavljanje zgodnjega prepoznavanja okužb, preprečevanje prenosa, zdravljenje in profilaksa ter preprečevanje stigmatizacije in diskriminacije ter opolnomočenje oseb, ki živijo s HIV. Vsebuje sistemske ukrepe za izboljšanje spolnega in reproduktivnega zdravja prebivalstva, usmerjene v preprečevanje in prepoznavanje spolno prenosljivih okužb, ob upoštevanju značilnosti potreb ciljne skupine moških, ki imajo spolne odnose z moškimi (Vlada RS, 2017a).

Resolucija o nacionalnem programu duševnega zdravja 2018–2028

Resolucija o nacionalnem programu duševnega zdravja je prvi strateški dokument v Republiki Sloveniji, ki celovito obravnava področje duševnega zdravja. Med posebnimi cilji sta tudi ozaveščanje o posledicah škodljive rabe alkohola na duševno zdravje ter preprečevanje samomorilnega vedenja, zlasti pri starejših (ReNPDZ18-28, 2018).

Resolucija o nacionalnem programu na področju prepovedanih drog 2023–2030

Resolucija o nacionalnem programu na področju drog je strateški dokument države, ki povezuje aktivnosti države na področju preprečevanja in zdravljenja odvisnosti od prepovedanih drog in alkohola. Poseben poudarek je na okrepljenem prizadevanju za potrebe ranljivih skupin, še posebej žensk, ki so tudi uporabnice drog, in se pri tem srečujejo s specifičnimi težavami (ReNPPD23–30, 2023).

Akcijski načrti Republike Slovenije za izvajanje resolucij VS ZN o ženskah, miru in varnosti

Za uresničevanje Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti je Republika Slovenija leta 2010 sprejela prvi nacionalni akcijski načrt za obdobje 2010–2015 (Vlada RS, 2010) in drugi nacionalni akcijski načrt za obdobje 2018–2020 (Vlada RS, 2018a). Nacionalni akcijski načrt povezuje različne vladne in nevladne deležnike, pomembne za uresničevanje Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti ter vključevanje vidika spola na področja, povezana z mirom in varnostjo, in njihove aktivnosti, ter tako krepi učinkovitost njihovega izvajanja doma in v tujini.

Na vsakem od področij akcijski načrt ustrezno vključuje aktivnosti, namenjene obravnavi izzivov, za katere se je v prejšnjem obdobju pokazala potreba po vključevanju vidika spola. Med te spadajo konflikti in obdobje po konfliktih, migracije, humanitarne krize, terorizem, nasilni ekstremizem, podnebne spremembe in podobno. V Republiki Sloveniji je bil velik napredek storjen na vseh področjih, ki pa hkrati ostajajo izziv in zaveza za krepitev dejavnosti tudi za obdobje 2021–2030.

Resolucija o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni pomoči Republike Slovenije

Resolucija je krovni strateški dokument mednarodnega razvojnega sodelovanja Republike Slovenije in vključuje prednostna področja ter usmeritve za načrtovanje in izvajanje mednarodnega razvojnega sodelovanja, med katerimi sta poudarjeni tudi enakost spolov in krepitev vloge žensk. To pomeni, da se enakost spolov ne obravnava le s posebnimi aktivnostmi oziroma projekti, temveč je treba zagotoviti vključevanje vidika spola v analizo potreb, pripravo, načrtovanje, odločanje, izvajanje in ovrednotenje vseh političnih usmeritev mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči (ReMRSHP, 2017).

Strategija sodelovanja Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah

Temeljna načela in vrednote, iz katerih izhaja interes za sodelovanje Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah, so krepitev mednarodne varnosti, demokracije, spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, zaščita posebej ranljivih skupin, kot so otroci in ženske, vladavina prava, učinkoviti multilateralizem, odgovornost in solidarnost, spoštovanje mednarodnega prava, sodelovanje na podlagi enakopravnosti in zagotavljanje enakih možnosti. Pri načrtovanju sodelovanja v mednarodnih operacijah in misijah se upošteva smiselnost povezovanja varnostnih aktivnosti s humanitarnimi in razvojnimi aktivnostmi ter z aktivnostmi v podporo človekovih pravic in svoboščin (Vlada RS, 2009).

Strategija mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči Republike Slovenije do leta 2030

Strategija mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči je izvedbeni akt Resolucije o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni pomoči Republike Slovenije. V resoluciji je enakost spolov opredeljena kot presečna tema vseh projektov mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči. Od leta 2017 morajo vsi izvajalci mednarodnega razvojnega sodelovanja, ki imajo z MZEZ sklenjeno pogodbo o financiranju, ob prijavi projekta in pri poročanju o njegovem izvajanju opredeliti, kako je vidik spola vključen v njegovo načrtovanje, izvajanje in spremljanje. Vidik spola se mora krepiti tudi v vseh dejavnostih, ki jih financirajo drugi vladni organi (Vlada RS, 2018c).

Strategija feministične zunanje politike Republike Slovenije (v pripravi)

Strategija feministične zunanje politike Republike Slovenije opredeljuje strateška prednostna področja, cilje in aktivnosti zunanje politike Republike Slovenije za spodbujanje enakosti spolov ter krepitev pravic in opolnomočenja žensk in deklic. Strategija opredeljuje partnerstva z državami, mednarodnimi in regionalnimi organizacijami ter drugimi akterji, vključno s civilno družbo. Predvideva tudi sodelovanje Republike Slovenije v dvostranskih ali večstranskih pobudah ter politični in diplomatski angažma Republike Slovenije na mednarodni ravni. Vsebinska prednostna področja vključujejo mir in varnost; vodo in vodno diplomacijo; podnebne spremembe in prehransko varnost; preprečevanje spolnega nasilja in nasilja zaradi spola; trajnostni razvoj in humanitarno pomoč; nove tehnologije in digitalizacijo; človekove pravice ter krepitev učinkovitega multilateralizma (MZEZ, 2023b).

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije

Pri odzivanju v zvezi s kriznimi žarišči bo Republika Slovenija v okviru celovitega pristopa uresničevala cilje trajnostnega razvoja ter pri svojih mirovni, razvojnih in humanitarnih prizadevanjih težiščno pozornost namenjala pomoči pri doseganju enakosti spolov in krepitev vloge žensk ter tako konkretno pripomogla k družbenemu razvoju, miru, stabilnosti in varnosti, okrepitvi gospodarstva ter vzpostavitvi odprtih družb v državah v razvoju (ReSNV-2, 2019).

Nacionalni program ukrepov Vlade RS za Rome za obdobje 2021–2030

Nacionalni program ukrepov Vlade Republike Slovenije za Rome (v nadaljnjem besedilu: NPUR) za obdobje 2021–2030 je programski dokument vlade, ki določa glavne cilje in temeljne ukrepe za izboljšanje socialno-ekonomskega položaja romske skupnosti in njenih pripadnikov ter pripadnic, za ustvarjanje pogojev za povečanje socialne vključenosti pripadnikov in pripadnic romske skupnosti, njihovo opolnomočenje ter krepitev njihove udeležbe v procesih za izboljšanje lastnega položaja ter doseganja polne vključenosti in enakosti v slovenski družbi v obdobju 2021–2030. Eden od strateških ciljev NPUR za obdobje 2021–2030 je tudi odpravljanje škodljivih praks v romski skupnosti, kot so begi mladoletnih oseb v škodljiva okolja (tako imenovane zgodnje poroke) in prisilne poroke, ter ozaveščanje o škodljivosti teh pojavov in pomembnosti ukrepanja pristojnih ustanov (Vlada RS, 2021b).

Program za otroke 2020–2025

Je strateški dokument, ki določa temeljne cilje in ukrepe na področju otrokovih pravic ter blaginje in kakovosti življenja otrok v obdobju 2020–2025. Program poudarja pomen spodbujanja enakosti deklic in dečkov. Enakost spolov je treba zagotavljati tudi v kariernem svetovanju ter vanj vključevati metode in orodja, ki prispevajo, da otroci izbirajo poklice in

usmeritve, ki najbolj ustrezajo njihovim željam in sposobnostim. Med prednostnimi področji programa sta tudi življenje brez nasilja in varnost otrok v digitalnem okolju (Vlada RS, 2020b).

Nacionalni akcijski načrt za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu

Z nacionalnim akcijskim načrtom želi Republika Slovenija okrepiti dejavnosti za zagotavljanje spoštovanja človekovih pravic v gospodarskih dejavnostih v celotni vrednostni verigi ter dodatno razvijati sodelovanje med državo, podjetji in gospodarskimi združenji, sindikati, nevladnimi organizacijami in drugimi deležniki. Načrt vsebuje ukrepe in priporočila za zagotavljanje izvajanja Smernic ZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu (ZN, 2011). Načrt ugotavlja, da je za preprečevanje diskriminacije treba posebno pozornost namenjati enakosti spolov, krepitvi vloge žensk, pa tudi pravicam otrok, invalidov in invalidk, starejših, istospolno usmerjenih in drugih manjšin, zato med prednostnimi nalogami navaja preprečevanje diskriminacije in neenakosti ter promocijo enakih možnosti (Vlada RS, 2018b).

Strategija Vlade Republike Slovenije na področju migracij 2018–2028

Strategija, ki temelji na medresorskem povezovanju, migracije obravnava večplastno, celovito in dolgoročno ter v ospredje postavlja boljše razumevanje vseh vidikov migracij in izboljšanje ukrepov za njihovo upravljanje. Obravnava tudi najranljivejše skupine, kot so otroci brez spremstva in v določenih razmerah ženske (Vlada RS, 2019).

Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025

Resolucija je strateški dokument, ki določa ključne cilje in ukrepe slovenske jezikovne politike za obdobje 2021–2025 ter navaja odgovorne nosilce načrtovanih ukrepov. Pomemben vidik uresničevanja jezikovnih pravic je tudi vzpostavljanje okoliščin za strpno in spoštljivo sporazumevanje: Republika Slovenija na vseh področjih javnega življenja (izobraževanje, mediji, gospodarstvo in podobno) z različnimi spodbujevalnimi in normativnimi mehanizmi zagotavlja način sporazumevanja, ki vsem družbenim skupinam omogoča enakopravno sodelovanje v družbi (nediskriminatorna in vključujoča raba jezika, spoštovanje kulturne raznolikosti na ravni jezika in podobno). Resolucija predvideva usposabljanja za nadgrajevanje jezikovne zmožnosti javnih uslužbencev in uslužbenk, med drugim tudi seznanjanje s pomenom nediskriminatorne in vključujoče rabe jezika (ReNPJP21-25, 2021).

Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2022–2029

Resolucija o nacionalnem programu za kulturo (v nadaljnjem besedilu: ReNPK) je temeljni strateški dokument za področje kulture, ki ga določa Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Uradni list RS, št. 77/07 – uradno prečiščeno besedilo, 56/08, 4/10, 20/11, 111/13, 68/16, 61/17, 21/18 – ZNOrg, 3/22 – ZDeb in 105/22 – ZZNSPP). Prednostni cilji ReNPK so: zagotavljati kulturni pluralizem, svobodo izražanja in enake možnosti za ustvarjanje ter kulturno raznolikost s posebno pozornostjo za vzpostavljanje enakih možnosti ne glede na spol, starost, socialni položaj ali druge danosti (ReNPK22-29, 2022).

1.6 IZVEDENE DEJAVNOSTI IN NAPREDEK V OBDOBJU PREJŠNJEGA NACIONALNEGA PROGRAMA 2015–2020 NA POSAMEZNIH TEMATSKIH PODROČJIH

V obdobju 2015–2020 sta bila pripravljena dva dvoletna periodična načrta: za obdobje 2016–2017 in 2018–2019 (MDDSZ, 2016a in MDDSZ, 2018a). Ker se resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških izvaja na podlagi dvoletnih periodičnih načrtov, se za leto 2020 ni sprejel enoletni periodični načrt, temveč je bilo pri posamezni aktivnosti ali ukrepu navedeno, če se bo aktivnost oziroma ukrep izvajal tudi v letu 2020.

V prvem poročilu o izvajanju periodičnega načrta za izvajanje Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 so nosilci posameznih ukrepov (tj. ministrstva, uradi) opredelili aktivnosti, ki so jih za doseg posameznega ukrepa izvajali v letih 2016 in 2017 (MDDSZ, 2018b).

Za odpravljanje vrzeli med spoloma na trgu dela so se izvajale dejavnosti za spodbujanje ženskega podjetništva s konkretno opredeljenimi in merljivimi cilji, dejavnosti za odpravo spolnih stereotipov pri odločanju za poklic, opravljena je bila analiza o dostopnosti trga dela za ženske in moške. Izvajale so se tudi dejavnosti za povečanje socialne vključenosti kmečkih žensk in žensk na podeželju za izboljšanje delovnih in življenjskih razmer, zlasti z zagotavljanjem podpore društvom na podeželju. Za povečanje socialne vključenosti in zmanjšanje tveganja za revščino so se izvajali tudi socialno-varstveni programi z aktivnim vključevanjem romskih žensk in programi ESS za krepitev moči prikrajšanih skupin žensk. Za odpravo ovir za doseganje lažjega usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja so bile izvedene aktivnosti za okrepitev storitev občasnega varstva otrok, promocijske dejavnosti za spodbujanje dejavnega očetovstva ter odpravo stereotipov o vlogah žensk in moških v družbi.

Za odpravo vrzeli med spoloma in segregacijo v izobraževanju ter neenakosti v znanosti in raziskovanju so se izvajale aktivnosti za odpravo spolnih stereotipov pri odločanju za poklic, spodbujanje in promoviranje žensk v znanosti ter znanstvenih raziskav in analiz o enakosti spolov. Za odpravo stereotipov v družbi, zlasti v medijih, kulturi in športu, so se nadaljevale aktivnosti za posodabljanje učnih načrtov z vidika enakosti spolov in za spodbujanje enakih možnosti žensk in moških v športu ter za spodbujanje spolno občutljive jezikovne prakse. Za odpravo diskriminacije zaradi spola se je začel izvajati projekt, namenjen zagotavljanju ustreznih razmer za enake možnosti zaprtih žensk in moških.

Na področju zdravja žensk in moških je bil velik poudarek na izvajanju presejalnih programov zgodnjega odkrivanja raka na debelem črevesu in danki, raka dojke in materničnega vratu ter izboljšanju reproduktivnega zdravja. Za doseganje ničelne stopnje strpnosti do nasilja nad ženskami so se izvajale aktivnosti za boljše prepoznavanje nasilja nad ženskami in ozaveščanje o njem ter programi pomoči žrtvam nasilja. Okrepilo se je tudi vključevanje vidika spola v slovenske razvojne, mirovne in druge zunanje-politične pobude, izvajale so se številne aktivnosti v podporo prizadevanjem za enakost spolov na mednarodni ravni in za odpravo spolnega nasilja v konfliktih ter za zagotavljanje vključevanja žensk v civilne in vojaške MOM.

Ministrstva in drugi nosilci ter sodelujoči organi so v letih 2016–2017 navedene aktivnosti izvajali predvsem z vključevanjem vidika enakosti spolov (integracijo načela enakosti spolov) v vse ustrezne programe. To pomeni, da so aktivnosti potekale v okviru obstoječih programov, le da je bila pozornost usmerjena v zmanjševanje vrzeli med spoloma in uresničevanje enakosti spolov. Za izvedbo teh aktivnosti večinoma niso bila zagotovljena dodatna finančna sredstva, ampak so se izvajale v okviru rednih dejavnosti. V letih 2016–2017 so bila za spodbujanje enakosti spolov namenjena posebna sredstva zlasti nekaterim programom in projektom, ki so spodbujali žensko podjetništvo; projektom spodbujanja lažjega

usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja, uravnotežene zastopanosti in dejavnega očetovstva; društvom, ki so spodbujala večjo socialno vključenost kmečkih in podeželskih žensk; socialnovarstvenim programom za opolnomočenje prikrajšanih skupin žensk, predvsem romskih žensk in migrantk; projektom varovanja in krepitve zdravja ter projektom, ki se izvajajo v okviru mednarodnega razvojnega sodelovanja.

Poročilo o izvajanju periodičnega načrta za izvajanje Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 za leti 2018 in 2019 navaja ukrepe in aktivnosti, ki so jih ministrstva in vladne službe v skladu s periodičnim načrtom izvedla v tem obdobju (MDDSZ, 2020).

Na področju trga dela je bil poudarek na spodbujanju ženskega podjetništva: izvedena so bila brezplačna usposabljanja za pridobitev znanj, potrebnih za uspešni vstop v podjetništvo. Udeleženke, ki so uspešno končale usposabljanje, so lahko pridobile subvencijo za samozaposlitev. Na področju varovanja in krepitve zdravja žensk in moških je bil poudarek predvsem na izvajanju preventivnih programov SVIT, ZORA in DORA. Izvajala sta se tudi program *Pomoč ranljivim skupinam nosečnic in mater* ter pilotno presejanje ciljne skupine nosečnic šest tednov po porodu za poporodno depresijo, anksioznost, zlorabo psihotropnih snovi in izpostavljenost nasilju. Velik poudarek je bil na zmanjšanju pojavnosti spletnega nasilja ter nadlegovanja žensk in deklet. Izvedeni so bili raziskava o razširjenosti in prepoznavanju spletnega nadlegovanja med mladimi v Republiki Sloveniji ter usposabljanja, pripravljen je bil priročnik za zaposlene v policiji in pravosodju ter izvedene delavnice in pripravljen učni načrt za mlade in šolsko osebje o spletnem nasilju in nadlegovanju. Izvedena je bila medijska kampanja za večjo ozaveščenost in krepitev znanja za odpravo stereotipov ter spreminjanje odnosa do spletnega nasilja in nadlegovanja žensk in deklet, vzpostavljena je bila mobilna aplikacija Odklikni za prepoznavanje in preventivo pred spletnim nasiljem in nadlegovanjem (FDV, 2019).

Na področju socialne vključenosti so se v okviru kratkih programov socialne aktivacije izvajale aktivnosti za izboljšanje položaja oziroma krepitev socialne vključenosti žensk iz drugih kulturnih okolij in romskih žensk v širše družbeno okolje. Izveden je bil javni razpis za sofinanciranje socialnovarstvenih programov, v okviru večnamenskih romskih centrov pa so potekale različne delavnice in predavanja, namenjena tudi izboljšanju položaja romskih žensk. Izvedena je bila tudi raziskava in organizirana mednarodna konferenca o položaju kmečkih žensk. Za odpravljanje spolnih stereotipov so bila organizirana usposabljanja za pedagoški kader in študentsko populacijo, za večjo ozaveščenost različnih ciljnih skupin o spolno občutljivi rabi jezika pa so bile izdane Smernice za spolno občutljivo rabo jezika (Šauperl M., Dobrovoljc H., Jeram J., Gulič M., 2018). V letih 2018 in 2019 je bila Republika Slovenija zelo dejavna tudi v prizadevanjih za enakost spolov in večjo vlogo žensk na mednarodni ravni, vključno z organizacijo dogodkov in dajanjem pobud. Prizadevala si je tudi za večjo vlogo žensk pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti ter zaščite žensk v konfliktih.

Iz poročil je razvidno, da se vidik spola vključuje v področne politike, vendar ne na vseh področjih in na nekaterih področjih bistveno bolj kot na drugih. Izvedene aktivnosti so večinoma potekale v okviru obstoječih programov, le da je bila pozornost usmerjena v zmanjševanje vrzeli med spoloma in v uresničevanje enakosti spolov. Za izvedbo teh aktivnosti ministrstva navajajo, da večinoma niso bila zagotovljena dodatna finančna sredstva, ampak so se aktivnosti izvajale v okviru obstoječih proračunskih postavk, namenjenih rednemu delu. Tudi v letih 2018–2019 so bila posebna finančna sredstva namenjena predvsem spodbujanju ženskega podjetništva, aktivnostim, namenjenim ozaveščanju in krepitvi znanja v zvezi s spletnim nasiljem in nadlegovanjem, programom socialne aktivacije, tudi za ženske iz drugih kulturnih okolij in za romske ženske, preventivnim programom na področju zdravja ter

programom pomoči ranljivih skupin nosečnic in mater, društvom na podeželju, ki delujejo na področju izboljšanja delovnih in življenjskih razmer kmečkih in podeželskih žensk, ter projektom, ki se izvajajo v okviru mednarodnega razvojnega sodelovanja.

Tudi iz vrednotenja oziroma ocene o uresničevanju ciljev in ukrepov za izvajanje prejšnje resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških, prikazanih v periodičnih poročilih, izhaja, da so na različnih ministrstvih velike razlike v kakovosti izvajanja aktivnosti in poročanja o teh aktivnostih. Poročila so ključnega pomena za ugotavljanje, kateri cilji so bili in kako so bili doseženi, kateri ukrepi so se izkazali za učinkovite ter so zato pomembna podlaga za izbiro novih ali ohranjanje enakih ciljev, ukrepov in kazalnikov pri oblikovanju nove resolucije. Ministrstva so premalo vključevala presečno razsežnost, ki bi bila v pomoč pri obravnavanju pripadnic in pripadnikov ranljivih skupin v družbi. Osredotočala so se predvsem na področja, kjer so bile v slabšem položaju ženske, manj pa so se ukvarjala z za moške specifičnimi težavami, brez reševanja katerih ne moremo pričakovati doseganja enakosti spolov.

1.7 KLJUČNI IZZIVI IN USMERITVE V OBDOBJU NOVEGA NACIONALNEGA PROGRAMA 2023–2030 NA POSAMEZNIH TEMATSKIH PODROČJIH

Republika Slovenija si je v SRS 2030 zadala veliko nalogo: izboljšati indeks za več kot deset odstotnih točk in leta 2030 doseči ciljno vrednost indeksa 78 točk (Vlada RS, 2017b). To zahteva postavitev zahtevnih ciljev zlasti na tistih področjih, ki ostajajo velik izziv že daljše obdobje (segregacija, skrbstvena vrzel in podobno), in hkrati izboljšanje položaja tam, kjer se je položaj glede na prejšnje rezultate znova poslabšal.

Na enakost moških in žensk posredno vplivajo tudi socialno-ekonomski trendi, s katerimi se spoprijema večina razvitih evropskih držav, med katerimi prevladujejo demografija oziroma staranje prebivalstva in spremembe na trgu dela (čedalje več prožnosti in atipičnih oblik dela, prekarnosti in podobno). Več negativnih učinkov je kljub določenim ukrepom za blaženje teh posledic za ženske, ki prevladujejo med zaposlenimi za določen in krajši delovni čas. Za izenačevanje položaja moških in žensk so tako potrebni tudi sistemski ukrepi na področju staranja prebivalstva, spodbujanja ustvarjanja kakovostnih delovnih mest ter zagotavljanja dostojnega in varnega ter zdravju neškodljivega dela .

Na področju dela so še vedno razlike med ženskami in moškimi glede stopnje delovne aktivnosti in plačila za delo enake vrednosti. Ker ženske prevzemajo precej večji delež skrbstvenega dela kot moški, so zanje karierna napredovanja in dostop do nekaterih poklicev, ki še vedno veljajo za »moške trdnjave«, bistveno oteženi.

Spolna segregacija je eden glavnih dejavnikov, ki povzročajo vrzel v plačah med spoloma v vseh sektorjih. Neupravičene razlike v plačah med ženskami in moškimi so v primerjavi z drugimi državami članicami res manjše, vendar je bil do leta 2019 zaznan trend povečevanja vrzeli, nato pa se je ta razlika ponovno znižala. Eden večjih izzivov je zmanjšanje vrzeli v dejavnostih, kjer so razlike največje. Leta 2020 je bila največja plačna vrzel na področju finančnih in zavarovalniških dejavnosti, in sicer 24,2 odstotka, ter na področju zdravstva in socialnega varstva, kjer je znašala 21,5 odstotka (SURS, 2022). Za zmanjšanje plačne vrzeli bodo prizadevanja Republike Slovenije usmerjena v prenos in izvajanje direktive o krepitvi uporabe načela enakega plačila za enako delo ali delo enake vrednosti za moške in ženske s preglednostjo plačil in mehanizmi za izvrševanje (UL L 132, 2023).

Republika Slovenija bo morala vložiti več truda v prizadevanja za odpravo segregacije na področju izobraževanja in s tem na trgu dela. Zaradi spolno pristranskega vrednotenja dela v spolno segregiranih dejavnostih je koncentracija žensk in moških v različnih sektorjih in dejavnostih eden od dejavnikov, ki pogloblja neenakosti med spoloma. Žensk je na primer bistveno premalo v učnih programih in poklicih na področju STEM in raziskav ter na vodilnih položajih na vseh ravneh izobraževanja. Po drugi strani ženske izrazito prevladujejo na področjih, kot so varstvo otrok in skrb za starejše, predšolska vzgoja, socialno varstvo, zdravstveni sektor in neplačano delo. Posledično so moški bistveno bolj prisotni v višje vrednotenih poklicih, ki vključujejo nove tehnologije oziroma IKT. Republika Slovenija tako odstopa po visoko izobraženi delovni sili predvsem zaradi velikega deleža terciarno izobraženih žensk, hkrati pa je težava zagotavljanje dovolj velikega števila mladih z ustreznimi znanji za spoprijemanje z razvojnimi izzivi. Kot ugotavlja UMAR v poročilu o razvoju, je treba ob pričakovanem povečevanju potreb po kadrih na področju IKT z ustreznimi pristopi vplivati na povečanje privlačnosti teh poklicev za ženske. Prav tako je treba na drugi strani izboljšati delovne razmere v sektorjih, v katerih prevladujejo ženske (UMAR, 2020).

V Republiki Sloveniji je usklajevanje zasebnega in poklicnega življenja pomemben del družinske politike ter hkrati ključen za uveljavljanje enakih možnosti žensk in moških v družbi. Usklajevanje poklicnega in družinskega življenja je tako na institucionalni ravni zgledno urejeno, vendar ga precej otežuje dejstvo, da ženske še vedno opravijo bistveno več neplačanega dela kot moški. Ženske v Sloveniji, čeprav so na trgu dela prisotne v skoraj tako velikem deležu kot moški in večinoma delajo s polnim delovnim časom, opravljajo večino skrbstvenega dela (skrb za gospodinjstvo, otroke, starejše, bolne). Skrbstvena vrzel med spoloma se je po raziskavah v razmerah pandemije še poglobila, čeprav mlajše generacije moških več sodelujejo pri delitvi skrbstvenih in gospodinjstvih obveznosti (Eurofound, 2020). Večja vloga moških pri skrbi za otroke (v skladu z direktivo o usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja staršev in oskrbovalcev (UL L 188, 2019)) in pri drugi potrebni skrbi ter podpora delodajalcev družini prijaznim politikam ostajata med ključnimi izzivi nove resolucije.

Razvijanje javne mreže dolgotrajne oskrbe in zagotavljanje storitev formalne oskrbe, ki je cenovno in krajevno dostopna vsem, neformalna oskrba pa bi bila namenjena le tistim, ki to izrecno želijo, ostaja prednostna naloga. Treba pa je zagotoviti, da se ne bo povečevala skrbstvena vrzel, saj ženske že sedaj opravljajo večino skrbstvenega dela za starejše.

Neenakosti pogloblja tudi čedalje več svetovnih konfliktov, na primer vojna v Ukrajini, ter drugi izzivi in njihove posledice. Na trgu dela je treba več pozornosti nameniti ukrepom za povečanje zaposlenosti skupin žensk z dodatno marginalizacijo in ranljivostmi, ter zagotavljanju kakovostnih in varnih zaposlitev ter ustreznemu vrednotenju dela.

Doseganje uravnotežene zastopanosti spolov pri odločanju v politiki, gospodarstvu in na drugih področjih ostaja nedokončana naloga. Čeprav je Republika Slovenija na lestvici držav od leta 2005 najbolj napredovala prav glede moči zaradi uvedbe obveznega minimalnega deleža obeh spolov na kandidatnih listah, se je pokazalo, da v letih po sprejetju zakonodaje, ki je uvedla t. i. zakonodajne kvote, ni prišlo do pravih strukturnih premikov (EIGE, 2020d). Do bistvenih sprememb na mestih odločanja v politiki je prišlo šele leta 2022, saj je bilo na državnozborskih in lokalnih volitvah izvoljeno doslej največje število žensk. Ne glede na to je napredek na mestih odločanja v politiki, zlasti na lokalni ravni, še vedno zelo počasen in daleč od uravnotežene zastopanosti. Več pozornosti bo treba nameniti tudi doseganju uravnotežene zastopanosti v gospodarskih družbah. Sprejeta direktiva o zagotavljanju uravnotežene

zastopanosti spolov med direktorji družb, ki kotirajo na borzi, in s tem o povezanih ukrepih, je pomembna zaveza za podjetja, ki bodo sprejemala ukrepe za bolj spolno uravnotežene sestave organov odločanja (UL L 315, 2022).

Eden večjih izzivov, ki mu je treba nameniti še več pozornosti, je revščina starejših žensk. Tveganje revščine starejših žensk je nad povprečjem EU: starejše ženske z visoko stopnjo tveganja revščine pogosteje živijo v enočlanskem gospodinjstvu, hkrati pa so bile v svoji aktivni dobi pogosteje kot moški zaposlene v slabše plačanih poklicih ali imele manj delovne dobe, zato imajo tudi zelo nizke pokojnine (Eurostat, 2022).

Ničelna strpnost do vseh oblik nasilja nad ženskami in deklicami ostaja še naprej ena glavnih usmeritev novega nacionalnega programa. Nasilje nad ženskami in deklicami je ena glavnih ovir za doseganje enakosti med ženskami in moškimi ter ena najbolj razširjenih kršitev človekovih pravic tudi v Sloveniji. Krizne razmere, kakršne so nastale zaradi izbruha pandemije, so vplivale na povečanje nasilja v intimnih partnerskih razmerjih in poudarile nujnost sprejemanja ukrepov, ki bodo posebej obravnavali najranjlivejše družbene skupine ter omogočili, da se žrtve z nasiljem in njegovimi posledicami ne ukvarjajo same ali s pomočjo prijateljev in družine. Spremembe in dopolnitve Zakona o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 22/19, v nadaljnjem besedilu: ZKP-N) so veliko pripomogle k temu, da se žrtev postavi v ospredje, da se preprečijo oziroma omilijo sekundarne viktimizacije, občutja nelagodja, strahu in drugih neprijetnih čustev, da se žrtev ustrezno informira, po potrebi napoti na ustrezne nevladne organizacije, ji razložijo možnosti uveljavljanja premoženjsko-pravnega zahtevka, brezplačne pravne pomoči in nudijo druge informacije, ki jih potrebuje. Kljub temu je nujno storiti še več za preprečevanje nasilja nad ženskami in za to, da bo omogočen dostop do pravnega varstva, ki bo še bolj osredinjen na žrtve. Izhodišče za standarde na področju učinkovitega boja zoper nasilje nad ženskami je Istanbulska konvencija. V ospredju nove resolucije bo tudi zagotavljanje kakovostnega, varnega in zdravju neškodljivega učnega in delovnega okolja brez nasilja in nadlegovanja v skladu z določbami Konvencije MOD št. 190 (MOD, 2019a) in ob upoštevanju, kot primerno ter skladno z notranjim pravom ter obstoječimi notranjimi ukrepi neobvezujočih smernic spremljajočega Priporočila MOD št. 206 (MOD, 2019b).

Tudi na področju zdravja obstaja kar nekaj izzivov. Ženske v povprečju doživijo manj zdravih let življenja kot moški, živijo pa v povprečju dlje kot moški. Za doseganje kakovostnega življenja vseh generacij bo treba okrepiti zavedanje o pomenu zdravega življenjskega sloga in duševnega zdravja, preprečevati tvegano vedenje, zlasti pri določenih skupinah moških, krepiti preventivo in zmanjšati neenakosti v zdravju s posebno pozornostjo do ranljivih skupin žensk in moških z različnimi osebnimi okoliščinami. Nujno je tudi okrepiti raven skrbi za reproduktivne pravice in zdravje žensk, okrepiti preventivo, ki je šibka zlasti zaradi pomanjkanja ginekologin in ginekologov na primarni zdravstveni ravni, ter v zvezi s tem nameniti posebno pozornost mladim in ohranitvi javnega zdravstva. Glede skrbi za reproduktivne pravice in zdravje žensk so še posebej ranljiva skupina dekleta in ženske iz socialno ogroženih družin, zato je treba posebno pozornost nameniti tudi dostopu do nekaterih osnovnih dobrin, kot so menstrualni higienski pripomočki. Uvajanje brezplačnih menstrualnih higienskih pripomočkov v javnih ustanovah bi pripomoglo k preprečevanju revščine žensk in razbijanju tabujev ter stigmatizacije na področju reproduktivnega zdravja žensk.

Na področju zunanje politike bo Republika Slovenija še naprej podpirala prizadevanja za enakost spolov ter opolnomočenje žensk in deklic ter se zavzemala za spoštovanje visokih standardov glede človekovih pravic žensk. V ta namen bo pripravljena nova strategija zunanje politike, ki bo feministično zunanjo politiko umestila kot presečno temo. Med pomembnimi izzivi bo tudi v prihodnje zagotavljanje uspešnega vključevanja vidika spola v

okviru mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči kakor tudi uresničevanje Agende o ženskah, miru in varnosti. Posebna pozornost bo namenjena ukrepom za zaščito žensk in deklic pred spolnim nasiljem v oboroženih konfliktih, kriznih razmerah in ob sodobnih varnostnih grožnjah.

Poleg tega je treba začeti v relevantni zakonodaji, zlasti na področju podnebnih sprememb in zunanje politike, sistematično prepoznavati načelo spolno diferenciranih vplivov podnebnih sprememb. V ta namen je treba pripravljati ukrepe in usmeritve, ki obravnavajo različne učinke podnebnih sprememb, ki so spolno specifični, in ki prispevajo k izboljšanju enakosti spolov glede negativnih učinkov podnebnih sprememb.

Ženske, ki so zaposlene v SV, policiji in/ali civilnih organizacijah, udeleženih pri ohranjanju miru, ter so vključene v postopke odločanja in ukrepanja na tem področju, kot tudi ženske organizacije, imajo pomembno vlogo kot vzornice in medkulturne mediatorke ter so spodbuda za krepitev vloge lokalnih žensk. Njihove izkušnje in dobre prakse drugih držav in multilateralnih deležnikov je treba vključiti v oblikovanje aktivnih ukrepov na državni ravni za spodbujanje sodelovanja ter za napotitev žensk v mednarodne operacije in misije kriznega upravljanja.

1.8 PRESEČNI PRISTOP

ReNPEMŽM23–30 obravnava neenakosti (vrzeli) med ženskami in moškimi v Republiki Sloveniji, ki ovirajo uresničevanje osebnih potencialov posameznic in posameznikov ter gospodarski napredek, blaginjo in konkurenčnost. Čeprav statistika govori o ženskah in moških kot o dveh temeljnih kategorijah (družbenih skupinah) ter vrzelih med spoloma, se tudi pri zbiranju podatkov in analizah čedalje bolj upošteva presečni vidik. Presečne neenakosti so bile tako vključene v indeks enakosti spolov EIGE kot posebno satelitsko področje (EIGE, 2022a), prav tako se v različnih evropskih in mednarodnih okvirih čedalje večja pozornost namenja družbenim manjšinam ali marginaliziranim skupinam v okviru kategorije spola. Te nimajo enakih težav, kajti nanje vplivajo tudi druge osebne okoliščine, kot so spolna usmerjenost, spolna identiteta, starost, etnična pripadnost, rasa, razred in podobno, zaradi katerih so lahko v okviru iste kategorije v veliko slabšem položaju od drugih. Te skupine, ki se jim v zadnjem času namenja čedalje večja pozornost v dokumentih, namenjenih izboljšanju položaja žensk, so zlasti pripadnice etničnih manjšin (na primer romske ženske), pripadnice skupnosti LGBTIQ+, migrantke, begunke in prosilke za azil, kmečke ženske, ženske z oviranostmi, mlade ženske, starejše ženske, zlasti ženske z večjo stopnjo tveganja revščine in podobno.

Presečnost je v dokumentih EU opredeljena kot medsektorsko načelo, ki ga je treba upoštevati pri izvajanju EU-strategije za enakost spolov, pri čemer v skladu z opredelitvijo EIGE pomeni analitično orodje za preučevanje, razumevanje in odzivanje na načine, kako se spol prepleta z drugimi osebnimi okoliščinami in kako ti preseki prispevajo k edinstvenim izkušnjam diskriminacije (EK, 2022a).

Med pomembnejšimi dokumenti, ki jih je treba upoštevati pri izvajanju EU-strategije za enakost spolov (EK, 2020d) z vidika presečnosti, so strateški okvir EU za enakost, vključevanje in udeležbo Romov za obdobje 2020–2030 (EK, 2020e), strategija za enakost

oseb LGBTIQ za obdobje 2020–2025 (EK, 2020c), akcijski načrt EU za boj proti rasizmu za obdobje 2020–2025 (EK, 2020b) in strategija o pravicah invalidov za obdobje 2021–2030 (EK, 2021g).

Številne študije izpostavljajo negativne posledice pandemije za določene skupine žensk, med njimi so tudi ženske z migrantskim ozadjem in izkušnjami (EK, 2022a). Odbor ministrov Sveta Evrope je maja 2022 sprejel priporočilo o varstvu pravic migrantk, begunk in prosilk za azil, ki obravnava vsa pomembna področja in težave, s katerimi se spoprijemajo ženske in dekleta v tem položaju, in sicer od ustreznih namestitvenih zmogljivosti, do zdravstvenih in socialnih potreb, nasilja nad njimi in ne nazadnje do vzpostavitve azilnih politik, ki so občutljive na spol. Vsebuje smernice za države članice glede potreb žensk na področju socialnih storitev, zaposlovanja, izobraževanja in sodelovanja z namenom, da javne politike prispevajo k integraciji in opolnomočenju migrantk, begunk in prosilk za azil (Svet Evrope, 2022).

1.9 KREPITEV INSTITUCIONALNIH MEHANIZMOV ZA ENAKOST SPOLOV TER VKLJUČEVANJE VIDIKA SPOLA V POLITIKE IN UKREPE DRŽAVE

Enakost spolov je horizontalno načelo, ki ga je treba upoštevati v vseh fazah razvoja politike. Pri pripravljanju in načrtovanju, odločanju, izvajanju in ovrednotenju političnih usmeritev in ukrepov je treba upoštevati posebni položaj žensk in moških v vsej njihovi raznolikosti ter jih oblikovati tako, da odpravljajo neenakosti in prispevajo k spodbujanju enakosti spolov. Ključna metoda oziroma strategija, ki se za to uporablja, je tako imenovana integracija načela enakosti spolov (angleško: *gender mainstreaming*) ali vključevanje vidika spola v politike in ukrepe države. Gre za horizontalni pristop, ki na vseh družbenih področjih pozornost namenja različnim izhodiščnim položajem in potrebam žensk in moških ter oblikovanju in izvajanju politik in ukrepov države, ki prispevajo k ustvarjanju enakih možnosti spolov.

Izvajanje te strategije je zakonsko zavezujoče za Vlado RS, ministrstva in samoupravne lokalne skupnosti. 11. člen ZEMŽM določa, da ministrstva pri pripravi predpisov in drugih ukrepov, ki posegajo na področja, pomembna za ustvarjanje enakih možnosti, upoštevajo vidik enakosti spolov in pri tem sodelujejo z ministrstvom, pristojnim za enake možnosti, ter upoštevajo njegove predloge in mnenja. Za spodbujanje in uresničevanje enakosti spolov ima vsako ministrstvo koordinatrico oziroma koordinatorja za enake možnosti žensk in moških, ki opravlja koordinacijske, svetovalne in spodbujevalne naloge. Koordinatorico oziroma koordinatorja za enake možnosti žensk in moških imajo tudi nekatere samoupravne lokalne skupnosti (ZEMŽM, 2002).

Ker so za vključevanje vidika spola v politike in ukrepe države pristojni vsi akterji in akterke, ki jih oblikujejo in izvajajo, in sicer na vseh ravneh, morajo biti ti ustrezno usposobljeni in imeti na voljo ustrezna orodja in metode. Zato je bil od začetka uporabe te strategije od konca devetdesetih let prejšnjega stoletja do danes velik poudarek na pripravi informativnih in izobraževalnih gradiv, razvoju orodij in metod za vključevanje vidika spola v ukrepe in državni proračun ter izvedbi izobraževanj in usposabljanj. V prihodnje bo treba za uspešno vključevanje vidika spola v politike in ukrepe države še okrepiti organizacijsko strukturo ter zagotoviti, da se bodo ta orodja in metode dejansko uporabljali v praksi.

Prav tako je pomembno, da so zagotovljeni ustrezni institucionalni mehanizmi za preprečevanje, odkrivanje in tudi sankcioniranje diskriminacije zaradi spola. Zagovornik načela enakosti je organ, ki obravnava primere takšne diskriminacije, priporoča ukrepe za njeno odpravo ter ima pomembno ozaveščevalno vlogo pri njenem prepoznavanju in odpravi. Učinkovitejši boj proti diskriminaciji in za okrepitev neodvisnosti, virov in pristojnosti organov za enakost predvidevata dva predloga direktiv (EU) o standardih za organe za enakost (EK, 2022c), na podlagi katerih bo vloga zagovornika načela enakosti še bolj okrepljena in prepoznavna.

1.9.1 Cilji, ukrepi in kazalniki

CILJ

Vključenost vidika spola v politike in ukrepe države

UKREP 1

Sistematično vključevanje vidika spola v politike in ukrepe ministrstev, vključno s spodbujanjem spremljanja, zbiranja in upoštevanja podatkov, razčlenjenih po spolu, z izvajanjem potrebnih analiz in raziskav ter upoštevanjem vidika spola v strateških dokumentih.

Nosilci in sodelujoči:

Vsa ministrstva; SURS.

UKREP 2

Upoštevanje vidika spola v ukrepih in politikah, namenjenih okrevanju in blažitvi posledic v med- in pokriznih obdobjih, zlasti na področjih, kjer se neenakosti najbolj povečujejo.

Nosilci in sodelujoči:

Vsa ministrstva.

UKREP 3

Krepitev institucionalnih struktur in strokovnih podlag za izvajanje politik na področju enakih možnosti žensk in moških.

Nosilci in sodelujoči:

Vsa ministrstva.

UKREP 4

Izvajanje dejavnosti in ukrepov na področju ženskih študij, vključno s proučitvijo možnosti za ustanovitev javnega raziskovalnega zavoda oziroma inštituta.

Nosilec in sodelujoči:

MDDSZ; MVZI.

UKREP 5

Organizacija delovnih posvetov s področja enakosti spolov za zaposlene v javni upravi, ki naj upoštevajo presečni pristop in položaj marginaliziranih skupin.

Nosilca/sodelujoči:

MDDSZ, MJU; MO, MNZ-P.

UKREP 6

Krepitev zakonodajnega in institucionalnega okvira ter dejavnosti za preprečevanje diskriminacije zaradi spola, vključno s seznanjanjem in ozaveščanjem o možnih pravnih sredstvih za izboljšanje dostopa žensk do pravnega varstva.

Nosilec:

MDDSZ.

UKREP 7

Izvajanje ocene učinka predpisov na enakost spolov.

Nosilec:

MJU.

UKREP 8

Priprava strokovnih podlag za vključevanje vidika spola v sistem javnega naročanja tako, da upošteva položaj in potrebe obeh spolov ter zmanjšuje neenakost med spoloma.

Nosilec:

MDDSZ.

UKREP 9

Izvedba izobraževanj in usposabljanj o vidikih enakosti spolov in enakih možnostih za odločevalce in odločevalke ter državno upravo.

Nosilec:

MDDSZ.

Kazalniki:

- število izvedenih aktivnosti, namenjenih krepitvi zakonodajnega okvira ter institucionalnih struktur za izvajanje politik enakih možnosti žensk in moških
- število izobraževanj in usposabljanj o vidikih enakosti spolov in enakih možnostih

1.10 FINANČNI OKVIR

Za napredovanje v smeri večje enakosti spolov so EK in večina držav članic sprejele dvotirno strategijo. Ta po eni strani vključuje vključevanje vidika spola v obstoječe politike in ukrepe (integracijo načela enakosti spolov), kjer gre za dejavnosti, ki se večinoma financirajo iz razpoložljivih proračunskih sredstev, po drugi strani pa financiranje ukrepov, ki so neposredno namenjeni krepitvi vloge žensk in deklic, za katere se namenljajo posebna sredstva. Sredstva za cilje in ukrepe, navedene v ReNPEMŽM23–30, se bodo zagotavljala iz dveh virov:

- iz državnega proračuna kot sestavni del rednih delovnih nalog ali iz sredstev za izvajanje posebnih programov;
- iz sredstev EU: sredstva bodo zagotovljena predvsem v okviru nove finančne perspektive za obdobje 2021–2027.

Sredstva za izvajanje ukrepov, namenjenih krepitvi institucionalnih mehanizmov in vključevanju vidika spola v ukrepe države, se bodo večinoma zagotavljala iz rednih sredstev. Za javni razpis, namenjen sofinanciranju projektov nevladnih organizacij s področja odpravljanja spolnih stereotipov na različnih področjih družbenega življenja (PP 130089 – Nevladne ženske organizacije), je v letu 2023 namenjenih 50.000 evrov. Predvideno je postopno povečevanje sredstev za sofinanciranje projektov NVO s tega področja, in sicer tako, da bi sredstva leta 2024 znašala 60.000 evrov in bi se vsako nadaljnje leto povečala za 10.000 evrov, tako da bi leta 2030 znašala 120.000 evrov. Druge dejavnosti, namenjene institucionalni krepitvi in preseganju spolnih stereotipov, se bodo financirale tudi v okviru PP 160123 – Promocija enakih možnosti žensk in moških, za katere je za leto 2023 namenjenih 30.000 evrov. Dejavnosti, namenjene izvajanju ukrepov na področju znanosti, se bodo izvajale v okviru PP 575710 – Promocija programov financiranje recenzij in ekspertiz in PP 180073 – Projekti okvirnih programov EU – tuja donacija.

Sredstva, namenjena izvajanju ukrepov na posameznih tematskih področjih, bodo natančneje opredeljena v dvoletnih periodičnih načrtih, v nadaljevanju pa so navedena okvirna sredstva oziroma višina sredstev, ki se bo zagotavljala v prihodnjem obdobju na posameznih področjih, kjer jih je bilo mogoče natančneje opredeliti. Večina ministrstev bo vidik spola vključevala v redno delo, ukrepi pa se bodo izvajali v okviru obstoječih programov.

Na tematskem področju *odpravljanje neenakosti med spoloma pri zaposlovanju in zagotavljanje enake ekonomske neodvisnosti žensk in moških* se bodo sredstva, namenjena povečanju zaposlitvenih možnosti ranljivih skupin žensk (vključno z dolgotrajno brezposelnimi ženskami, ženskami z oviranostmi, romskimi ženskami in ženskami iz drugih kulturnih okolij), zagotavljala tudi v okviru programov APZ, namenjenih spodbujanju zaposlovanja ranljivih skupin ter njihovem usposabljanju in izobraževanju. Sredstva za izvajanje programov APZ se bodo zagotavljala iz državnega proračuna v okviru PP 4282 – Usposabljanje in izobraževanje za zaposlitev, PP 3595 – Spodbude delodajalcem za odpiranje novih delovnih mest in zaposlovanje težje zaposljivih oseb ter PP 3551 – Spodbude za zaposlitev brezposelnih oseb. Na podlagi Načrta za izvajanje programov APZ za obdobje 2023–2024 je za ukrepe APZ v letu 2023 iz državnega proračuna predvidenih okvirno 24 milijonov evrov. Vir sredstev za izvajanje programov APZ so tudi EU-sredstva, in sicer iz finančne perspektive 2021–2027, sredstva mehanizma za okrevanje in odpornost ter sredstva iz podnebnega sklada.

Za spodbujanje ženskega podjetništva se bodo sredstva za izvajanje zagotavljala iz državnega proračuna v okviru PP 172410 – Razvoj podpornega okolja za malo gospodarstvo ter tudi v okviru nove finančne perspektive za obdobje 2021–2027. Sredstva bodo natančneje opredeljena v dvoletnih periodičnih načrtih.

Za izvajanje ukrepov v zvezi s spodbujanjem in krepitvijo dejavnosti in projektov za enakovrednejšo delitev skrbstvenega in gospodinjanskega dela v družini, izobraževalnih in drugih dejavnosti za ozaveščanje o spolnih stereotipih ter za njihovo odpravo na področju delitve skrbstvenega in gospodinjanskega dela ter dejavnosti za ozaveščanje o pomenu in koristih aktivnega očetovstva, se je v letih 2021 in 2022 namenilo 283.910,47 evra iz sredstev programa REC (EU) (projekt Očka v akciji) iz PP 200033 – Očka v akciji – EU ter PP 200034 – Očka v akciji – slovenska udeležba. Nastala so gradiva, ki se bodo med relevantne deležnike razširjala tudi v prihodnjih letih. Dejavnosti za prenos in implementacijo Direktive o usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja staršev in oskrbovalcev (UL L 315, 2022) se bodo izvajale tudi iz rednih proračunskih sredstev za izvajanje zakonov s področja družine oziroma za promocijo ukrepov družinske politike. Z njimi bodo potekale dejavnosti ozaveščanja staršev (predvsem očetov) o njihovih pravicah glede usklajevanja poklicnega in družinskega življenja.

Sredstva za izvajanje ukrepov, namenjenih spodbujanju kakovostnih delovnih mest in odpravljanju vrzeli med spoloma na trgu dela, se bodo zagotavljala iz večletnega finančnega okvira 2021–2027 v okviru evropskega socialnega sklada.

Sredstva za ukrepe, namenjene spodbujanju socialnega vključevanja najranljivejših skupin žensk, izpostavljenih tveganju revščine ali socialne izključenosti, vključno z najbolj ogroženimi in otroki, se bodo prav tako zagotavljala v okviru nove finančne perspektive 2021–2027 (specifični cilj – socialno vključevanje). Na področju socialnovarstvenih programov se bodo sredstva za izvajanje ukrepov zagotavljala iz državnega proračuna v okviru programa 2004 Programi socialnega varstva in izenačevanje možnosti za invalide, ukrep 2611-11-0036, izvajanje in sofinanciranje programov socialnega varstva, in sicer iz proračunskih postavk: javni socialnovarstveni programi ter razvojni in eksperimentalni socialnovarstveni programi.

Sredstva, namenjena krepitvi vloge in položaja podeželskih (kmečkih) žensk, se bodo zagotavljala v okviru javnega razpisa: 3. ukrep pomoč delovanju nepridobitnih združenj na področju kmetijstva, gozdarstva in podeželja v okviru sklopa A, kjer lahko za sredstva kandidirajo tudi društva podeželskih žensk in za katerega je v letu 2023 na voljo 144.000 evrov. Skupna višina nepovratnih sredstev, namenjenih za javni razpis za 3. ukrep pomoč delovanju nepridobitnih združenj na področju kmetijstva, gozdarstva in podeželja, v letu 2023 znaša do 291.000 evrov. Sredstva za izvajanja dejavnosti na tem področju se bodo zagotavljala tudi iz PP 255610 – Podpora strokovnim prireditvam in NRP 2330-20-0043 Podpora interesnemu povezovanju 2021–2025.

Na tematskem področju *zmanjšanje neenakosti žensk in moških v vzgoji, izobraževanju, znanosti in kulturi ter preseganje spolnih stereotipov na vseh področjih* se bodo ukrepi večinoma izvajali v okviru rednih nalog oziroma razpoložljivih proračunskih sredstev.

Na tematskem področju *izboljšanje zdravja in zmanjšanje neenakosti v zdravju med ženskami in moškimi* se bodo sredstva za ukrepe v okviru sofinanciranja programov na področju javnega zdravja zagotavljala iz proračuna Republike Slovenije, in sicer iz javnega razpisa za sofinanciranje programov varovanja in krepitve zdravja, za katere je do leta 2025

predvidenih v skupni vrednosti 10.849.559,50 evra. Za področje prehrane in uravnotežene telesne dejavnosti je predvidenih 1.800.000 evrov (PP 180050 – Nacionalni program o prehrani in telesni dejavnosti, ukrep 2711-18-0005 – Zdravje na področju prehrane in telesne dejavnosti), za preprečevanje nalezljivih bolezni s cepljenjem, obvladovanje okužbe s HIV in drugih spolno prenosljivih okužb je predvidenih 966.299,26 evra (97.000 evrov iz PP 200035 – Cepljenje, ukrep 2711-20-0002 – Ukrepi za obvladovanje nalezljivih bolezni, in 869.299,26 evra iz PP 6855 – Nacionalni programi boja proti AIDS, ukrep 2711-20-0002 – Ukrepi za obvladovanje nalezljivih bolezni), za preprečevanje rabe dovoljenih in prepovedanih drog ter nekemičnih zasvojenosti in s tem povezane škode je predvidenih 4.400.000 evrov (PP 7083 – Programi varovanja zdravja in zdravstvena vzgoja), za krepitev duševnega zdravja in nudenja psihosocialne pomoči je predvidenih 1.799.529,04 evra (PP 221091 – Programi duševnega zdravja in demence), za opolnomočenje, ozaveščanje in povečanje zdravstvene pismenosti za obvladovanje kroničnih nenalezljivih bolezni je predvidenih 1.043.731,20 evra (PP 7083 – Programi varovanja zdravja in zdravstvena vzgoja), za zdrav življenjski slog mladih je predvidenih 840.000 evrov (PP 7083 – Programi varovanja zdravja in zdravstvena vzgoja).

Na tematskem področju *preprečevanje vseh oblik nasilja in boj proti njim* se bodo dejavnosti in projekti, namenjeni celoviti in ustrezni podpori žrtvam nasilja v družini in nasilja nad ženskami, večinoma financirali iz sredstev, namenjenih izvajanju socialnovarstvenih programov s področja nasilja ter iz drugih sredstev v okviru rednih nalog ministrstev. MDDSZ bo za programe za preprečevanje nasilja v letu 2023 namenilo predvidoma 4.802.839,61 evra.

Na tematskem področju *spodbujanje uravnotežene zastopanosti spolov* se bodo sredstva za izvajanje ukrepov zagotavljala iz razpoložljivih proračunskih virov. Posebna sredstva niso predvidena.

Na tematskem področju *spodbujanje enakosti spolov in uresničevanja pravic žensk po svetu* se bodo dejavnosti, namenjene spodbujanju enakosti spolov in kreptvi vloge žensk in deklic, financirale iz proračunskih sredstev (redno delo). Sredstva za financiranje projektov mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije. Ta delež naj bi se v skladu s Strategijo mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči (Vlada RS, 2018c) do leta 2030 povečal na 60 odstotkov, kar bi moralo zagotoviti večkratno povečanje (Vlada RS, 2018c).

2. TEMATSKA PODROČJA

2.1 ODPRAVLJANJE NEENAKOSTI MED SPOLOMA PRI ZAPOSLOVANJU TER ZAGOTAVLJANJE ENAKE EKONOMSKE NEODVISNOSTI ŽENSK IN MOŠKIH

2.1.1 Vsebinski opis področja

Odpravljanje vrzeli med spoloma na trgu dela in doseganje enake ekonomske neodvisnosti žensk in moških sta pomembna za zagotavljanje enakosti spolov ter večje gospodarske rasti in blaginje. Enako raven ekonomske neodvisnosti EU postavlja v ospredje svojih politik na tem področju in je pomemben kazalnik dejanskega napredka žensk, saj jim omogoča, da so ekonomsko neodvisne, hkrati pa premagajo ovire, ki jim preprečujejo, da so v delovnem okolju obravnavane kot enakovredne moškim.

Vrzeli med spoloma na trgu dela z vidika EU-politik se nanašajo večinoma na razlike v:

- stopnji delovne aktivnosti;
- delu s krajšim oziroma polnim delovnim časom ter v začasnih in drugih »tipičnih« oblikah zaposlitve;
- neplačanem skrbstvenem delu;
- dostopu do finančnih/ekonomskih virov;
- zastopanosti v različnih poklicih in sektorjih na različnih mestih in položajih;
- plačah in pokojninah;
- možnostih za ekonomsko neodvisnost.

V zadnjih letih je bil v EU dosežen pomemben napredek v zvezi z udeležbo žensk na trgu dela, saj se je v večini držav članic stopnja delovne aktivnosti žensk povečevala, razen med pandemijo. V EU je bilo leta 2022 zaposlenih 69,4 odstotka žensk v primerjavi z 80 odstotki moških (EK, 2023). Nova strategija EK (EK, 2020d) posebno pozornost namenja vključevanju skupin žensk z različnimi ovirami. Nekatere ženske so strukturno premalo zastopane na trgu dela, na primer ženske s tujim državljanstvom oziroma migrantskim ozadjem, pripadnice etničnih ali verskih manjšin in podobno. Strategija ugotavlja, da je povprečno zaposlenih 69,7 odstotka žensk, rojenih v EU, in samo 55,3 odstotka žensk, rojenih zunaj EU (EK, 2020d). Za doseg cilja povečanja splošne stopnje delovne aktivnosti na 78 odstotkov si EU prizadeva za prepolovitev vrzeli med spoloma pri zaposlovanju v primerjavi z letom 2019, kar pomeni, da se bo morala zaposlenost žensk povečevati vsaj trikrat hitreje kot moških. EU ugotavlja, da je treba pritegniti več žensk na trg dela z zaposlovanjem v rastočih sektorjih, kot je na primer platformno delo. Delež žensk v tem sektorju se je v zadnjem času povečal; platformno gospodarstvo je ustvarilo priložnosti za ženske, vendar pa je mogoče opaziti precejšnjo razliko med spoloma glede vrst nalog v škodo žensk in tudi dejstvo, da prevzemajo doma več skrbstvenih nalog kot moški. Decembra 2021 je bila tako predlagana direktiva o izboljšanju delovnih pogojev pri platformnem delu, ki upošteva tudi vidik spola (EK, 2021b).

Zaposlene ženske so nesorazmerno nadzastopane v storitvenih sektorjih in poklicih, za katere so značilni nižji status, manjše poklicne priložnosti, nižje plače in večja izpostavljenost različnim tveganjem. Pandemija je neenakosti med ženskami in moškimi na skoraj vseh področjih življenja tako v Evropi kot zunaj nje še zaostila. Ženske so bile v boju proti pandemiji najbolj izpostavljene tveganju, saj predstavljajo 76 odstotkov zaposlenih v zdravstvu in socialnem varstvu ter 86 odstotkov zaposlenih v osebni negi (EK, 2022a).

Poklicna segregacija na podlagi spola je povezana s številnimi dejavniki, kot so razlike v družbenem vrednotenju znanj, veščin in sposobnosti ljudi, ki delajo v tipično maskuliniziranih ter tipično feminiziranih dejavnostih in poklicih. Nanjo vplivajo tudi razlike, ki izhajajo iz neenakovredne porazdelitve neplačanega skrbstvenega in gospodinjanskega dela, vstopne ovire in organizacijska kultura in prakse ter norme, stališča in spolni stereotipi. EK v novi strategiji poudarja, da ženske v EU predstavljajo 10 odstotkov delovne sile v gradbeništvu ter 25 odstotkov delovne sile v kmetijstvu, gozdarstvu, ribištvu in prometu, medtem ko moški predstavljajo 25 odstotkov delovne sile v izobraževanju ter 20 odstotkov delovne sile v zdravstvu in socialnem varstvu (EK, 2020d). Več pozornosti je treba nameniti spodbujanju

vključevanja žensk v poklice, povezane z digitalizacijo in novimi tehnologijami (EIGE, 2020b). Po študiji She Figures ženske predstavljajo le 24,9 odstotka samozaposlenih v tehničnih poklicih. Vrzel je še posebej velika na področju IKT (She Figures, 2021).

Usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja je na ravni EU prepoznano kot prednostna naloga za doseganje enakosti spolov, povečanje udeležbe žensk na trgu dela in za spodbujanje delitve skrbstvenih in gospodinjskih obveznosti ter odgovornosti med ženskami in moškimi. Politike, katerih cilj je izboljšati usklajevanje, vključujejo različne ukrepe, kot so zagotavljanje storitev dostopnega in kakovostnega varstva otrok ter dostopnih in kakovostnih (formalnih) storitev dolgotrajne oskrbe starejših ter drugih odvisnih družinskih članov in članic, ustrezno urejen plačani materinski, očetovski in starševski dopust ter nadomestilo za odsotnost z dela v primeru bolezni otrok, varne in prožne oblike dela in zaposlovanja in podobno. Vse to vpliva na višino plače, možnosti poklicnega napredovanja in pokojninske pravice. Države, ki ohranjajo in razvijajo politiko enakosti spolov in enakosti pri starševskih in skrbstvenih obveznostih ter krepijo ukrepe za lažje usklajevanje zasebnega, družinskega in poklicnega življenja, ustvarjajo tudi spodbudno okolje za odločanje za otroke. Na ravni EU so ženske v večjem delu obremenjene ne le na področju skrbi za otroke, ampak tudi pri negi starejših.

Ovire za vstop žensk na trg dela in ostajanje na njem še vedno obstajajo. Še posebej izrazite so bile med pandemijo. Izkazalo se je predvsem, da zaposlenost ženske relativno malo vpliva na stereotipno delitev skrbi in obveznosti med partnerjema v družini. Med pandemijo so bile z otroškim varstvom obremenjene večinoma ženske, in to ne glede na njihov položaj na trgu dela. Ženske so v večjem obsegu delale s krajšim delovnim časom ali bile odsotne z dela (EK, 2022a). Kot kažejo evropske študije, se je tudi nasploh breme skrbstvene obveznosti žensk med pandemijo povečalo, ne glede na to, ali so delale na delovnem mestu ali ne, kar je povečalo vrzel med spoloma glede skrbi za otroke in starejše. Tako so ženske v povprečju porabile 62 ur na teden za skrb za otroke (moški 36 ur) in 23 ur na teden za delo v gospodinjstvu (moški 15 ur) (EK, 2021d). Podoben vzorec je bil pri skrbi za starejše starše ali sorodnike z invalidnostmi: v prvem obdobju ustavitve javnega življenja so ženske v povprečju porabile 4,5 ure na teden za nego starejših družinskih članov in članic ali oseb z invalidnostmi, moški pa 2,8 ure (EK, 2022a).

Počasnost sprememb glede delitve neplačanega gospodinjskega in skrbstvenega dela med spoloma pomeni oviro za enak dostop žensk do trga dela, za njihovo enakost v kariernem napredovanju in za enak nadzor nad ekonomskimi viri. Ne glede na možnost, ki jo daje zakonodaja, da lahko dopust izrabita oba, je delež mater, ki izrabijo starševski dopust, še vedno nesorazmerno visok v primerjavi z očetmi povsod po EU. Zato je bila leta 2019 sprejeta direktiva o usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja staršev in oskrbovalcev, katere cilj je spodbuditi udeležbo žensk na trgu dela in prožne ureditve dela, povečati delež moških, ki izrabijo dopust iz družinskih razlogov, ter omogočiti delavkam in delavcem koriščenje dopusta za skrb za sorodnike, ki potrebujejo podporo (UL L 188, 2019). Ta zakonodajni akt je bil sprejet, da bi omogočili staršem ter oskrbovalkam in oskrbovalcem lažje usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja, po drugi strani pa v dobro podjetjem, saj bodo delavke in delavci bolj zadovoljni in motivirani.

Evropska zakonodaja ima na področju politike enakega plačila za delo enake vrednosti dolgo tradicijo, saj so ustanovne članice Evropske skupnosti že v Rimski pogodbi iz leta 1957 postavile temelje za preprečevanje diskriminacije glede enakega plačila za enako delov (EU, 1957). Kljub temu razlika v plačilu med spoloma še vedno obstaja v vseh državah članicah ne glede na povprečno stopnjo delovne aktivnosti, nacionalne modele socialne varnosti ali zakonodajo o enakosti spolov in je leta 2021 znašala 12,7 odstotka (Eurostat, 2023).

Plačna vrzel dolgoročno vpliva na kakovost življenja žensk, na večje tveganje, da bodo izpostavljene revščini, in na vztrajno pokojninsko vrzel, ki v EU dosega skoraj 30 odstotkov. Del širšega svežnja ukrepov in pobud, ki obravnavajo temeljne vzroke za plačno vrzel med spoloma in si prizadevajo za ekonomsko opolnomočenje žensk, je tudi direktiva o krepitvi uporabe načela enakega plačila za enako delo ali delo enake vrednosti za moške in ženske s preglednostjo plačil in mehanizmi za izvrševanje, ki uvaja nova in podrobnejša pravila za zagotavljanje skladnosti z načelom enakega plačila za enako delo ali delo enake vrednosti za moške in ženske (UL L 132, 2023). Z vzpostavitvijo standardov za preglednost plačil v organizacijah in s krepitvijo mehanizmov za izvrševanje bodo države članice delavkam in delavcem omogočile, da odkrijejo in dokažejo morebitno diskriminacijo zaradi spola. Direktiva je pomembna, ker plačilni sistemi in razvrstitve delovnih mest niso vedno nepristranski glede na spol; dela žensk in moških ne vrednotijo enako oziroma spolno nevtralnno; določena poklicna znanja in spretnosti, ki se večinoma štejejo za ženske, so lahko neenako vrednoteni.

Ženske v EU so leta 2020 na uro zaslužile v povprečju 13 odstotkov manj kot moški, pokojnine žensk pa so bile v povprečju za 29,4 odstotka nižje od pokojnin moških (Eurostat, 2023).

Segregacija trga dela, težave pri usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja, podcenjenost dela v t. i. feminiziranih panogah, podcenjevanje ženske sposobnosti za določene poklice in dela so le nekateri kompleksni vzroki zakoreninjenih plačnih vrzeli med spoloma. Na ravni EU je bil sprejet poseben akcijski načrt za odpravo plačne neenakosti med spoloma (EK, 2017), ki obravnava različne vzroke za nastanek vrzeli in predlaga ustrezno ukrepanje, maja 2023 pa je bila sprejeta tudi prej navedena direktiva o preglednosti plačil (UL L 132, 2023). Pomen enakega plačila za delo enake vrednosti poudarja tudi Akcijski načrt za evropski steber socialnih pravic, katerega cilj so enake možnosti in enaka obravnava žensk in moških na vseh področjih (EK, 2021a).

Na splošno se ženske manj podajajo v podjetništvo, predvsem zaradi tradicionalnega dojemanja vlog spola, pa tudi zaradi večjih težav, ki jih imajo pri dostopu do finančnih sredstev, usposabljanju, mreženju za pridobitne dejavnosti ter pri usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja. Kot poudarja EK, je delež podjetnic v novoustanovljenih podjetjih daleč od optimalnega in večina žensk še vedno ne obravnava podjetništva kot primerne poklicne možnosti. Nova strategija EU izpostavlja, da skoraj 92 odstotkov vloženega kapitala v Evropi prejmejo podjetja, ki so jih ustanovile skupine, sestavljene izključno iz moških (EK, 2020d).

Enak dostop do ekonomskih in finančnih virov je zelo pomemben za doseganje številnih gospodarskih učinkov, vključno z zmanjšanjem revščine in večjo socialno vključenostjo. Sektorska in poklicna segregacija, nesorazmerno velika udeležba žensk v neplačanem delu in delu s krajšim delovnim časom, prispevajo k plačni vrzeli. Ta se s starostjo povečuje, kar se izraža tudi v pokojninski vrzeli in večjem tveganju za revščino žensk, še zlasti na začetku delovne poti in v starejšem obdobju. Tudi tu je treba posebno pozornost nameniti ranljivim skupinam, kot so mlade iskalke zaposlitve, starejše ženske, matere, ki same skrbijo za otroke in podobno. Boj proti revščini in trajnostni razvoj, povezana z enakostjo spolov, sta ključna za doseganje razvojnih ciljev Agende 2030 (ZN, 2015).

2.1.2 Stanje v Republiki Sloveniji

Stopnja delovne aktivnosti žensk in moških, starih od 20 do 64 let, se je v zadnjih letih, vse do leta 2019, ko je znašala 79,7 odstotka za moške in 72,7 odstotka za ženske, zviševala. Leta 2020 se je zaradi pandemije zmanjšala in je znašala 78,6 odstotka za moške in 72,4 odstotka za ženske. Nato se je začela znova zviševati in je leta 2022 znašala 81,2 odstotka za moške in 74,3 odstotka za ženske (Eurostat, 2023). Vrzal med spoloma je znašala 6,9 odstotne točke in je v primerjavi s prejšnjimi leti ostala približno enaka. Nižjo stopnjo delovne aktivnosti imajo ženske s tujim, ne-EU državljanstvom (63,7 odstotka), moški s tujim, ne-EU državljanstvom pa višjo (91,4 odstotka) (Eurostat, 2023). Do leta 2019 se je nekoliko povečevalo tudi število delovno aktivnih oseb z invalidnostjo. Leta 2020 se je nekoliko zmanjšalo upadlo, delovno aktivnih je bilo 34.872 oseb z invalidnostjo, med njimi je bilo nekaj več kot polovica žensk (17.913 oziroma 51,4 odstotka) (SURS, 2023).

Stopnja brezposelnosti žensk in moških, starih od 20 do 64 let, se je v zadnjih letih prepolovila in je leta 2019 znašala 4,4 odstotka (pri ženskah 4,9 odstotka in pri moških 3,9 odstotka). Zaradi pandemije je leta 2020 (skupaj 5,0 odstotka; pri ženskah 5,6 odstotka in pri moških 4,4 odstotka) stopnja brezposelnosti zvišala, a se je že leta 2021 znižala (skupaj 4,6 odstotka; pri ženskah 5,2 odstotka in pri moških 4,2 odstotka). Leta 2022 se je še bolj znižala (skupaj 3,9 odstotka; pri ženskah 4,1 odstotka in 3,6 odstotka pri moških) in je bila nižja kot leta 2019 (Eurostat, 2023).

K zmanjševanju brezposelnosti so pomembno prispevali programi APZ. Dolgoletni podatki dokazujejo polovično (ali večjo) udeležbo brezposelnih žensk v programih APZ. Predvsem je velika zastopanost žensk v programih usposabljanja in izobraževanja. Zaradi povečevanja zaposlitvenih možnosti je treba še dodatno spodbujati dodatno vključevanje brezposelnih ranljivih skupin žensk v programe APZ. Tako lahko ponovno vzpostavijo stik z delovnim okoljem ali si pridobijo dodatna znanja, ki jim povečujejo zaposlitvene možnosti (Vlada RS, 2020e).

Med samozaposlenimi je delež žensk manjši, in sicer znaša 30,5 odstotka (Eurostat, 2023). Nizka je tudi stopnja zgodnje podjetniške aktivnosti žensk, ki je leta 2021 znašala 6,1 odstotka, moških 7,2 odstotka (GEM, 2022).

Za izenačevanje položaja moških in žensk na trgu dela so potrebni tudi sistemski ukrepi na področju zagotavljanja dostojnega in varnega ter zdravega dela, tudi z vidika staranja prebivalstva. Ženske pogosteje kot moški delajo s krajšim delovnim časom (11,8 odstotka žensk, 4,9 odstotka moških) in imajo začasno zaposlitev (11,8 odstotka žensk, 9,1 odstotka moških) (Eurostat, 2023). Večja zastopanost žensk v nestandardnih ali celo prekarnih oblikah dela pomeni, da pogosteje ostajajo zunaj veljavnih standardov (na primer delovnega in socialnega prava), ki zagotavljajo posamezniku oziroma posameznici dostojno delo in življenje.

Spolna segregacija v poklicih in dejavnostih ostaja še naprej težava. Glede na poklic je delež žensk večji od deleža moških med strokovnjaki oziroma strokovnjakinjami (58,1 odstotka), v uradniških poklicih (61,2 odstotka), storitvah in prodaji (61,7 odstotka) in poklicih za preprosta dela (52,7 odstotka), najmanj pa jih je v poklicih za neindustrijski način dela (9,1 odstotka) (SURS, 2023). Med zaposlenimi po dejavnostih ženske prevladujejo na področju zdravstva in socialne varnosti (78,3 odstotka), izobraževanja (77,9 odstotka), gostinstva (58 odstotkov), najmanj pa jih je na področju gradbeništva (11,5 odstotka), oskrbe z vodo, ravnanja z odpadki in odpadki, saniranja okolja (25,7 odstotka) ter oskrbe z električno energijo, plinom in paro (17,3 odstotka). Na področju informacijskih in komunikacijskih dejavnosti je delež žensk 29,9 odstotka (SURS, 2023).

Podatki za Republiko Slovenijo kažejo spolno segregacijo na področju izobraževanja in zaposlenosti v digitalnem sektorju, saj se na tem področju izobraževanja in zaposli več kot 80 odstotkov moških. V okviru APZ se vedno večja pozornost namenja izobraževanju in usposabljanju na področju digitalnih veščin. Projekti, kot so neformalno izobraževanje in usposabljanje, učne delavnice in usposabljanje na delovnem mestu, so nastali kot neposredni odziv na potrebe trga dela, kjer lahko v okviru programov izobraževanja in usposabljanja brezposelne osebe pridobijo izobrazbo ali se usposobijo za opravljanje določenega dela ali poklica. Že nekaj časa se v navedene programe praviloma vključuje večje število žensk, prav tako v ospredje postavljajo pomen novih digitalnih znanj (Vlada RS, 2020e). Tako za Evropo kot tudi Republiko Slovenijo je značilno, da je delež žensk v kulturi večji kot v celem gospodarstvu, to je odraz storitvene narave dejavnosti. Po aktualnih podatkih o samozaposlenih za leto 2023, ki jih vodi ministrstvo za kulturo, je samozaposlenih v kulturi 53,83 odstotka žensk in 46,16 odstotka moških (MK, 2023).

Tradicionalno veljata za »tipično moške poklicne strukture« vojska in policija. V SV je v letih 2017, 2018, 2019 in 2020 znašal delež žensk skupno 16,5 odstotka. V letu 2021 se je povečal na 16,9 odstotka. Pripadnice SV že od leta 1997, ko je bila napotena v MOM v tujino enota SV, dejavno sodelujejo in opravljajo naloge, ki jih je Republika Slovenija sprejela z mednarodnimi pogodbami in na podlagi mednarodnih sporazumov. Tako se je v zadnjih štirih letih delež napotenih pripadnic SV (od vseh napotenih pripadnikov in pripadnic SV v MOM) povečal z 8,2 odstotka na 10,3 odstotka (MO, 2023). V policiji je znašal delež žensk glede na število zaposlenih na uradniških pooblaščenih delovnih mestih v letu 2017 17,1 odstotka, v letu 2018 17,4 odstotka, v letu 2019 17,4 odstotka, v letu 2020 17,8 odstotka in v letu 2021 18,5 odstotka. (MNZ-P, 2023). V obdobju 2019–2021 se je delež povečal za 1,3 odstotne točke. Delež zaposlenih žensk na uradniških in strokovno-tehničnih delovnih mestih se je v obdobju 2012–2021 povečal za 2,3 odstotne točke, pri čemer je bil 25-odstotni delež žensk presežen leta 2015, 26-odstotni pa leta 2020 (MNZ-P, 2023).

Ženske v povprečju zaslužijo manj kot moški in tudi njihove povprečne pokojnine so precej nižje, kar se odraža v višji stopnji tveganja za revščino žensk. Plačna vrzel med moškimi in ženskami je v letu 2020 znašala 3,1 odstotka in se je v primerjavi z letom 2019, ko je znašala 7,9 odstotka, bistveno zmanjšala (Eurostat, 2023). Plačna vrzel v dobro moškimi je največja v finančni in zavarovalniški dejavnosti (24,2 odstotka), zdravstvu in socialnem varstvu (21,5 odstotka) ter informacijski in komunikacijski dejavnosti (16,2 odstotka). Glede na poklicne skupine je največja v poklicni skupini razvijalci oziroma razvijalke multimedijskih rešitev (38,9 odstotka), zakonodajalci oziroma zakonodajalke, visoki uradniki oziroma uradnice in člani oziroma članice uprav družb (36,6 odstotka) in upravljavci oziroma upravljavke rudarskih procesnih strojev in naprav 36,5 odstotka (SURS, 2023). Pokojninska vrzel je bistveno višja kot plačna ter znaša med upokojenkami in upokojenci, starejšimi od 65 let, 16,3 odstotka (Eurostat, 2023). Ženske so bolj izpostavljene tveganju za revščino kot moški, zlasti starejše ženske. Stopnja tveganja za revščino žensk, starejših od 75 let, znaša 30,5 odstotka, moških pa 14,6 odstotka (Eurostat, 2023).

K povečanju socialne vključenosti in zmanjšanju tveganja za revščino prispevajo tudi ukrepi socialnega vključevanja in opolnomočenja ranljivih ciljnih skupin, ki se izvajajo v okviru programov oziroma aktivnosti MDDSZ. Med slednje spada tudi izvajanje projektov socialne aktivacije. Posamezniki in posameznice iz ranljivih ciljnih skupin se vključujejo v programe socialne aktivacije (SA) za krepitev socialnih, funkcionalnih in delovnih kompetenc, socialne mreže in s ciljem povečanja motivacije in opolnomočenja za vstop oziroma približevanje trgu dela. Ti programi z ukrepi in aktivnostmi celovito prispevajo k reševanju vprašanja socialne izključenosti in tveganja za revščino ter k izboljšanju zaposljivosti udeležencev programov. Pri tem je velik poudarek na prepoznavanju in upoštevanju

kompleksnih razsežnosti socialnih in drugih vprašanj v programe vključenih posameznic in posameznikov, ki se pogosto spoprijemajo s socialno izključenostjo na več področjih ter tudi s pridruženimi kompleksnejšimi težavami, kot so zdravstvene težave, težave z odvisnostmi, lažje motnje v telesnem in duševnem razvoju, brezdomskost in podobno. Eden od pomembnih ciljev projektov socialne aktivacije je tudi okrepitev sodelovanja različnih deležnikov v lokalnem oziroma regionalnem okolju, ki se aktivno ukvarjajo z osebami iz ranljivih ciljnih skupin, ki so vključene v programe, na primer pristojnega CSD, Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje, nevladnih organizacij, izobraževalnih in zdravstvenih ustanov ter drugih deležnikov, za čim širše prepoznavanje težav udeležencev ter iskanje možnosti za njihovo vključevanje v najrazličnejše programe oziroma na trg dela. Pri izvajanju projektov socialne aktivacije je posebna pozornost namenjena ženskam iz drugih kulturnih okolij z jezikovnimi ovirami in romskim ženskam, za katere se izvajajo posebni programi socialne aktivacije (programi sklopa 2 in 3). Pri izvajanju slednjih je še poseben poudarek na okrepitvi njihove socialne vključenosti v širše družbeno okolje, na povečanju motivacije, krepitvi obstoječih ter pridobitvi novih socialnih in funkcionalnih kompetenc za reševanje zanje značilnih in posebnih življenjskih in socialnih okoliščin, ki jih postavljajo v odvisni položaj in jim omejujejo možnosti vključevanja in integracije v širše socialno okolje.

Neenaka delitev dela v zasebni sferi pomeni oviro za enake možnosti na trgu dela. Čeprav so moški čedalje bolj vključeni v nego in vzgojo otrok ter druge družinske obveznosti (na primer gospodinsko delo), še vedno obstaja velika razlika med spoloma v številu ur plačanega in neplačanega dela. Ženske v Republiki Sloveniji v povprečju opravijo na dan 234 minut plačanega dela in 286 minut neplačanega dela, moški pa 300 minut plačanega in v primerjavi z ženskami »samo« 166 minut neplačanega dela (OECD, 2020). Ženske za gospodinjenje v povprečju porabijo dobrih 200 ur letno več kot moški, za skrb za otroke pa dobrih 500 ur več. Med pandemijo se je tako kot drugje v Evropi tudi v Republiki Sloveniji razlika med spoloma v številu ur plačanega in neplačanega dela povečala (Eurofound, 2023).

Raziskava o dostopnosti trga dela za ženske in moške (Kanjuo-Mrčela, Uhan, Kurdija, Mikič, Vovk, 2016) je pokazala, da v slovenski družbi glede porazdelitve obveznosti med partnerjema prevladujejo tradicionalna stališča, zlasti pri moških. Tako se kar 21,4 odstotka anketirancev – moških – (močno) strinja s trditvijo, da mora biti ženska pripravljena zmanjšati obseg svojega plačanega dela v korist svoje družine, medtem ko se s tem strinja precej manj žensk (14,1 odstotka).

Kljub možnosti, da si starša enakovredno delita starševski dopust, ga večinoma izrabijo ženske. Starševski dopust je leta 2021 izrabilo 25.495 žensk in le 860 moških. Očetovski dopust je izrabilo 23.906 moških, prvih 15 dni očetovskega dopusta je izkoristilo dobrih 89 odstotkov vseh očetov, in sicer v povprečju 13 dni in pol (MDDSZ, 2022). Tudi porazdelitev skrbi za bolne družinske člane in članice je zelo neenakovredna: 82 odstotkov vseh dni dopusta za nego bolnega družinskega člana oziroma članice so leta 2021 izrabile ženske, moški pa 18 odstotkov (NIJZ, 2022).

Spremembe Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, ki v slovenski pravni red prenaša evropsko direktivo, izenačuje ureditev tako, da bosta imela oba starša po 60 dni neprenosljivega starševskega dopusta (doslej je imela 30 dni neprenosljivega dopusta le mati), s tem pa zagotavlja enakovrednejšo delitev skrbstvenega dela med staršema in omogoča materam enakovrednejše možnosti na trgu dela. Nova ureditev velja za starše otrok, rojenih po 1. aprilu 2023 (Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (2014) Uradni list RS, št. 26/14, 90/15, 75/17 – ZUPJS-G, 14/18, 81/19, 158/20, 92/21 in 153/22).

2.1.3 Cilji, ukrepi in kazalniki

Cilji:

1. Spodbujanje enakih možnosti ter enake obravnave žensk in moških na trgu dela s poudarkom na ranljivih skupinah žensk, izpostavljenim presečnim neenakostim
2. Desegregacija trga dela
3. Zmanjšanje vrzeli med spoloma pri plačah in pokojninah
4. Enakovrednejša delitev skrbstvenega dela med oba starša
5. Zmanjšanje razlik med spoloma glede izpostavljenosti tveganju revščine in socialni izključenosti s poudarkom na ranljivih skupinah žensk, izpostavljenim presečnim neenakostim

CILJ 1

Spodbujanje enakih možnosti in enake obravnave žensk in moških na trgu dela s poudarkom na ranljivih skupinah žensk, izpostavljenim presečnim neenakostim

UKREP 1

Spodbujanje delovne in socialne vključenosti ter izboljšanje usposobljenosti in delovnih veščin najranljivejših skupin žensk v okviru programov socialne aktivacije in drugih socialnovarstvenih programov, zlasti romskih žensk in žensk iz drugih kulturnih okolij.

Nosilec/sodelujoči:

MDDSZ, izvajalci socialnovarstvenih programov.

UKREP 2

Delo z ranljivimi skupinami žensk z uporabo terenskega socialnega dela in drugimi ustreznimi pristopi (na primer medkulturna mediacija).

Nosilec/sodelujoči:

MDDSZ; izvajalci socialnovarstvenih programov.

UKREP 3

Spodbujanje zaposlitvenih možnosti ranljivih skupin žensk (dolgotrajno brezposelne ženske, ženske z invalidnostmi, romske ženske, ženske iz drugih kulturnih okolij) z vključenostjo v programe aktivne politike zaposlovanja in druge programe.

Nosilec/sodelujoči:

MDDSZ; Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje.

UKREP 4

Podpora projektom za zagotavljanje večjih zaposlitvenih možnosti na trgu dela pripadnikom in pripadnicam manjšinskih etničnih skupnosti, priseljencem in priseljenkam, osebam z invalidnostmi ter multiplo ranljivim pri zviševanju ravni usposobljenosti, kulturne ustvarjalnosti in kreativnosti ter krepitev kompetenc in socialne vključenosti v širše družbeno okolje.

Nosilec:

MK.

Kazalniki:

- število izvedenih aktivnosti, namenjenih spodbujanju enakih možnosti in enake obravnave žensk in moških na trgu dela, vključno s številom podprtih projektov, namenjenim različnim ranljivim skupinam žensk, izpostavljenim presečnim neenakostim
- stopnja delovne aktivnosti po spolu in starostnih skupinah
- število in delež žensk med zaposlenimi invalidi in invalidkami
- stopnja zaposlenih oseb s tujim državljanstvom po spolu
- stopnja brezposelnosti po spolu in starostnih skupinah
- delež žensk v SV in policiji

CILJ 2

Desegregacija trga dela

UKREP 1

Ustrezno ovrednotenje skrbstvenega dela ter poklicev, ki so bistveni za izvajanje ključnih družbenih funkcij (javna uprava, izobraževanje, socialno varstvo in skrbstvo, javno zdravje in varnost) in za vzdrževanje ekosistemskih storitev.

Nosilca:

MJU, MDDSZ.

UKREP 2

Spodbujanje ženskega podjetništva in podjetništva med mladimi z izvajanjem posebnih projektov in programov, namenjenih spodbujanju in olajšanju vstopa žensk in mladih v podjetništvo ter ukrepom za rast in razvoj po ustanovitvi podjetja, ki lahko vključujejo promocijske dogodke, usposabljanja in/ali mentorstva za pridobivanje podjetniških znanj in veščin ter zagotavljanje finančnih virov za lažji zagon in začetno delovanje podjetja.

Nosilca in sodelujoči:

MGTS, Javna Agencija SPIRIT Slovenija; drugi izvajalci projektov in programov.

UKREP 3

Ustvarjanje podpornih okolij, ki omogočajo dekletom in fantom spolno atipične poklicne izbire s ciljem desegregacije trga dela, še zlasti s podporo in izvajanjem ozaveščevalnih kampanj in projektov za spodbujanje in navduševanje mladih za STEM in poklice IKT.

Nosilec in sodelujoči:

MDDSZ; MVI, MVZI, MDP.

UKREP 4

Spodbujanje žensk za vključevanje v vojaški in policijski poklic ter zagotavljanje enakih možnosti v vojaški in policijski karieri.

Nosilca:

MO, MNZ-P.

Kazalniki:

- število izvedenih aktivnosti, namenjenih spodbujanju vključevanja žensk v STEM in poklice IKT, sektorje in podjetništvo ter vključevanja moških in žensk v spolno atipične poklice in sektorje
- delovno aktivno prebivalstvo po glavnih poklicnih skupinah in spolu
- delež žensk med delovno aktivnim prebivalstvom po področjih dejavnosti
- število žensk in mladih, vključenih v aktivnosti za začetek podjetništva
- stopnja delovne aktivnosti oseb s terciarno izobrazbo po spolu in starostnih skupinah
- stopnja zgodnje podjetniške aktivnosti
- delež žensk v SV in policiji

CILJ 3

Zmanjšanje vrzeli med spoloma v plačah in pokojninah

UKREP 1

Vzpostavitev pravnega okvira za izboljšanje preglednosti plačil in uveljavljanje načela enakega plačila za enako delo in delo enake vrednosti ter vzpostavitev ustreznih mehanizmov nadzora za okrepitev učinkovitosti pravnega varstva v primerih kršitev.

Nosilec in sodelujoči:

MDDSZ; MJU, MF, SURS.

UKREP 2

Prepoznavanje in odpravljanje vzrokov za obstoj vrzeli med spoloma v plačah in pokojninah za preprečevanje tveganja revščine v starosti.

Nosilec:

MDDSZ.

UKREP 3

Ustvarjanje pogojev za daljše ostajanje v zaposlitvi in hitrejše vstopanje na trg dela ob spodbujanju stabilnejših oblik zaposlitev (kakovostnih delovnih mest) ter zagotavljanju dostojnega, varnega in zdravju neškodljivega dela za zmanjševanje vrzeli med spoloma.

Nosilec:

MDDSZ.

UKREP 4

Proučitev vpliva spola na karierno dinamiko (na primer starševski dopust, skrb za družino, oteženi pogoji za preboj na mednarodnem področju, udeležba rezidenčnih programov v tujini in podobno) in glede na ugotovitve oblikovanje ustreznih ukrepov v okviru reforme statusa samozaposlenih v kulturi.

Nosilec:

MK.

Kazalniki:

- število izvedenih aktivnosti, namenjenih izboljšanju preglednosti plač, odpravljanju vrzeli med spoloma in ustvarjanju pogojev za kakovostna delovna mesta
- vrzel v plačah med ženskami in moškimi (vrzel v t. i. nepojasnjeni obliki)
- pokojninska vrzel med spoloma

CILJ 4

Enakovrednejša delitev skrbstvenega dela med oba starša oziroma partnerja

UKREP 1

Spodbujanje projektov družbene odgovornosti za ozaveščanje o družini prijaznih politikah in praksah, ki omogočajo zaposlenim staršem lažje usklajevanje zasebnega in poklicnega življenja ter jih pri tem podpirajo.

Nosilec in sodelujoči:

MDDSZ; MO, MNZ-P, MZEZ.

UKREP 2

Spodbujanje izvajanja dejavnosti in projektov za krepitev enakovrednejše delitve skrbstvenega in gospodinjkega dela v družini ter za vzpostavitev in okrepitev izobraževalnih, kulturno-umetniških in drugih dejavnosti za ozaveščanje o spolnih stereotipih in za njihovo odpravo na področju delitve skrbstvenega in gospodinjkega dela.

Nosilec in sodelujoči:

MDDSZ; MZ, MK.

UKREP 3

Proučitev stanja na področju preživnin, nadomestil preživnin, dodelitve otrok v varstvo in vzgojo in izvajanja starševske skrbi ter sprejetje zakonodajnih sprememb in drugih sistemskih rešitev s ciljem povečanja kakovosti življenja otrok.

Nosilec in sodelujoči:

MDDSZ; MVZ.

UKREP 4

Razvoj in krepitev dejavnosti in projektov za izboljšanje kakovosti življenja starejših, ki prispevajo k razbremenitvi skrbstvenega dela v družini oziroma k lažjemu usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja družinskih članov in članic ter drugih neformalnih oskrbovalcev in oskrbovalk, ki skrbijo za starejše.

Nosilec in sodelujoči:

MSP; MZ.

UKREP 5

Spodbujanje in krepitev dejavnosti za ozaveščanje o pomenu in koristih aktivnega očetovstva.

Nosilec in sodelujoči:

MDDSZ; MZ, zdravstveni domovi.

UKREP 6

Neposredna podpora delavcem in delavkam ter delodajalcem pri uporabi prožnejših načinov organizacije dela.

Nosilec:

MDDSZ.

UKREP 7

Vzpostavitev ukrepov, ki odpravljajo učinke neenakosti na področju delitve skrbstvenega in gospodinjkega dela za posameznice in posameznike, ki delujejo na področju kulture in umetnosti.

Nosilec:

MK.

UKREP 8

Spodbujanje izvajanja dejavnosti in projektov za krepitev enakovrednejše delitve skrbstvenega in gospodinjskega dela v družini ter za vzpostavitev in okrepitev dejavnosti, ki gospodinjsko delo izvajajo na družbeni ravni, predvsem s širjenjem sistema javnih neprofitnih menz.

Nosilec in sodelujoči:

MDDSZ; MKGP

Kazalniki:

- število izvedenih aktivnosti, namenjenih enakovrednejši delitvi skrbstvenega dela med staršema oziroma partnerjema
- stopnja delovne aktivnosti po spolu glede na število in starost otrok
- delež zaposlenih s krajšim delovnim časom po spolu in starostnih skupinah
- število in delež očetov, ki izrabijo očetovski dopust
- število in delež očetov, ki izrabijo starševski dopust in dopust za nego otroka
- število in delež moških, ki izrabijo dopust za nego bolnega družinskega člana oziroma članice
- število javnih neprofitnih menz, ki omogočajo razbremenitev staršev na področju skrbstvenega in gospodinjskega dela.

CILJ 5

Zmanjšanje razlik med spoloma glede izpostavljenosti tveganju revščine in socialni izključenosti, s poudarkom na ranljivih skupinah žensk

UKREP 1

Sprejetje ukrepov in programov za zmanjšanje tveganja revščine in socialne izključenosti najranljivejših skupin žensk (ženske iz drugih kulturnih okolij z jezikovnimi ovirami, romske ženske, starejše ženske, kmečke ženske in druge ženske na podeželju, invalidke, ženske s kompleksnejšimi pridruženimi težavami, samozaposlene v kulturi, pripadnice skupnosti LGBTIQ+ in podobno) ter spremljanje učinkov ukrepov za zmanjševanje tveganja revščine in socialne izključenosti za skupine žensk z najvišjim tveganjem revščine.

Nosilci in sodelujoči:

MDDSZ, MKGP, MK; izvajalci programov.

UKREP 2

Proučitev stanja na področju socialnih transferjev v različnih vrstah družin, še zlasti družin, v katerih živijo otroci le z enim od staršev, ter sprejetje zakonskih sprememb in drugih sistemskih rešitev s ciljem zmanjšanja tveganja za revščino in povečanja socialne vključenosti.

Nosilec:

MDDSZ.

UKREP 3

Krepitev vloge žensk na področju kmetijstva s poudarkom na zagotavljanju uveljavljanja pravic žensk na podeželju z izvajanjem projektov, s katerimi se spodbujata izvajanje strokovnih prireditev in predstavitev dejavnosti, ki prispevajo k razvoju ohranjanja povezovanja, pomembnega za prenos novih znanj in praks v kmetijski pridelavi in predelavi.

Nosilec:

MKGP.

UKREP 4

Podpora projektom, ki vključujejo kulturno dejavnost žensk ali kulturno dejavnost, namenjeno ženskam, ki so pripadnice manjšinskih etničnih skupnosti in priseljenke, in spodbujajo njihovo dejavno vključevanje v družbeno življenje, predvsem na področju kulture.

Nosilec:

MK.

Kazalniki:

- število izvedenih aktivnosti, namenjenih zmanjšanju razlik med spoloma glede izpostavljenosti tveganju revščine in socialne izključenosti, vključno s številom podprtih projektov, namenjenih ranljivim skupinam žensk, in številom upravičenk, podprtih projektov
- stopnja tveganja revščine po spolu in starostnih skupinah
- stopnja tveganja revščine glede na status delovne aktivnosti po spolu
- stopnja tveganja revščine glede na tip gospodinjstva
- stopnja materialne prikrajšanosti po spolu
- število prejemnikov socialne pomoči po spolu
- stopnja tveganja revščine med tujimi državljani in državljanke

2.2 ZMANJŠANJE NEENAKOSTI ŽENSK IN MOŠKIH V VZGOJI, IZOBRAŽEVANJU, ZNANOSTI IN KULTURI TER PRESEGANJE SPOLNIH STEREOTIPOV

2.2.1 Vsebinski opis področja

Stališča, prepričanja in vedenjski vzorci se oblikujejo zelo zgodaj v življenju. Prizadevanja za utrjevanje vrednot, kot so enakost spolov, medsebojno spoštovanje in nenasilje v medosebnih odnosih, nestereotipne vloge žensk in moških v okviru formalnega in neformalnega izobraževanja, ustvarjajo okolje, ki omogoča razvoj osebnih potencialov in krepi osebno integriteto. Če se otrokom prenesejo te vrednote, jim je to lahko v pomoč, da postanejo spoštljivi in demokratični državljani ali državljanke ter da lahko razvijejo vzorce in ravnanja v skladu z najvišjimi demokratičnimi standardi.

EIGE poudarja predvsem naslednje vidike neenakosti med spoloma v izobraževanju (EIGE, 2017b):

- različne odločitve pri izbiri študijskih smeri, ki temeljijo na spolnih stereotipih (segregacija študijskih smeri);
- nesorazmerna zastopanost žensk in moških med vzgojiteljskim in učiteljskim kadrom glede na raven izobraževanja (primarna, sekundarna, terciarna), zlasti na najvišjih mestih odločanja;
- spolni stereotipi v izobraževanju;
- nasilje zaradi spola in seksizem (ozaveščanje).

Na področju izobraževanja je bilo v zadnjih letih v Evropi in tudi Republiki Sloveniji doseženih veliko pozitivnih premikov glede enakosti spolov, saj se je izobrazbena raven žensk povečala na vseh ravneh in imajo danes na splošno ženske višjo izobrazbo od moških (Eurostat, 2023). Kljub temu se ženske še vedno spoprijemajo z neenakim dostopom do raziskovalnih položajev, financiranja, objavljanja in akademskih nagrad, v neenakem položaju pa so tudi zaradi togih meril za napredovanje in priznavanje, zlasti če gre za mlade znanstvenice. Akademске kariere žensk še vedno močno zaznamuje vertikalna segregacija, žensk je še vedno izrazito malo na najvišjih akademskih in vodstvenih položajih v znanstvenih ustanovah in na univerzah. Podobne ovire imajo tudi njihove kolegice na umetniških akademijah. To kaže na pojav steklenega stropa, torej nevidnih ovir na podlagi predsodkov, ki omejujejo napredovanje žensk na odgovorne položaje (EK, 2020d). Z novim okvirom za financiranje raziskav in razvoja je EK uvedla novo pravilo, ki določa, da bodo morale imeti javne institucije, ki se želijo prijaviti na razpise Obzorje Evropa, sprejet načrt za enakost spolov (MVZI, 2021b). Ta načrt vsebuje pomembna področja, kot so enake možnosti spolov pri zaposlovanju in kariernem napredovanju, uravnotežena zastopanost spolov na vodilnih in odločevalskih položajih, usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja v okviru organizacijske kulture, upoštevanje dimenzije spola v vsebini raziskav in proučevanja ter ukrepe za preprečevanje nasilja na podlagi spola, vključno s spolnim nadlegovanjem.

V okviru vključevanja in enakosti spolov v evropskem izobraževalnem prostoru se je EK zavezala, da bo delovala za preseganje spolnih stereotipov v izobraževanju in obravnavala tematike glede na spol, kot sta spletno nasilje in spolno nadlegovanje, ki so jima izpostavljena predvsem dekleta in ženske (EK, 2020d).

Čeprav so družboslovne vede v sodobni družbi prav tako potrebne kot naravoslovne in tehniške, njihovi raziskovalni izsledki pa nič manj znanstveni in uporabni, še zlasti glede mednarodnega in interdisciplinarnega povezovanja, so pogosto zapostavljene in slabše ovrednotene. To razlikovanje se odraža tudi na ravni razlik med spoloma glede izbire študijskih

smeri. Neenakosti med spoloma namreč ohranjajo ali krepijo tudi stereotipi v zvezi z izobraževalnimi in poklicnimi možnostmi in usmeritvami (EK, 2020d) .

Razlike med spoloma glede izbire študijskih smeri niso samo stvar osebnih preferenc, temveč temeljijo na dojemaju, da so nekatera področja izobraževanja bolj » primerna« za ženske ali moške. Podatki in raziskave kažejo, da dekleta z leti šolanja izgubijo zanimanje za predmete s področja naravoslovja, tehnologije, tehnike in matematike ter je manj verjetno, da bodo skušale pridobiti univerzitetno diplomu s teh področij. Posledično so ženske izjemno slabo zastopane v izobraževanju na naravoslovnem, tehnološkem, tehničnem in matematičnem področju, čeprav se potrebe po strokovnih kadrih s področij STEM povečujejo. Toda tudi v sektorjih in poklicih, kjer ženske prevladujejo, se težje prebijejo na najvišja delovna mesta. Ženske so v povprečju bolj zastopane na delovnih mestih z nižjim statusom, ki se enačijo s skrbstvenim delom (kot je poučevanje v vrtcih in osnovnih šolah), medtem ko je moških več na boljše plačanih mestih z višjim statusom (na višjih mestih v akademski hierarhiji), ki imajo večji vpliv na sprejemanje odločitev (EIGE, 2017b).

Velika ovira za udejanjenje enakosti spolov in razvoj potencialov deklet in fantov so tudi spolni stereotipi in seksizem, saj jih omejujejo pri izbiri študijskih smeri in poklicev ter sprejemanju življenjskih odločitev na splošno. Njihovo odpravljanje je ključno za zmanjšanje neenakosti med ženskami in moškimi v vzgoji, izobraževanju in znanosti.

Učbeniki vsebujejo veliko stereotipov o družbenih vlogah spolov, saj stereotipno prikazujejo ženske zlasti v poklicnih okoljih. Povezano s spolnimi stereotipi je tudi vprašanje, kako bolje vključevati vidik enakosti spolov v šolski učni načrt (kurikul) oziroma kako motivirati učitelje in učiteljice oziroma ravnateljce in ravnateljice, da bo to postalo normalni del učnega načrta (kurikula) na vseh ravneh izobraževanja.

Odpravljanje posledic, ki jih ima strpnost družbe do različnih pojavov, ki generirajo neenakosti med spoloma, vključno z nasiljem zaradi spola, je v ospredje evropskih prizadevanj postavilo prepoznavanje in preseganje spolnih stereotipov in seksizma. Svet Evrope je leta 2019 sprejel prvi mednarodni instrument (priporočilo) za preprečevanje seksizma in boj proti njemu, ki poudarja tudi pomen nične stopnje strpnosti do tovrstnih pojavov v izobraževanju (Svet Evrope, 2019). Za to je treba izvajati izobraževanja, usposabljanja in strokovna izpopolnjevanja ministrstev in drugih deležnikov, krepiti sodelovanje med njimi ter razvijati metode in orodja za integracijo načela enakosti spolov v politike. To pomeni, da morajo ministrstva zagotoviti, da se ukrepi in politike sistematično presojujejo z vidika enakosti spolov oziroma da se pri oblikovanju, izvajanju in vrednotenju politik ter ukrepov upoštevajo možne posledice na položaj žensk in moških. Sistematično vključevanje vidika enakosti spolov v vse politike je v skladu s sprejetimi evropskimi in mednarodnimi zavezami splošno sprejeta praksa oziroma način uresničevanja politike enakosti spolov v vseh državah EU. Številne tuje dobre prakse so pokazale, da so ukrepi, ki že v fazi načrtovanja vključijo vidik enakosti spolov, bolj ciljno usmerjeni in zato učinkovitejši. Enakost spolov mora biti tudi v središču okrevanja po pandemiji. Uredba o mehanizmu za okrevanje in odpornost tako določa, da je treba pri pripravi in izvajanju nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost upoštevati ter spodbujati enakost spolov in enake možnosti za vse (EK, 2021h).

EU od držav članic pričakuje sprejetje ukrepov, usmerjenih v zmanjšanje spolne segregacije v izobraževanju in usposabljanju, zlasti na znanstvenem področju in v IKT. V tem okviru je EU več pozornosti namenila neenakosti med spoloma ter razlikam v dostopu do izobraževanja in v terciarnem izobraževanju. Zlasti se je ukvarjala z vprašanjem, kako zmanjšati vrzeli med spoloma na področju STEM zaradi potrebe po kvalificiranih delavcih in

delavkah v znanosti in tehnologiji za večje možnosti za razvoj osebnih potencialov ne glede na spol. Več držav članic si je v zvezi s tem postavilo zavezujoče cilje. Pomemben dokument na ravni EU je tudi Ljubljanska deklaracija o enakosti spolov na področju raziskav in inovacij (MVZI, 2021a). Deklaracija poudarja potrebo po vključevanju načela enakosti spolov na področju raziskav in inovacij v središče novega evropskega raziskovalnega prostora, cilj pa je zagotoviti, da so politike na področju raziskav in inovacij po vsej Evropi pravične in vključujoče. Čeprav dekleta v računalniški pismenosti dosegajo boljše rezultate kot fantje, predstavljajo ženske v EU le 20 odstotkov vseh, ki diplomirajo na področju IKT, diplomantk na področju STEM pa je okrog 36 odstotkov (EK, 2022a).

2.2.2 Stanje v Republiki Sloveniji

V srednješolskem izobraževanju je spolna neuravnoteženost največ na področju IKT (4,8 odstotka dijakinj) ter tehnike, proizvodne tehnologije in gradbeništva (11,24 odstotka dijakinj). Po drugi strani dijakinje prevladujejo na področju izobraževanja učiteljev in učiteljic (89,99 odstotka) ter zdravstva in sociale (75,9 odstotka) (SURS, 2023).

Na terciarni ravni med diplomanti in diplomantkami prevladujejo ženske (60,3 odstotka). Največ jih diplomira na področju poslovnih, upravnih in pravnih ved (12,5 odstotka), izobraževanja (10 odstotkov) ter zdravstva in sociale (9,7 odstotka). Moški najpogosteje diplomirajo na področju tehnike, proizvodne in predelovalne tehnologije in gradbeništva (12,9 odstotka) ter poslovnih, upravnih in pravnih ved (6,5 odstotka) (SURS, 2023). Med prebivalstvom, starim od 30 do 34 let, ima 59,1 odstotka žensk in 36,8 odstotka moških terciarno izobrazbo (Eurostat, 2023).

Ker ženske prevladujejo med diplomanti in diplomantkami na področju izobraževanja, so tudi v večini med učitelji in učiteljicami osnovnih (88,3 odstotka) in srednjih šol (65,8 odstotka). Med vodstvenim kadrom osnovnih in srednjih šol jih je nekaj manj (75,2 odstotka oziroma 59,3 odstotka) (SURS, 2022).

Na podiplomskem študiju sta spola skoraj izenačena. Med prejemniki in prejemnicami doktorskega naslova je bilo 51,3 odstotka žensk (SURS, 2022). To se ne odraža v deležu raziskovalk, kjer jih je 33,3 odstotka (Eurostat, 2022). Tudi med visokošolskim kadrom je žensk (46,7 odstotka) manj kot moških (53,3 odstotka). Med rednimi profesorji in profesoricami je delež žensk 33,9 odstotka, izrednimi 42,5 odstotka ter docenti in docentkami 46,1 odstotka (SURS, 2022).

Na področju kulture se neenakost spolov kaže tudi pri deležu avtorstva moških in žensk v umetniških programih javnih kulturnih institucij. Na uprizoritvenem področju (analiza programov javnih zavodov s področja uprizoritvenih umetnosti) je bil tako v sezonah med letoma 2015 in 2019 delež uprizorjenih dramskih besedil ženskih avtoric le 26,27 odstotka, prav tako so ženske režirale le 32,26 odstotka premiernih uprizoritev. Pri tem je opazen vzorec, da je režija ženskam pogosteje zaupana za uprizoritve na sekundarnih odrih, pri bralnih uprizoritvah ali predstavah, ki so namenjene otrokom in mladini. Neenakost je opazna tudi pri podeljevanju nagrad za umetniške dosežke. Med prejemniki in prejemnicami Prešernove nagrade (podeljuje se od leta 1947) je tako 8,89 odstotka žensk, nagrado Prešernovega sklada (podeljuje se od leta 1962) pa je prejelo 16,83 odstotka žensk (Mesto žensk, 2020).

2.2.3 Cilji, ukrepi in kazalniki

Cilji:

1. Zagotavljanje enakih možnosti žensk in moških na področju vzgoje in izobraževanja ter zmanjšanje spolne segregacije
2. Zmanjšanje neenakosti med ženskami in moškimi v znanosti, raziskovanju in kulturi
3. Odpravljanje spolnih stereotipov in seksizma na različnih področjih

CILJ 1

Zagotavljanje enakih možnosti žensk in moških na področju vzgoje in izobraževanja ter zmanjšanje spolne segregacije

UKREP 1

Vključevanje vsebin o enakosti žensk in moških v kurikule, učna gradiva in programe strokovnega izpopolnjevanja na področju vzgoje in izobraževanja ter uresničevanje enakovrednosti spolov pri pouku in obšolskih dejavnostih ob upoštevanju vidika raznolikosti in presečnosti.

Nosilec in sodelujoči:

MVI; Zavod Republike Slovenije za šolstvo, CPI, Šola za ravnatelje, visokošolski zavodi, civilna družba.

UKREP 2

Vključevanje večjega deleža avtoric, umetnic in znanstvenic v kontekste učnih načrtov za osnovnošolsko in srednješolsko raven ter povečanje deleža avtoric na seznamu maturitetne literature za slovenski jezik.

Nosilci in sodelujoči:

MVI; MK, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, CPI, Šola za ravnatelje.

UKREP 3

Spodbujanje k spolno nestereotipnim izbiram izobraževalnih programov in študijskih smeri na vseh ravneh izobraževanja.

Nosilca in sodelujoči:

MVI, MVZI; Zavod Republike Slovenije za šolstvo, CPI, NAKVIS, visokošolski zavodi, izvajalske organizacije.

UKREP 4

Spodbujanje dejavnosti za zmanjšanje razlik med spoloma glede izobraževalnih dosežkov na terciarni ravni.

Nosilec:

MVZI.

Kazalniki:

- število izvedenih aktivnosti, namenjenih zagotavljanju enakih možnosti žensk in moških na področju vzgoje in izobraževanja ter zmanjšanju spolne segregacije
- delež oseb s terciarno izobrazbo, starih od 30 do 34 let, po spolu
- dijaki in dijakinje poklicnega in srednješolskega izobraževanja po področjih izobraževanja

CILJ 2

Zmanjšanje neenakosti med ženskami in moškimi v znanosti, raziskovanju in kulturi

UKREP 1

Podpora projektom in programom za povečanje udeležbe žensk v STEM ter ukrepom za zmanjšanje digitalne vrzeli oziroma razlik med spoloma na področju tehnologij IKT.

Nosilci in sodelujoči:

MDP, MVI, MVZI; Zavod Republike Slovenije za šolstvo, CPI.

UKREP 2

Sprejetje ukrepov za izboljšanje položaja žensk v znanosti, raziskovanju in kulturi ter zmanjšanje vrzeli med spoloma s poudarkom na presečnih neenakostih.

Nosilci in sodelujoči:

MVZI, MDP, MK; Komisija za enake možnosti na področju znanosti, ARRS.

Kazalniki:

- število izvedenih aktivnosti, namenjenih zmanjšanju neenakosti žensk in moških v znanosti, raziskovanju in kulturi
- delež doktorandk
- delež raziskovalk
- delež rednih profesorric

CILJ 3

Odpravljanje spolnih stereotipov in seksizma na različnih področjih

UKREP 1

Sistematično vključevanje tem o vidiku spola, enakosti spolov in prepoznavanju ter preseganju spolnih stereotipov in seksizma v izobraževanja in usposabljanja, namenjena zaposlenim v javni upravi, ki lahko vsebujejo tudi vsebine s področja kulture in umetnosti.

Nosilca in sodelujoči:

MDDSZ, MJU; MO, MNZ-P, MZZ, MK.

UKREP 2

Podpora pobudam in dejavnostim za odpravo seksističnih praks na različnih področjih ter uveljavljanju nediskriminatorne, vključujoče in spolno občutljive javne rabe jezika.

Nosilci in sodelujoči:

Vsa ministrstva.

UKREP 3

Sofinanciranje ozaveščevalnih, kulturno-umetniških in izobraževalnih projektov nevladnih organizacij in samozaposlenih v kulturi s ciljem odpravljanja spolnih stereotipov na različnih področjih za doseganje enakosti spolov.

Nosilci in sodelujoči:

MDDSZ, MK, MJU; MVZI.

UKREP 4

Spodbujanje javnih zavodov k bolj spolno uravnoteženemu načrtovanju ter oblikovanju programov, ki podpirajo odpravljanje spolnih stereotipov na različnih področjih.

Nosilec in sodelujoči:

MVZI, MK; Filmski sklad Republike Slovenije; Javna agencija za knjigo Republike Slovenije.

Kazalniki:

- število izvedenih aktivnosti, namenjenih odpravljanju spolnih stereotipov in seksizma na različnih področjih
- spremljanje stanja prizadevanj za spolno bolj uravnoteženo načrtovanje programov ter sofinanciranje projektov nevladnih organizacij in samozaposlenih v kulturi

2.3 IZBOLJŠANJE ZDRAVJA TER ZMANJŠANJE NEENAKOSTI V ZDRAVJU MED ŽENSKAMI IN MOŠKIMI

2.3.1 Vsebinski opis področja

Spol ima pomembno vlogo pri pojavnosti in razširjenosti posameznih bolezni, pa tudi pri njihovem zdravljenju ter vplivu na počutje in okrevanje. To je posledica medsebojne povezanosti bioloških razlik med spoloma ter socialno-ekonomskih in kulturnih dejavnikov, ki vplivajo na vedenje žensk in moških ter dostop do zdravstvenih storitev. Zdravstvene raziskave in zdravstvena politika morajo ustrezno obravnavati in upoštevati splet družbenih in bioloških dejavnikov, ki vplivajo na razlike v ženskem in moškem zdravju. To lahko koristi obema spoloma pri razumevanju zdravstvenih težav, ustrezni preventivi in ustreznem zdravljenju.

EU v dokumentih in priporočilih obravnava zlasti te vrzeli med spoloma in neenakosti v sektorjih zdravstvene politike (EK, 2020d):

- razlike med spoloma glede zdravstvenega stanja in tveganega vedenja;
- neenakosti med spoloma in ovire pri dostopu do zdravstvenih storitev s poudarkom na prikrajšanih oziroma ranljivih skupina- spolno in reproduktivno zdravje;
- spolna segregacija;
- usposabljanja in izobraževanja zdravstvenih delavcev in delavk za enakost spolov in posamezne vidike, povezane s spolom.

Ženske na splošno živijo dlje od moških v vseh delih Evrope, vendar pa imajo kljub temu manj let zdravega življenja. Nekatere bolezni, kot so osteoporoza in motnje prehranjevanja, prizadenejo oba spola, vendar so pri ženskah pogostejše. Druge, na primer endometrioza in rak materničnega vratu, pa prizadenejo izključno ženske. Moški pogosteje zbolijo in umrejo zaradi raka pljuč in debelega črevesa in danke, ishemične bolezni srca in prometnih nesreč. Nekatere bolezni, na primer rak prostate, prizadenejo izključno moške (EIGE, 2017a).

Poleg bioloških dejavnikov na zdravstveno stanje žensk in moških različno vplivajo tudi družbene norme. Za ženske je manjša verjetnost, da bodo vključene v tvegana zdravstvena vedenja ter se posledično spoprijemajo z manj povezanimi boleznimi in invalidnostmi kot moški. Vendar pa bodo imele bolj verjetno kot moški »nevidne« bolezni in invalidnosti, ki jih zdravstveni sistem pogosto ustrezno ne prepozna. Taki primeri vključujejo depresijo, motnje prehranjevanja, invalidnosti, povezane z domačimi nesrečami in spolnim nasiljem, pa tudi bolezni in invalidnosti, povezane s starostjo (EIGE, 2017a).

Na splošno lahko opazimo, da se ženske bolj zavedajo svojega zdravstvenega stanja in so večje uporabnice zdravstvenih storitev kot moški. Glede izbire življenjskega sloga in tveganega vedenja opažamo, da obstaja pri moških večje tveganje za slabo zdravje. Moški se spoprijemajo z višjo stopnjo poklicne izpostavljenosti fizičnim in kemičnim nevarnostim ter tveganih vedenj, povezanih z »moškimi normami«. Govorimo lahko o vzorcih vedenja, povezanih z moškostjo; raziskave ugotavljajo, da moški na splošno manjkrat obiščejo zdravnika, ko so bolni. Ko pridejo k zdravniku, manj verjetno poročajo o simptomih bolezni ali bolezni. Pogosto ali običajno moški zdravju namenjajo manj pozornosti kot ženske (EIGE, 2017a).

Ključni del zdravja je spolno in reproduktivno zdravje, katerega temelj je varovanje spolnih in reproduktivnih pravic žensk in moških. Spolno in reproduktivno zdravje pomeni, da so ljudje sposobni imeti osrečujoče in varno spolno življenje, imeti otroke in da se svobodno

odločajo, če, kdaj in kako bodo to storili. Poleg tega morajo biti ženske in moški dobro informirani in imeti dostop do varnih, učinkovitih, cenovno dostopnih in sprejemljivih načinov načrtovanja družine po lastni izbiri ter do drugih zakonitih metod uravnavanja rodnosti in preprečevanja spolno prenosljivih okužb. Dober in celovit dostop do informacij v zvezi s spolnim in reproduktivnim zdravjem, ki vsebuje sistematično spolno vzgojo, je treba zagotoviti že mladim. Prav tako morajo imeti vsi dostop do zdravstvenih storitev za preprečevanje in zdravljenje spolno prenosljivih okužb, ženske pa pravico do ustreznih kakovostnih zdravstvenih storitev, ki zagotavljajo varno nosečnost, porod in poporodno obdobje ter možnost varne prekinitve nosečnosti. Pomembno je, da je reproduktivno zdravje žensk in moških ustrezno obravnavano v ocenah tveganja za varnost in zdravje pri delu, ki so obvezni del organizacijskih politik.

Vzrok za neenakost pri dostopu do zdravstvenega varstva so lahko ekonomski in drugi razlogi, zato je treba obravnavati različne prikrajšane skupine, kot so begunci in begunke, migranti in migrantke, etnične manjšine, ženske in moški z ovirami, moški, ki imajo spolne odnose z drugimi moškimi, transspolne osebe in starejši. Zato je treba sprejeti ukrepe, ki bodo izboljšali dostop do preprečevanja bolezni, krepitve zdravja in zdravstvenih storitev ter zmanjšali neenakosti med različnimi družbenimi in starostnimi skupinami. Ukrepi morajo biti usmerjeni v spodbujanje in krepitev zdravja, predvsem zdravega življenjskega sloga, ter hkrati v preprečevanje oziroma zmanjševanje tveganih vedenj. Učinkoviti ukrepi morajo delovati po načelu univerzalne sorazmernosti, kar pomeni, da obravnavajo celotno ciljno populacijo, hkrati pa so potrebni specifični, usmerjeni ukrepi, ki so prilagojeni potrebam in značilnostim ogroženih skupin.

Vidik spola je pomembna sestavina tudi pri vprašanjih na področju varnosti in zdravja pri delu. Pristop k zagotavljanju varnosti in zdravja pri delu mora upoštevati biološke in družbene razlike med spoloma. Zlasti razlike v delu, ki ga večinoma opravljajo moški in ženske, dejavnostih, v katerih delajo, delovnih pogojih in obravnavi v družbi vplivajo na tveganja za varnost in zdravje pri delu ter iz njih izhajajoče nevarnosti, ki so jim moški in ženske izpostavljeni na delovnem mestu. Te razlike na področju varnosti in zdravja pri delu v praksi pogosto niso prepoznane in priznane. Nanje je treba opozarjati in tako prispevati k spodbujanju kulture preventive varnosti in zdravja pri delu ter k ustvarjanju kakovostnih delovnih mest za vse.

2.3.2 Stanje v Republiki Sloveniji

Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu se je v času covida-19 rahlo znižalo in znaša leta 2021 za moške 77,7 leta, ženske 83,8 leta, pričakovano trajanje življenja v zdravju pa se je povečalo in znaša leta 2020 za ženske 66,3 leta in moške 63,9 leta (Eurostat, 2023). Ženske najpogosteje umirajo zaradi bolezni obtočil, moški zaradi neoplazem. Zaradi raka je v letu 2017 največ moških (787) in žensk (458) umrlo zaradi raka sapnice in pljuč, pri moških sta pogosta tudi rak prostate (464) in rak debelega črevesa (252), pri ženskah pa rak dojke (433) in rak trebušne slinavke (194) (Zadnik in Žagar, 2023). Presejalni programi zgodnjega odkrivanja raka (ZORA, DORA, SVIT) pomembno prispevajo k zgodnejšemu odkrivanju raka in zmanjšanju števila umrlih. Odzivnost moških na sodelovanje v programu zgodnjega odkrivanja raka debelega črevesja in danke (SVIT) je v celotnem obdobju izvajanja za približno 10 odstotkov manjša kot pri ženskah. Leta 2019 se je na sodelovanje v programu odzvalo 60,1 odstotka moških in 70,7 odstotka žensk (NIJZ, 2020).

Zdrav življenjski slog je eden od ključnih dejavnikov, ki prispevajo k dobremu zdravju. Vključuje zdravo prehrano, zadostno gibanje, spanje, poleg tega pa izogibanje tveganim vedenjem, kot so kajenje, čezmerno uživanje alkohola, neredno in pretirano prehranjevanje, ki vodi v debelost, stresni način življenja in podobno. Moški se manj zdravo prehranjujejo kot ženske, kajti ne glede na starost redkeje redno uživajo zajtrk kot ženske, prav tako zelenjavo, pogosteje pa dodatno solijo hrano in uživajo sladke pijače. Primerno telesno dejavnost po priporočilih dosega 80 odstotkov odraslih prebivalcev Slovenije, primerjave po spolu kažejo, da so dejavnejši moški, čeprav ženske pogosteje uporabljajo aktivne oblike prevoza na delo ali študij. Pri moških so tvegana vedenja pogostejša. Kadi 25,2 odstotka moških in 20,9 odstotka žensk. Škodljiva raba alkohola je izrazito tvegano vedenje pri moških, kajti deleži čezmernega uživanja alkohola so skoraj trikrat večji kot pri ženskah, prav tako se moški veliko pogosteje visoko tvegano opijajo kot ženske. Kopičenje nezdravih življenjskih vzorcev povečuje razvoj kroničnih nenalezljivih bolezni. Moški imajo pogosteje dva ali več dejavnikov tveganja kot ženske. Ženske pogosteje občutijo stres in ga težje obvladujejo kot moški. Trendi kažejo, da se predvsem povečuje stres, povezan z odnosi in obremenitvami na delovnem mestu (NIJZ, 2020).

Umrljivost zaradi samomorov je bistveno višja pri moških (307) kot pri ženskah (87). Moški pogosteje kot ženske umirajo tudi zaradi prometnih in drugih nesreč ter alkoholizma (NIJZ, 2020).

Ženske pogosteje kot moški obišejo zdravnika oziroma zdravnico in so tudi pogosteje hospitalizirane. Stopnja hospitalizacije zaradi vseh vzrokov je bila pri moških najvišja v starosti 80 let in več, pri ženskah 85 let in več, nato v starostni skupini 0–4 leta, najnižja pa je pri moških v starosti 20–29 let ter pri deklicah v starosti 7–9 let (NIJZ, 2020).

Po podatkih ZZZS je bilo na dan 1. oktober 2020 v Sloveniji na primarni ravni 148,47 ginekoloških timov, povprečno število opredeljenih žensk na ginekologa oziroma ginekologinjo je 4.512, kar presega strokovni normativ. 55 odstotkov ginekoloških timov dela v zdravstvenih domovih, 27 odstotkov je koncesionarjev, približno 18 odstotkov pa jih dela v bolnišnicah. V teh ginekoloških timih je opredeljenih okrog 700.000 žensk, starih več kot 13 let, kar pomeni, da več kot 200.000 žensk nima opredeljenega ginekologa (ZZZS, 2023).

Skupine z ranljivostmi, ki imajo številne ovire v dostopu do zdravja tako na sistemski kot tudi individualni ravni, je ugotavljala tudi raziskava »Analiza ranljivosti in neenakosti v zdravju v lokalnih skupnostih«, ki jo je izvedel NIJZ v 25 okoljih v Republiki Sloveniji v letih 2018#2019: starejše, ovdovele ženske in moške, kmečke ženske in priseljenke, ženske po ločitvi, ženske, ekonomsko odvisne od moža, romske ženske, starejše samske moške, moške in ženske brez obveznega ali dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja in podobno (NIJZ, 2020).

Podatki NIJZ o prijavljenih poškodbah na delovnem mestu kažejo, da se pogosteje poškodujejo moški, zlasti mladi. Leta 2019 je bilo prijavljenih 13.926 poškodb pri delu, od tega je bilo poškodovanih 74 odstotkov moških. Med tistimi, ki so bili huje poškodovani pri delu, je bilo moških 83 odstotkov. V tem letu se je na delovnih mestih zgodilo 15 nezgod s smrtnim izidom, v vseh primerih so bili žrtve moški. Glede na starost je največ prijavljenih poškodb pri delu na 1.000 zaposlenih v starostni skupini od 15 do 19 let (57,6) in v starostni skupini od 20 do 24 let (36,8). V vseh starostnih skupinah med poškodovanimi prevladujejo moški (NIJZ, 2022).

2.3.3 Cilji, ukrepi in kazalniki

Cilji:

1. Varovanje in krepitev zdravja ter preprečevanje bolezni in poškodb pri delu ob upoštevanju razlik med spoloma in specifičnih potreb ranljivih skupin
2. Zmanjšanje neenakosti v zdravju ter zagotavljanje enake dostopnosti do kakovostnih in varnih zdravstvenih storitev ranljivim skupinam žensk in moških
3. Krepitev in varovanje spolnega in reproduktivnega zdravja s posebnim poudarkom na mladostnikih in mladostnicah ter ženskah v obporodnem obdobju

CILJ 1

Varovanje in krepitev zdravja ter preprečevanje bolezni in poškodb pri delu ob upoštevanju razlik med spoloma in specifičnih potreb ranljivih skupin

UKREP 1

Izvajanje aktivnosti in ukrepov za krepitev in varovanje zdravja ter preprečevanje bolezni s specifičnim usmerjenim pristopom k ranljivim skupinam (na primer ženske z ovirami, starejše ženske, brezposelne ženske, priseljenke, romske ženske, ženske iz drugih kulturnih okolij) v zdravstvenem in socialnem varstvu ter lokalnih skupnostih po modelu skupnostnega pristopa.

Nosilec in sodelujoči:

MZ; MDDSZ, NIJZ, ZZZS, NVO, strokovne institucije.

UKREP 2

Sofinanciranje programov na področju javnega zdravja na različnih področjih (na področju prehrane in telesne dejavnosti za zdravje, preprečevanja nalezljivih bolezni s cepljenjem, obvladovanja okužbe s HIV in drugih spolno prenosljivih okužb, rabe dovoljenih in prepovedanih drog ter nekemičnih zasvojenosti, kroničnih nenalezljivih bolezni in krepitev duševnega zdravja, zdrav življenjski slog mladih).

Nosilec in sodelujoči:

MZ; NVO, strokovne institucije.

UKREP 3

Izvajanje programov pomoči različnim ranljivim skupinam žensk (žrtve nasilja, pripornice in obsojenke, ženske v prostituciji, ženske, odvisne od prepovedanih drog) za krepitev duševnega zdravja in zagotavljanje celostnega pristopa.

Nosilca in sodelujoči:

MZ, MP; URSIKS, NIJZ, Beli obroč Slovenije; Društvo za pomoč žrtvam kaznivih dejanj, Inštitut stopinje za logoterapijo, mediacijo, izobraževanje in raziskovanje, Društvo Ključ – center za boj proti trgovini z ljudmi.

UKREP 4

Izvajanje aktivnosti in ukrepov, namenjenih prepoznavanju vzrokov za neudeležbo in neodzivnost odrasle populacije, med katero prevladujejo moški, v preventivnih programih ter za izboljšanje odzivnosti pri uporabi zdravstvenih storitev in preventivnih programov. Nosilec in sodelujoči:

MZ; NIJZ, FDV, Univerza v Ljubljani.

UKREP 5

Zagotavljanje varnosti in zdravja pri delu ob upoštevanju razlik med spoloma oziroma raznolikosti delavcev in delavk

Nosilec:

MDDSZ.

Kazalniki:

- število izvedenih aktivnosti, namenjenih varovanju in krepitvi zdravja žensk in moških
- število sofinanciranih programov, namenjenih krepitvi javnega zdravja na različnih področjih
- odzivnost na preventivne programe po spolu

CILJ 2

Zmanjšanje neenakosti v zdravju ter zagotavljanje enake dostopnosti do kakovostnih in varnih zdravstvenih storitev ranljivim skupinam žensk in moških

UKREP 1

Izvedba raziskav in prilagojenih pristopov v presejalnih programih za raka za povečanje udeležbe ranljivih skupin žensk in moških v presejalnih programih ter za zmanjšanje umrljivosti zaradi rakov, ki jih s presejanjem lahko preprečimo ali odkrijemo v zgodnejšem stadiju, ko je preživetje večje (državni programi SVIT, DORA in ZORA).

Nosilec in sodelujoči:

MZ; nosilci presejalnih programov za rake (Onkološki inštitut Ljubljana, NIJZ).

UKREP 2

Izobraževanje zdravstvenih delavk in delavcev za učinkovitejšo prepoznavo žensk s povečanim tveganjem (ranljivih) za težave v duševnem zdravju, nasilje v družini in zasvojenosti ter usmerjanje k virom pomoči in zdravljenja med nosečnostjo in po porodu.

Nosilec in sodelujoči:

MZ; NIJZ, Združenje za perinatalno medicino (SZD).

UKREP 3

Izvajanje programa vzgoje za zdravje »Priprava na porod in starševstvo«, vključno s svetovanjem o dojenju za podporo ženskam in družinam s specifičnimi težavami v poporodnem obdobju z vključitvijo vsebin sodelovalnega starševstva od rojstva otroka ter podpornega

partnerstva za enakopravnejše sodelovanje moških in žensk v družinskem življenju.

Nosilec in sodelujoči:

MZ; MDDSZ, NIJZ.

UKREP 4

Razvoj in implementacija ciljanih intenzivnih programov psihosocialne podpore za ranljive nosečnice in družine z dojenčkom za zmanjševanje neenakosti v zdravju in za preprečevanje medgeneracijskega prenosa ranljivosti.

Nosilec in sodelujoči:

MZ; MDDSZ, NIJZ, centri za duševno zdravje.

UKREP 5

Sistemska implementacija obravnavanja ranljivosti in neenakosti v centrih za krepitev zdravja v zdravstvenih domovih s sodelovanjem partnerjev v lokalni skupnosti in patronažnega varstva.

Nosilec in sodelujoči:

MZ; NIJZ, zdravstveni domovi, centri za krepitev zdravja, patronažno varstvo.

UKREP 6

Preprečevanje okužbe s HIV in z njo povezane diskriminacije, stigmatizacije in neenakosti s sofinanciranjem programov preprečevanja HIV in drugih spolno prenosljivih okužb, vključno s spodbujanjem testiranja s svetovanjem in zdravljenjem ter vrstniško podporo med moškimi, ki imajo spolne odnose z moškimi, opolnomočenje oseb, ki živijo s HIV, ter ozaveščanje splošne in strokovne javnosti.

Nosilec in sodelujoči:

MZ; Komisija za AIDS, NIJZ, Klinika za infekcijske bolezni in vročinska stanja UKC Ljubljana, Inštitut za mikrobiologijo in imunologijo MF LJ, NVO.

Kazalniki:

- število izvedenih aktivnosti, namenjenih zmanjšanju neenakosti v zdravju, in zagotavljanje enake dostopnosti do kakovostnih in varnih zdravstvenih storitev ranljivim skupinam žensk in moških
- pričakovano trajanje življenja ob rojstvu po spolu
- pričakovano trajanje zdravega življenja po spolu
- obolevnost prebivalstva po vrsti bolezni in spolu
- obolevnost prebivalstva po vzroku in spolu
- umrljivost prebivalstva po vzroku in spolu
- obolevnost in umrljivost zaradi raka materničnega vratu, raka dojke in raka prostate
- število samomorov po spolu in starosti

CILJ 3

Krepitev in varovanje spolnega in reproduktivnega zdravja s posebnim poudarkom na mladostnikih in mladostnicah ter ženskah v obporodnem obdobju

UKREP 1

Zagotavljanje dostopnosti do primarnega reproduktivnega zdravstvenega varstva.

Nosilec in sodelujoči:

MZ; NIJZ, Združenje za primarno ginekologijo SZD, ZZZS.

UKREP 2

Zagotavljanje aktivnosti za večjo precepljenost proti HPV za oba spola.

Nosilec in sodelujoči:

MZ; NIJZ, ZZZS, Center za nalezljive bolezni, NVO.

UKREP 3

Posodobitev vsebine preventivnih programov za varovanje reproduktivnega zdravja, vključno z razvojem in implementacijo modela mladim prijaznega reproduktivnega zdravstvenega varstva v okviru storitev primarnega reproduktivnega zdravstvenega varstva.

Nosilec in sodelujoči:

MZ; NIJZ, ZZZS, Združenje za primarno ginekologijo SZD, Združenje za perinatalno medicino SZD.

UKREP 4

Razvoj in izvajanje programov ozaveščanja in informiranja mladih o spolnem in reproduktivnem zdravju ter pravicah, vključno s sistematično vzgojo za zdravo spolnost in enakopravne odnose med spoloma v šolah oziroma šolskem kurikulumu.

Nosilci in sodelujoči:

MZ, MVI, MVZI; NIJZ, zdravstveni domovi.

UKREP 5

Stalna skrb za dostop do varnih, učinkovitih, cenovno dostopnih in sprejemljivih načinov načrtovanja družine, vključno z zagotavljanjem brezplačne kontracepcije in pravice do svobodnega odločanja o rojstvu otrok v okviru obveznega zdravstvenega zavarovanja.

Nosilec in sodelujoči:

MZ; ZZZS, NIJZ.

Kazalniki:

- število posodobljenih preventivnih programov za varovanje spolnega in reproduktivnega zdravja
- stopnja zadovoljstva in skladnost s smernicami Svetovne zdravstvene organizacije (SZO) Standardi za izboljšanje kakovosti oskrbe mater in novorojenčkov v porodnišnicah (rezultati raziskave o kakovosti obporodne skrbi z vidika uporabnic in analiza podatkov iz Perinatalnega informacijskega sistema Republike Slovenije)
- stopnja rodnosti
- stopnja maternalne umrljivosti
- stopnja perinatalne umrljivosti
- stopnja dovoljene splavnosti po starostnih skupinah
- število dovoljenih splavov
- uporaba kontracepcije po vrsti kontracepcije in starosti (delež mladih žensk in moških, starih od 18 do 24 let, ki so pri prvem spolnem odnosu uporabili kondom)

2.4 PREPREČEVANJE VSEH OBLIK NASILJA NAD ŽENSKAMI IN BOJ PROTI NJIM

2.4.1 Vsebinski opis področja

Nasilje nad ženskami in deklicami je kršitev temeljnih človekovih pravic in med najbolj razširjenimi oblikami diskriminacije zaradi spola. Povzroča resno psihološko, fizično in ekonomsko škodo ženskam, otrokom, družinam, skupnostim in družbi kot celoti. Pri nasilju nad ženskami gre za različne oblike t. i. nasilja zaradi spola, ki koreninijo v neenakih razmerjih moči med ženskami in moškimi, zaradi česar ga ženske doživljajo nesorazmerno pogosteje. Na preprečevanje nasilja nad ženskami posebej opozarja Odbor za odpravo diskriminacije žensk v

splošnem priporočilu št. 19 (in splošnem priporočilu št. 35) o nasilju nad ženskami. Nasilje zaradi spola opredeli kot obliko diskriminacije žensk ter poudari, da je nasilje proti ženskam ovira za doseganje enakosti, razvoja in miru ter pomeni kršenje pravic in temeljnih svoboščin žensk (ZN, 1992a in ZN, 2017).

Treba je poudariti, da govoriti o »nasilju nad ženskami« ne pomeni zanemariti tega, da tudi moški doživljajo nasilje, ki ga je treba prav tako resno obravnavati. Pomemben del spodbujanja kulture nenasilja v zasebni in javni sferi sta tudi vzgoja fantov in moških za nenasilje ter vključevanje moških v različne pobude, namenjene preprečevanju vseh oblik nasilja zaradi spola in boju proti njim (EK, 2022a).

Podatki Agencije Evropske unije za temeljne pravice (FRA) za leto 2021 kažejo, da se izkušnje fizičnega nasilja med ženskami in moškimi razlikujejo glede na nekatere ključne značilnosti. Nasilje nad ženskami se dogaja v zasebnem okolju in se o njem sistematično premalo poroča, je običajno spolne narave oziroma vključuje elemente prisilnega nadzora. Nasilje nad moškimi se običajno dogaja v javnih okoljih, ni spolne narave in ga večinoma izvajajo drugi moški. Moški so tudi veliko redkeje žrtve nasilja zaradi njihovega spola (FRA, 2021).

Direktiva o žrtvah, sprejeta leta 2012, ki določa minimalne standarde na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj v EU, se posebej sklicuje na žrtve nasilja na podlagi spola, žrtve spolnega nasilja in žrtve nasilja v odnosu z bližnjimi (UL L 315, 2012).

Istanbulska konvencija, ki jo je Svet Evrope sprejel leta 2011, je prvi pravno zavezujoči instrument v Evropi, ki celovito obravnava različne oblike nasilja nad ženskami, kot so psihično nasilje, zalezovanje, fizično nasilje, spolno nasilje in spolno nadlegovanje (Svet Evrope, 2011). V ospredje postavlja pravice žrtve z zagotavljanjem ukrepov, kot so:

- preprečevanje nasilja, boj proti diskriminaciji, kazenskopравни ukrepi za boj proti nekaznovanju;
- zagotavljanje zaščite in pomoči žrtvam, zaščita otrok ter prosilk za azil in begunk;
- uvedba postopkov za oceno tveganja in ocenjevanje tveganja z boljšim zbiranjem podatkov, tudi s kampanjami ali programi ozaveščanja, med drugim v sodelovanju z nacionalnimi institucijami za človekove pravice in organi za enakost, civilno družbo ter nevladnimi organizacijami.

Ženske in dekleta so še vedno prepogosto izpostavljene nasilju v družini, spolnemu nadlegovanju, psihološkemu, fizičnemu in ekonomskemu nasilju, zalezovanju, spolnemu nasilju, posilstvu, pod prisilo sklenjeni zakonski zvezi, pohabljanju ženskih spolnih organov, prisilnemu splavu in prisilni sterilizaciji, spolnemu izkoriščanju in trgovini z ljudmi ter drugim oblikam nasilja, ki pomenijo grobo kršitev njihovih človekovih pravic in dostojanstva (EIGE, 2021b).

EIGE ocenjuje, da znašajo stroški nasilja zaradi spola v EU 366 milijard evrov na leto (EIGE, 2021b), pri čemer stroški nasilja nad ženskami znašajo 289 milijard evrov (79 odstotkov) in 175 milijard evrov za nasilje v družini in intimno partnersko nasilje. Poleg tega je

študija službe Evropskega parlamenta za raziskave ocenila, da so skupni stroški spletnega nadlegovanja in spletnega zalezovanja žensk med 49 milijard in 89,3 milijarde evrov (EPRS, 2021).

Pandemija je to stanje še bolj izpostavila in poslabšala, saj so bili socialni stiki omejeni, omejene so bile tudi podporne mreže za žrtve, zato je bilo težko ali celo nemogoče poiskati takojšnjo podporo. Povečalo se je število klicev na telefonske linije za pomoč, število prijav organom pregona in število izdanih odredb za nujno zaščito v primerih nasilja (EK, 2022a).

V okviru EU sta na področju nasilja nad ženskami v obravnavi dva pomembna dokumenta, in sicer predlog uredbe o digitalnih storitvah (DSA) in predlog direktive o nasilju nad ženskami in nasilju v družini (UL L 277, 2022 in EK, 2022b). Glavni cilj predlagane DSA kot horizontalne uredbe je zaščititi uporabnike in uporabnice pred nezakonitim blagom, vsebino ali storitvami in njihove temeljne pravice na spletu, tudi z obravnavo tveganj kibernetkega nasilja zaradi spola. Predlog upošteva načelo, da mora biti vse, kar je nezakonito zunaj spleta, nezakonito tudi na spletu. Namen direktive je izboljšati preprečevanje nasilja, okrepiti zaščito žrtev in njihovo podporo ter olajšati njihov dostop do pravnega varstva. Direktiva nekatere oblike spletnega nasilja opredeljuje kot kazniva dejanja ter vsebuje tudi ukrepe za zaščito in podporo žrtvam za njegovo preprečevanje. Poleg tega se je EU glede odpravljanja posledic pandemije zavzela za vzpostavitev telefonske linije za pomoč žrtvam nasilja nad ženskami širom EU, ki naj bi delovala 24 ur na dan in sedem dni v tednu. (EK, 2022b).

Nasilje nad ženskami in deklicami v družini je povsod po svetu resna in razširjena družbena težava. Med pandemijo se v številnih delih sveta povečalo število femicida in nasilja zaradi spola, vključno z nasiljem v družini. NVO, ki delajo neposredno z žrtvami nasilja, nenehno opozarjajo, da žrtve še vedno le redko prijavijo nasilje, še zlasti v negotovih razmerah, kot je pandemija. Da bi prekinili začarani krog molka in osamljenosti tistih, ki so žrtve nasilja, je treba zagotoviti, da se povzročitelji preganjajo in ustrezno obsodijo ter da imajo ženske in dekleta, ki so preživele nasilje, ustrezno podporo in priznanje v okviru pravosodnega sistema. V večini primerov umorov žensk (femicida) so povzročitelji njihovi zakonci, nekdanji zakonci, partnerji ali nekdanji partnerji, ki se ne sprijaznijo z razpadom njihove zakonske zveze ali razmerja. Ker pri nasilju na podlagi spola žrtev pogosto pozna povzročitelja in je v številnih primerih od njega odvisna, gre tudi za strah pred prijavo nasilja. Zato je ključno, da država sprejme ukrepe, s katerimi bo zagotovila, da se hujše oblike nasilja preganjajo po uradni dolžnosti.

Tako ženske kot tudi moški doživljajo spolno nasilje, vendar je večina žrtev žensk in deklet. Poročilo FRA *Nasilje nad ženskami: vseevropska raziskava* kaže razširjenost različnih oblik nasilja, vključno s spolnim nasiljem, čeprav večina žensk nasilja pogosto sploh ne prijavi, poleg tega na ravni celotne EU obstaja pomanjkanje primerljivih podatkov (FRA, 2014). K boljšemu in učinkovitejšemu delu z žrtvami nasilja pomembno pripomorejo programi pomoči žrtvam ter izobraževanja in usposabljanja za policijo, centre za socialno delo, zdravstveno osebje, NVO ter pedagoški in svetovalni kader, ki obravnavajo različne oblike nasilja. Pri teh dejavnostih ima pomembno vlogo sodelovanje državnih institucij z nevladnimi organizacijami. Izvedene dejavnosti pripomorejo k izboljšanju systemske obravnave žrtev nasilja v družini in storilcev nasilnih dejanj s posebnim poudarkom na zaščiti ranljivih družbenih skupin, hkrati pa krepijo medresorsko in interdisciplinarno sodelovanje.

Vsaka deseta ženska je izpostavljena tudi spolnemu nadlegovanju ali zalezovanju z novimi tehnologijami. Dejstvo je, da je na spletu in v družbenih medijih čedalje več žensk in

deklet žrtev nasilja na podlagi spola, zato je treba sprejeti konkretne ukrepe za obravnavanje teh novih oblik kaznivih dejanj, vključno s spolnim izsiljevanjem, novačenjem za spolne namene in »maščevalno pornografijo«, ter zaščititi žrtve, ki se spoprijemajo s hudo travmo, ki lahko včasih pripelje tudi do samomora.

Na svetovni ravni je 23 odstotkov žensk doživelo zlorabo ali nadlegovanje na spletu, kar lahko vključuje prejetje žaljivih ali grozilnih sporočil ali odkritje žaljivih ali grozilnih komentarjev o sebi, razširjenih na spletu. Tako ženske kot tudi moški se spoprijemajo s spletnim nasiljem in nadlegovanjem, vendar so ženske veliko pogosteje žrtve takšnega nasilja, ki se izvaja zaradi spola žrtve, zlasti spolnih oblik spletnega nasilja (EIGE, 2017c).

V zadnjem času je bilo v okviru mednarodnih organizacij (zlasti MOD) veliko pozornosti namenjene nasilju in nadlegovanju (spolnemu nasilju in nadlegovanju zaradi spola) na delovnem mestu. Obe vrsti nasilja pomenita hudo kršitev človekovih pravic, veliko oviro za dostojno delo, ki spoštuje integriteto, zagotavlja varnost in zdravje ter ne posega v dostojanstvo, telesno in duševno celovitost. Hkrati škodujeta gospodarstvu in družbenemu napredku, saj se s tem spodkopavajo temelji delovnih odnosov in zmanjšuje storilnost. Strateški okvir EU za varnost in zdravje pri delu za obdobje 2021–2027, ki je bil sprejet junija 2021, izpostavlja negativne posledice nasilja, nadlegovanja in diskriminacije na delovnem mestu, bodisi zaradi spola bodisi zaradi drugih razlogov. Ženske so nesorazmerno prizadete zaradi nasilja na delovnem mestu, kjer so mu izpostavljene zaradi neenakih razmerij moči, nizkih plač, negotovih delovnih razmer in drugih zlorab. Približno tretjina žensk v EU, ki so bile žrtev spolnega nadlegovanja, je bila nadlegovana na delovnem mestu (EK, 2021f).

Ženske in deklice so še zlasti ranljive v konfliktnih in izrednih razmerah, ko se nasilje, izsiljevanje, trgovina z ljudmi, izkoriščanje in številne druge oblike nasilja zaradi spola še okrepijo. Čedalje več je poročil o trgovini z ljudmi, spolnem nasilju, izkoriščanju, posilstvih in zlorabah v Ukrajini in na drugih konfliktnih območjih. Z različnimi oblikami nasilja se spoprijemajo tudi številne ženske in deklice v t. i. varnih državah, še posebej pripadnice ranljivih skupin oziroma marginaliziranih spolnih manjšin (ZN, 2022). Skoraj polovica žrtev trgovine z ljudmi v EU je državljanov oziroma državljanek EU. Žrtve trgovine z ljudmi so predvsem ženske in dekleta (72 odstotkov), ki so večinoma spolno izkoriščane (60 odstotkov). Posilstvo in spolno nasilje se redno uporabljata kot vojno orožje in taktika, pri čemer vojna v Ukrajini ni izjema (EK, 2023).

V okviru EU je bila aprila 2021 sprejeta strategija EU za boj proti trgovini z ljudmi (2021–2025), ki celovito obravnava trgovino z ljudmi, od preprečevanja do obsodbe storilcev kaznivih dejanj. Poudarja zaščito žrtev na vseh stopnjah ter še posebej upošteva ženske in otroke, ki so žrtve trgovine z ljudmi za spolno izkoriščanje (EK, 2021e).

Ženske, kot so migrantke, begunke in prosilke za azil, ženske z ovirami, pripadnice LGBTIQ+, romske ženske in podobno, ki se spoprijemajo s presečnimi in številnimi oblikami diskriminacije, so v zvezi z nasiljem še bolj ranljive ter jim je treba zagotoviti polno podporo in zaščito ter spoštovanje njihovih temeljnih pravic. V skladu z Istanbulsko konvencijo, ki celovito določa obveznosti pogodbenic in preprečevanje nasilja nad ženskami, vključno z nasiljem v družini, se ni mogoče sklicevati na kulturo, običaje, vero, tradicije in t. i. »čast«, da bi upravičili nasilna dejanja nad ženskami.

Po podatkih vseevropske raziskave o nasilju nad ženskami, ki jo je izvedla FRA (2014), je v Sloveniji žensk, ki so bile od 15. leta starosti žrtve fizičnega in/ali spolnega nasilja s strani sedanjega partnerja 5 odstotkov in nekdanjega partnerja 21 odstotkov. Žrtev psihičnega nasilja s strani sedanjega partnerja je 20 odstotkov in nekdanjega partnerja 46 odstotkov. 14 odstotkov žensk je doživelo zalezovanje, 44 odstotkov žensk pa spolno nadlegovanje. Pred starostjo 15 let je eno od oblik nasilja (fizično, spolno ali psihično) doživelo 16 odstotkov deklic (FRA, 2014).

Po podatkih novejše mednarodno primerljive raziskave o osebni varnosti v zasebnem okolju, ki jo je leta 2020 izvedel SURS, je 22 odstotkov žensk in 16 odstotkov moških od 15. leta starosti doživelo fizično (vključno z grožnjami) ali spolno nasilje (SURS, 2022). Ženske so pogostejše kot moški žrtve nasilja, ki se ponavlja in ima hujše posledice. Nasilje nad ženskami večinoma povzročajo njihovi intimni partnerji. Pri nasilju v partnerskih odnosih je večina (tri četrtine) žrtev žensk. Nasilje zunaj partnerskega razmerja prav tako doživlja večji delež žensk, vendar razlika med deležema žrtev po spolu ni velika: 51 odstotkov je žensk in 49 odstotkov moških. Nekaj manj kot tretjina žensk (28 odstotkov) in petina moških (20 odstotkov) s (sedanjim ali nekdanjim) partnerjem je bila kadar koli žrtev vsaj ene vrste nasilja (groženj, psihološkega, fizičnega, spolnega ali ekonomskega nasilja) svojega partnerja oziroma partnerice. Najpogostejša vrsta nasilja v partnerskih razmerjih je psihološko nasilje, doživelo ga je 26,2 odstotka žensk in 19,7 odstotka moških s (sedanjim ali nekdanjim) partnerjem. Spolno nasilje se v partnerskih odnosih sicer dogaja najredkeje, vendar pa so bile ženske 5,6-krat pogostejše kot moški žrtve takšnega nasilja. Za nasilje v partnerskem odnosu je značilno, da se ponavlja, ima resne posledice in ga pogosteje utrpijo ženske. 6,9 odstotka žensk, ki so doživele nasilje partnerja, je poročalo o fizičnih poškodbah kot posledicah nasilja, pri moških pa je ta delež znašal 1,5 odstotka. O psiholoških posledicah zaradi ponavljajočega se nasilja partnerja je poročalo 6,2 odstotka žensk in 1,1 odstotka moških; ženske je bilo med nasiljem sedemkrat pogostejše kot moške strah za svoje življenje.

Raziskava, ki je bila leta 2019 opravljena v okviru projekta Odklikni (FDV, 2019), je pokazala, da je med osnovnošolsko populacijo (od 7. do 9. razreda) vsaj eno obliko spletnega nadlegovanja v prejšnjem šolskem letu doživelo 56 odstotkov učenk in 50 odstotkov učencev. Med srednješolsko populacijo je vsaj eno obliko spletnega nadlegovanja v preteklem šolskem letu doživelo 65 odstotkov dijakinj in 55 odstotkov dijakov. Raziskava je še razkrila, da dekleta zaradi spletnega nadlegovanja pogosteje zaznavajo resne posledice (nemoč, depresija, stres, strah) ter da so fantje najpogostejši spletni nadlegovalci tako deklet kot tudi fantov (FDV, 2019).

Število prijav nasilja nad ženskami se je v času prvih ukrepov pandemije nekoliko povečalo. V letu 2020 je policija obravnavala 1.478 kaznivih dejanj nasilja v družini, kjer je bila podana kazenska ovadba na podlagi 191. člena KZ-1, kar je 10 odstotkov več kot v letu 2019, ko jih je bilo 1.336 (KZ-1, 2008). Večinoma je šlo za odrasle žrtve, med osumljenci pa so v 95 odstotkih prevladovali moški. V času spoštovanja ukrepov leta 2020 je slovenska policija začela tedenske preventivne akcije ozaveščanja z namenom in vedenjem, da se bo policija kljub »ustavitvi življenja« odzvala na vsak klic, prijavo ali informacijo o nasilju. Ozaveščala je, da je nasilje nesprijemljivo, da je za ukrepanje policije pomembna prijava nasilja in da ne smemo biti samo nemi opazovalci nasilja, temveč moramo ukrepati. V letu 2021 je bilo manj prijav nasilja v družini s 1287 prijavami. (MNZ-P, 2023).

Glede storitev za pomoč žrtvam in njihovim svojcem imamo v Republiki Sloveniji v okviru sistema socialnega varstva vzpostavljeno gosto in regionalno dobro pokrito mrežo javnih služb (socialnovarstvene storitve) ter socialnovarstvenih programov. V zadnjih letih so bili izvedeni številni ukrepi, ki prispevajo k izboljšanju celostne obravnave žrtev nasilja v družini, ter

projekti za širitev mreže kriznih centrov, materinskih domov in varnih hiš po Sloveniji. Zmogljivosti za nastanitev žrtev nasilja se povečujejo. Med vsemi socialnovarstvenimi programi za preprečevanje nasilja se je v letu 2022 sofinanciralo 36 javnih in dva razvojna programa, ki so uporabnikom in uporabnicam ponudili 420 ležišč na območju celotne Slovenije. Po podatkih, ki izhajajo iz letnih oziroma končnih poročil izvajalcev socialnovarstvenih programov – skupno 13 programov varnih hiš, zatočišč in kriznih centrov in osem programov materinskih domov – je bilo v letu 2022 število mest v varnih hišah 254, število mest v materinskih domovih pa 166. Ob tem je MDDSZ sofinanciralo še 12 svetovalnic za žrtve nasilja, med katerimi je bil en program namenjen telefonskemu svetovanju in en program preventivi pred nasiljem nad starejšimi.

Republika Slovenija je v zadnjem desetletju naredila velik napredek na področju obravnavanja in preprečevanja nasilja v družini. Ob sprejetju Zakona o preprečevanju nasilja v družini (Uradni list RS, št. 16/08, 68/16 in 54/17 – ZSV-H in 196/21 – ZDOsk) je sprejela Resolucijo o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014 (ReNPPND0914, 2009), ki podrobno opredeljuje ukrepe za zaščito žrtev; prav tako je sprejela podzakonske akte, ki na operativni ravni določajo ravnanje različnih organov in služb v zvezi z obravnavo nasilja v družini: Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini (Uradni list RS, št. 31/09 in 42/17, 2009), Pravilnik o sodelovanju policije z drugimi organi in organizacijami pri odkrivanju in preprečevanju nasilja v družini (MNZ-P, 2010), Pravilnik o pravilih in postopkih pri obravnavanju nasilja v družini pri izvajanju zdravstvene dejavnosti (MZ, 2011) in Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode (MVI, 2009). Poleg tega so bila pripravljena tudi različna navodila in smernice za delovanje institucij na področju boja proti nasilju v družini.

Leta 2008 je bil sprejet Kazenski zakonik, ki nasilje v družini opredeljuje kot kaznivo dejanje (Uradni list RS, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20, 91/20, 95/21, 186/21, 105/22 – ZZNŠPP in 16/23), leta 2013 pa Zakon o nalogah in pooblastilih policije (Uradni list RS, št. 15/13, 23/15 – popr., 10/17, 46/19 – odl. US, 47/19 in 153/21 – odl. US), ki je dopolnil policijsko pooblastilo v primerih odreditve prepovedi približevanja tudi s pridržanjem kršitelja oziroma kršiteljice, ki ne spoštuje take prepovedi. Leta 2015 je bil Kazenski zakonik dopolnjen z dvema novima oblikama kaznivega dejanja, in sicer zalezovanje in prisilna sklenitev zakonske zveze ali vzpostavitev podobne skupnosti. Leta 2019 je bil sprejet tudi Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 22/19), s katerim je bila med drugim prenesena tudi t. i. direktiva o pravicah žrtev, ki z novim pristopom v ospredje postavlja žrtev kaznivega dejanja ter poudarja vidik potreb žrtve v kazenskem postopku. Junija 2021 je bil spremenjen Kazenski zakonik glede kaznivega dejanja posilstva, ki zdaj temelji na sodobnem modelu soglasja (model »ja pomeni ja«), in ne več na modelu prisile.

Vsi ti normativni ukrepi so prispevali k izboljšanju sistemske ureditve preprečevanja vseh oblik nasilja nad ženskami, vključno z nasiljem v družini, in boja proti njim. Leta 2015 je Republika Slovenija ratificirala Istanbulsko konvencijo (MKPNZND, 2015), leta 2019 pripravila prvo nacionalno poročilo o izvajanju Istanbulske konvencije, leta 2020 pa poročilo tudi zagovarjala pred neodvisnim nadzornim mehanizmom Sveta Evrope GREVIO.

Ukrepi in aktivnosti za obravnavanje bega mladoletnih oseb v škodljiva okolja in glede zgodnjih, dogovorjenih in prisilnih porok v romski skupnosti so bili vključeni v NPUR za obdobje 2017–2021 in so vključeni tudi v NPUR za obdobje 2021–2030 (Vlada RS, 2021b). Eden od glavnih rezultatov izvajanja teh aktivnosti je Priročnik o prepoznavanju zgodnjih in prisilnih porok v romski skupnosti ter o ukrepanju v teh primerih, ki je nastal v sodelovanju s predstavniki pristojnih ministrstev, Vrhovnega državnega tožilstva, policije, SCSD,

predstavicami nevladnih organizacij in Sveta romske skupnosti Republike Slovenije ter ga je izdal UN (UN, 2021). Po izidu priročnika so potekala strokovna izobraževanja in posveti s strokovnimi delavci in delavkami v regijah oziroma okoljih, kjer so zaznane takšne težave, in ki so se začela izvajati v letu 2022. Struktura udeležencev teh izobraževanj je multidisciplinarna, da omogoča učinkovito izmenjavo izkušenj med predstavniki in predstavnicami različnih institucij, ki pri svojem delu ugotovijo ali bi lahko ugotovili tudi tovrstne pojave. Nanje so povabljeni zlasti predstavniki in predstavnice CSD-jev, policije, šol, tožilstva, sodstva, nevladnih organizacij in drugih institucij, ki delujejo v posameznem lokalnem okolju in pri delu obravnavajo romsko skupnost. Navedena izobraževanja in posveti se bodo nadaljevali, po potrebi pa bodo izvedeni še za druge strokovnjake in strokovnjakinje ter institucije, na primer sodne izvedence in izvedenke, ter romske pomočnike in pomočnice. Dodatno k temu so načrtovane še aktivnosti, usmerjene v ozaveščanje romske skupnosti o škodljivosti teh pojavov.

Na področju boja proti trgovini z ljudmi je Vlada RS do leta 2020 sofinancirala številne preventivne projekte ozaveščanja, ki jih izvajajo nevladne in humanitarne organizacije. Aktivnosti so bile namenjene splošni javnosti in tudi ranljivim skupinam (mladostnikom in mladostnicam, možnim žrtvam delovnega izkoriščanja nasilnih dejanj s posebnim poudarkom na zaščiti ranljivih družbenih skupin, beguncem in begunkam ter migrantom in migrantkam, zlasti mladoletnim brez spremstva). Ministrstvo za notranje zadeve, Služba za preprečevanje in boj proti trgovini z ljudmi, je v letu 2021 začela sistematično ozaveščati otroke in mladostnike v osnovnih in srednjih šolah v vseh regijah Republike Slovenije. Pri tem se v regijah z romsko skupnostjo izpostavlja tudi tveganje za prezgodnje in prisilne poroke v povezavi s trgovino z ljudmi.

Poleg ozaveščanja splošne javnosti in ranljivih skupin se bodo izvajala tudi usposabljanja strokovnih delavcev in delavk, ki delujejo na področju boja proti trgovini z ljudmi. Republika Slovenija si bo še naprej prizadevala spodbujati usposabljanja, pri katerih se bodo upoštevali vidiki spola in otrokove pravice, namenjena uradnikom, uradnicam in vsem izvajalcem ter izvajalkam, ki bodo v stiku z žrtvami, kakor tudi ozaveščanja strokovnjakov in strokovnjakinj na terenu, ki delujejo v sektorjih z visokim tveganjem, kjer prihaja do izkoriščanja žrtev trgovine z ljudmi. V skladu s cilji Akcijskega načrta za boj proti trgovini z ljudmi za leti 2023 in 2024 se bodo uvedla tudi usposabljanja matičarjev in matičark na upravnih enotah, saj se ti ob sklenitvi zakonske zveze lahko ugotovijo pojav prisilnih porok (Vlada RS, 2020a).

Pomoč žrtvam trgovine z ljudmi se izvaja v okviru projektov oskrbe žrtev trgovine z ljudmi v krizni namestitvi, ki ga sofinancira MDDSZ, in varnem prostoru, ki ga sofinancira MNZ. Projekte izvajajo nevladne in humanitarne organizacije, izbrane na javnem razpisu, ki ga ministrstvu izvedeta vsaki dve leti. Od leta 2019 se izvaja tudi program reintegracije žrtev trgovine z ljudmi, ki je prvi korak k njihovem samostojnemu življenju brez nasilja, izkoriščanja in kršenja človekovih pravic. Od tega leta se izvaja tudi projekt PATS – Prepoznavanje, pomoč in zaščita žrtev trgovine z ljudmi in/ali spolnega nasilja v azilnih postopkih v Republiki Sloveniji, namenjen informiranju prosilk in prosilcev za mednarodno zaščito ter zaposlenih o prisotnosti in nevarnostih trgovine z ljudmi. Za preprečevanje in ukrepanje v primerih spolnega nasilja in nasilja zaradi spola je bila v okviru tega projekta ustanovljena tudi posebna strokovna skupina, ki deluje po sprejetih operativnih protokolih.

V Republiki Sloveniji se izvajajo sistematična izobraževanja za doseganje visoke stopnje usposobljenosti ter ozaveščenosti vseh akterjev in izvajalcev zunanje in varnostne politike Republike Slovenije o pomenu preprečevanja spolnega in na spolu temelječega nasilja pri izvajanju mednarodnih operacij in misij (civilne in vojaške misije), izvajanje humanitarnega delovanja in razvojne pomoči. Tudi policija ima program za redno usposabljanje policistov in policistk ter kriminalistov in kriminalistk na področju preiskovanja nasilja v družini in ga redno

izvaja. Program usposabljanja za preiskovanje in preprečevanje nasilja v družini poteka po sistemu usposabljanja multiplikatorjev za nasilje v družini (angleško: *train the trainers*), na usposabljanjih pa so redno prisotni CSD, zdravstvo, tožilstvo, sodišče in NVO.

2.4.3 Cilji, ukrepi in kazalniki

Cilji:

1. Krepitev medresorskega povezovanja in sodelovanja za učinkovitejšo obravnavo vseh oblik nasilja nad ženskami ter boljšo informiranost strokovne in splošne javnosti o vzrokih in posledicah nasilja v družini in nasilja nad ženskami
2. Celovita in ustrezna podpora žrtvam nasilja v družini in nasilja nad ženskami s posebnim poudarkom na ranljivih skupinah, vključno z zagotavljanjem ustreznega pravnega varstva
3. Boljša usposobljenost stroke in ozaveščenost o spletnem nasilju z vključitvijo vidika spola
4. Zagotavljanje varnega učnega in delovnega okolja brez nasilja, spolnega nadlegovanja in nadlegovanja zaradi spola
5. Zakonodajne spremembe za naslavljanje vseh oblik nasilja nad ženskami

CILJ 1

Krepitev medresorskega povezovanja in sodelovanja za boljšo obravnavo vseh oblik nasilja nad ženskami ter boljšo informiranost strokovne in splošne javnosti o vzrokih in posledicah nasilja v družini in nasilja nad ženskami

UKREP 1

Nadaljevanje izvajanja rednih, obveznih in neobveznih, sistematičnih in po potrebi tudi medresorskih izobraževanj in usposabljanj za zaposlene v policiji, MO in SV, na sodiščih, tožilstvih, na področju socialnega varstva, v vzgojno-izobraževalnih zavodih in zdravstvu, ki se pri delu srečujejo s problematiko in žrtvami nasilja v družini in drugimi oblikami nasilja nad ženskami, vključno s spolnim nasiljem.

Nosilci in sodelujoči:

MDDSZ, MNZ-P, MP, MVI, MVZI, MZ; CIP, SCSD, CSD, NVO, Socialna zbornica Slovenije, vzgojno-izobraževalni zavodi.

UKREP 2

Izvajanje aktivnosti, ki spodbujajo medresorsko sodelovanje in povezovanje za izboljšanje kakovosti podatkov, usklajevanje ciljev in ukrepov ter izmenjavo informacij glede vseh oblik nasilja nad ženskami.

Nosilci:

MDDSZ, MNZ-P, MO.

Kazalniki:

- število izvedenih aktivnosti, namenjenih krejitvi medresorskega povezovanja in sodelovanja

CILJ 2

Celovita in ustrezna podpora žrtvam nasilja v družini in nasilja nad ženskami s posebnim poudarkom na ranljivih skupinah žensk, vključno z zagotavljanjem ustreznega pravnega varstva

UKREP 1

Razpršitev in okrepitev mreže socialnovarstvenih programov za pomoč žrtvam nasilja v družini in nad ženskami ter za delo s povzročitelji nasilja, ki bosta omogočala enako geografsko dostopnost do programov ter bolj specializirano podporo konkretnim ciljnim skupinam z različnimi osebnimi okoliščinami (na primer pripadnice LGBTQ+), vključno s pravočasno, raznoliko in brezplačno psihosocialno pomočjo.

Nosilec in sodelujoči:

MDDSZ; javni zavodi, NVO.

UKREP 2

Izboljšanje prakse celostne obravnave žrtev nasilja v družini in nasilja nad ženskami z rednim in sistematičnim spremljanjem učinkov izvajanja programov pomoči.

Nosilec in sodelujoči:

MDDSZ; MZ, SCSD, CSD, MNZ-P, javni zavodi, NVO.

UKREP 3

Sistematična in dosledna obravnava vseh prijavljenih dogodkov z elementi nasilja ter izvajanje ukrepov za zaščito žrtev in zoper povzročitelje nasilja.

Nosilec in sodelujoči:

MNZ-P; MDDSZ.

UKREP 4

Zagotavljanje celovite podpore žrtvam nasilja z rednim, sistematičnim in doslednim seznanjanjem žrtev z vsemi pravicami ob prijavi kaznivih dejanj, s povezovanjem žrtev z nevladnimi organizacijami v nadaljnjem postopku in z ozaveščanjem javnosti o pravicah žrtev.

Nosilec in sodelujoči:

MNZ-P; MDDSZ, CSD, NVO.

UKREP 5

Zagotavljanje celovite podpore žrtvam trgovine z ljudmi, vključno s sistematičnim seznanjanjem žrtev z njihovimi pravicami, zagotavljanjem varne namestitve, zdravstvene oskrbe, psihosocialne pomoči in reintegracije.

Nosilec in sodelujoči:

MNZ-P; MDDSZ, MZ, Medresorska delovna skupina za boj proti trgovini z ljudmi, nevladne in humanitarne organizacije.

UKREP 6

Krepitev multidisciplinarnega pristopa za odpravljanje škodljivih praks v romski skupnosti, kot so begi mladoletnih oseb v škodljiva okolja, zgodnje in prisilne poroke.

Nosilec in sodelujoči:

UN; MNZ-P, MDDSZ, MVI, MVZI, CIP, SCSD, Medresorska delovna skupina za boj proti trgovini z ljudmi (MDS TZL), nevladne organizacije.

UKREP 7

Zaščita in podpora žrtvam spolnega nasilja in nasilja na podlagi spola v postopkih mednarodne zaščite s posebno pozornostjo do ranljivih skupin žensk (mladoletnice, matere, ki same skrbijo za otroke, nosečnice, ženske, žrtve trgovine z ljudmi, mladoletnice brez spremstva in podobno).

Nosilec in sodelujoči:

MNZ-P; UOIM.

UKREP 8

Podpora in svetovanje ženskam na prestajanju kazni zapora z izkušnjami nasilja v družini ter nasilja nad ženskami z razvijanjem in organiziranjem psiholoških programov pomoči na področju duševnega zdravja.

Nosilec in sodelujoči:

MP; URSIKS.

Kazalniki:

- število izvedenih aktivnosti, namenjenih celoviti in ustrezni podpori žrtvam nasilja v družini in nasilja nad ženskami
- statistični podatki o nasilju v družini in nasilju nad ženskami (letna poročila slovenske policije)
- obseg in delež sredstev, namenjenih sofinanciranju programov za preprečevanje nasilja v družini in nasilja nad ženskami

CILJ 3

Boljša usposobljenost stroke in ozaveščenost o spletnem nasilju z vključitvijo vidika spola

UKREP 1

Izvajanje usposabljanj za strokovne delavce in delavke o spletnem nasilju, zlasti o spletnih spolnih zlorabah.

Nosilec in sodelujoči:

MNZ-P; MP, MDDSZ, MVI, MVZI, CIP, CSD.

UKREP 2

Ozaveščanje javnosti, zlasti mladih, o nevarnostih in posledicah spletnega nasilja ter sodelovanje z NVO pri različnih projektih o spletnem nasilju.

Nosilec in sodelujoči:

MDDSZ; MNZ-P, MVI, MVZI.

Kazalnik:

- število izvedenih aktivnosti in izobraževanj, namenjenih usposobljenosti stroke in ozaveščenosti o spletnem nasilju z vključitvijo vidika spola

CILJ 4

Zagotavljanje varnega delovnega okolja brez nasilja, spolnega nadlegovanja in nadlegovanja zaradi spola

UKREP 1

Sprejetje strategije za izvajanje ukrepov za preprečevanje nasilja zaradi spola na delovnem mestu, spolnega nadlegovanja in nadlegovanja zaradi spola in boj proti njim ter ukrepov za učinkovito zaščito delavk in delavcev, ki pripadajo eni ali več ranljivim skupinam ali skupinam v ranljivem položaju.

Nosilca:

MDDSZ, MJU.

UKREP 2

Razvoj orodij in usposabljanja zaposlenih, delodajalcev, sindikatov ter vodstvenega kadra za preprečevanje, prepoznavo in obravnavo primerov nasilja, spolnega nadlegovanja in nadlegovanja zaradi spola na delovnem mestu, krepitev usposobljenosti organov nadzora ter strokovnih delavk in delavcev za varnost in zdravje pri delu.

Nosilec:

MDDSZ.

UKREP 3

Zagotavljanje varnega učnega in delovnega okolja ter sprejetje ustreznih pravnih aktov in drugih podlag za preprečevanje in učinkovito sankcioniranje spolnega in drugega nadlegovanja na področju visokega šolstva ter na umetniških akademijah in v kulturnih institucijah.

Nosilec in sodelujoči:

MVZI; MK, NAKVIS, visokošolski zavodi, UL, ALUO, AGRFT, AG.

Kazalnika:

- število izvedenih aktivnosti, namenjenih zagotavljanju varnega delovnega okolja brez nasilja, spolnega nadlegovanja in nadlegovanja zaradi spola
- sprejetje strategije za izvajanje ukrepov za preprečevanje nasilja zaradi spola na delovnem mestu, spolnega nadlegovanja in nadlegovanja zaradi spola ter za boj proti njim

CILJ 5

Zakonodajne spremembe za naslavljanje vseh oblik nasilja nad ženskami

UKREP 1

Proučitev možnosti za opredelitev femicida kot posebnega kaznivega dejanja ali za njegovo izrecnejšo določitev znotraj obstoječih hudih kaznivih dejanj.

Nosilec: MP

UKREP 2

Senzibilizacija delovnopravne zakonodaje za žrtve nasilja v družini.

Nosilec: MDDSZ

Kazalnika:

- število žrtev nasilja v družini
- število femicidov

2.5 SPODBUJANJE URAVNOTEŽENE ZASTOPANOSTI ŽENSK IN MOŠKIH PRI ODLOČANJU

2.5.1 Vsebinski opis področja

Ženske predstavljajo več kot polovico prebivalstva in volilnega telesa ter so v povprečju bolj izobražene od moških. Kljub temu so nezadostno zastopane na položajih odločanja na vseh ravneh političnega odločanja, vodstvenih in vodilnih položajih v javnem sektorju, gospodarstvu in drugih organizacijah. Enaka udeležba žensk in moških pri odločanju je vprašanje družbene pravičnosti, spoštovanja človekovih pravic in tudi dobrega upravljanja in upoštevanja potreb obeh polovic prebivalstva.

Nezadostna zastopanost žensk pri odločanju je zelo obsežna in večplastna težava, ki jo je treba postaviti v širši kontekst politik, zato so EU-politike usmerjene predvsem v:

- podporo sprejetju zavezujočih ciljnih deležev/kvot kot začasnih posebnih ukrepov, zlasti na področju političnega in gospodarskega odločanja;
- odpravljanje splošnih ovir, ki izhajajo iz stanja glede enakosti spolov v družbi, vključno z odpravljanjem spolne segregacije v izobraževanju in pri zaposlovanju, s spodbujanjem družini prijaznih politik, prizadevanj za enakovrednejšo porazdelitev skrbstvenih obveznosti med ženskami in moškimi ter za boljšo usklajenost poklicnega, družinskega in zasebnega življenja na vseh področjih;
- odpravljanje nepreglednih sistemov imenovanj in napredovanja;
- boj proti stereotipnemu pojmovanju vlog žensk in moških v družbi.

V prejšnjih obdobjih je bilo vprašanje uravnotežene zastopanosti spolov intenzivno usmerjeno predvsem na področje političnega udejstvovanja. Sprejeti so bili različni ukrepi, vključno s t. i. spolnimi kvotami, ki so privedli do pomembnega izboljšanja v številnih evropskih državah. EK predvideva, da bodo države z zakonodajno določenimi kvotami uravnoteženo zastopanost spolov v povprečju lahko dosegle bistveno prej kot države brez posebnih ukrepov, ki bodo za to potrebovale skoraj dve desetletji, do leta 2039 (EK, 2023).

Evropska komisija je uravnoteženo zastopanost spolov pri odločanju postavila za enega od treh glavnih stebrov Strategije za enakost spolov za obdobje 2020–2025. Kljub spodbudnim dosežkom v nekaterih državah članicah je napredek v EU počasen in neenakomeren, vrzel med državami pa se povečuje. Na položajih politične moči v parlamentih in vladah držav članic je še vedno več moških kot žensk, poslank nacionalnih parlamentov je v povprečju 32,4 odstotka in 32,3 odstotka je ministric v vladah (EK, 2023). Poleg tega so ženske vodje le 26 odstotkov večjih političnih strank (EK, 2022a).

Kot glavni vzroki za prenizko zastopanost žensk se navajajo tradicionalne spolne vloge in stereotipi, neenaka porazdelitev gospodinjskih in skrbstvenih obveznosti ter politične in delovne kulture, ki dajejo prednost dolgemu delovnemu času. Ženske so izpostavljene tudi nadlegovanju in ustrahovanju na delovnem mestu, čedalje večja težava je tudi spletno nasilje, ki se izvaja nad ženskami v politiki (EK, 2022a).

Glede na študijo medparlamentarne unije in parlamentarne skupščine Sveta Evrope iz leta 2018 je 85,2 odstotka anketiranih poslank v času svojega mandata doživelo psihično nasilje. Skoraj polovica jih je poročala, da so prejele grožnje s smrtjo ali grožnje s posilstvom in pretepanjem, usmerjene proti njim samim ali njihovim otrokom in drugim družinskim članom. Večina groženj je bila izražena prek družbenih omrežij in po elektronski pošti (EK, 2022a).

V zadnjem času v nacionalnem, evropskem in mednarodnem prostoru čedalje pomembnejše vprašanje postaja vprašanje večje zastopanosti žensk v gospodarskem odločanju.

Zastopanost žensk v vodstvih podjetij se izboljšuje, vendar je napredek še vedno zelo počasen in med državami članicami so opazne razlike. Leta 2022 je bilo približno 30, 2 odstotka žensk članic upravnih odborov največjih podjetij v EU, ki kotirajo na borzi, kar je nekoliko bolje kot leta 2021, ko je ta delež znašal 30 odstotkov (EK, 2023).

Za doseganje vodstvenih položajev visokokvalificiranih žensk, ki bi jih lahko imenovali v upravne odbore družb, obstajajo številne ovire. Ovire pri imenovanju kandidatk na mesta v upravnih odborih pogosto izhajajo iz stereotipnih vlog moških in žensk, ki prevladujejo na področju zaposlovanja in napredovanja, iz poslovne kulture, v kateri prevladujejo moški, ter iz pomanjkanja preglednosti pri postopkih imenovanja v upravne odbore.

Ukrepi vlade za spodbujanje bolj uravnotežene zastopanosti spolov v vodstvih podjetij lahko vključujejo »mehke« ukrepe, katerih cilj je spodbuditi podjetja k samoregulaciji in neodvisnemu ukrepanju. Ukrepi vlade lahko vključujejo tudi »trde« regulativne pristope, na primer uporabo pravno zavezujočih kvot za zagotovitev minimalne zastopanosti vsakega spola – v nekaterih primerih s sankcijami za podjetja, ki kvot ne izpolnjujejo. Po podatkih EIGE nacionalne spolne kvote (od 25 do 40 odstotkov) veljajo za upravne odbore družb, ki kotirajo na borzi, v enajstih državah članicah (EIGE, 2023).

Neuravnoteženo zastopanost spolov v upravnih odborih velikih družb, ki kotirajo na borzi, je EK opredelila kot zamujeno priložnost na ravni družb, in sicer tako glede njihovega upravljanja kot tudi finančne uspešnosti. Velika podjetja v EU še naprej v nesorazmerno večjem številu vodijo moški kljub velikim ekonomskim in poslovnim prednostim spolno uravnoteženih poslovnih timov ter prisotnosti kvalificiranih in nadarjenih žensk. Ker poskusi za večjo samoregulacijo kot sredstva za reševanje tega vprašanja niso bili uspešni, je EK že leta 2012 podprla predlog direktive o zagotavljanju uravnotežene zastopanosti spolov med neizvršnimi direktorji družb, ki kotirajo na borzi, in o s tem povezanih ukrepih, ki predvideva cilj najmanj 40-odstotnega deleža nezadostno zastopanega spola med neizvršnimi člani in članicami upravnih odborov velikih gospodarskih družb, ki kotirajo na borzi. Doseganje tega cilja je hkrati ena od prednostnih nalog nove strategije EU o enakosti spolov. Predlog direktive je bil več let blokiran, leta 2022 pa je bil dosežen pomemben napredek. Oktobra tega leta je bila namreč direktiva sprejeta (UL L 315, 2022).

Cilj direktive o zagotavljanju uravnotežene zastopanosti spolov med direktorji družb, ki kotirajo na borzi, in s tem povezanih ukrepih, je doseči bolj uravnoteženo zastopanost žensk in moških na najvišjih vodstvenih položajih z določitvijo zavezujočih ukrepov, katerih namen je pospešiti napredek pri zagotavljanju uravnotežene zastopanosti spolov. Sprejetje nacionalne zakonodaje, ki bo prenesla navedeno direktivo, bo spodbudila gospodarske družbe, ki trgujejo na organiziranem trgu, da zagotovijo, da bi moral do leta 2026 nezadostno zastopani spol zasesti vsaj 40 odstotkov neizvršnih direktorskih mest v družbah, ki kotirajo na borzi, in vsaj 33 odstotkov vseh izvršnih in neizvršnih direktorskih mest. Direktiva določa tudi, da bodo morale družbe, ki kotirajo na borzi in ne dosežajo ciljev, prilagoditi svoj izbirni postopek: vzpostaviti bodo morale poštene in pregledne postopke izbire in imenovanja, ki bodo temeljili na primerjalni oceni različnih kandidatov in kandidatk na podlagi jasnih in nevtralnih meril. Kadar morajo družbe izbirati med enako kvalificiranimi kandidati in kandidatkami, bi morale dati prednost nezadostno zastopnemu spolu. Družbe morajo enkrat letno zagotoviti informacije o zastopanosti spolov v upravnih odborih in o ukrepih, ki jih sprejemajo za doseg cilja

33 odstotkov oziroma 40 odstotkov. Države članice bodo vsako leto objavile tudi seznam družb, ki so dosegle cilje direktive.

V skladu z direktivo o razkritju nefinančnih informacij in informacij o raznolikosti nekaterih velikih podjetij in skupin morajo velika podjetja razkriti nefinančne informacije, ki vključujejo tudi načrt povečanja raznolikosti v odborih družb, ki so zaradi te nezadostne raznolikosti odborov in premajhne preglednosti slabše upravljane, manj vključujoče in inovativne, zato manj prispevajo k rasti (UL L 330, 2014). EK je leta 2017 izdala tudi nezavezujoče smernice, v katerih je natančneje opredelila pričakovanja glede poročanja družb o razkritjih glede opisa politike raznolikosti. Te smernice niso dovolj izboljšale kakovosti informacij, ki bi jih morale družbe razkriti v skladu z navedeno direktivo, zato je EK aprila 2021 pripravila in objavila predlog njene posodobitve.

Direktiva (EU) glede poročanja podjetij o trajnostnosti je bila sprejeta leta 2022 (UL L 322, 2022). Direktiva podrobneje določa informacije, ki jih morajo družbe razkriti in širi zavezanca za poročanje na vse velike družbe ter z določenimi omejitvami tudi na majhne in srednje družbe, ki kotirajo na borzi. Med informacijami, ki jih morajo družbe razkriti, je tudi opis politike raznolikosti v povezavi z upravnimi, poslovodnimi in nadzornimi organi glede spola in drugih vidikov (starost, izobrazba, izkušnje). V opisu politike raznolikosti se posebej poudari vidik spola v zvezi z upravnimi, poslovodnimi in nadzornimi organi. Zaradi boljše preglednosti, dostopnosti in uporabljivosti teh informacij določa tudi, da se morajo te informacije objaviti v poslovnem poročilu, kar bo izboljšalo preglednost, dostopnost in uporabljivost teh informacij.

Za izboljšanje stanja na področju uravnotežene zastopanosti žensk in moških na položajih odločanja je pomembno tudi povečanje deleža podzastopanega spola pri odločanju na drugih področjih javnega življenja. Na ravni EU prostor za izmenjavo dobrih praks ponuja platforma EU za listine o raznolikosti.

2.5.2 Stanje v Republiki Sloveniji

Na volitvah leta 2022 je bilo v državni zbor izvoljenih 40 odstotkov žensk, kar je bistveno večji delež kot na predčasnih volitvah leta 2018, ko je bilo izvoljenih 24,5 odstotka žensk. Maja 2022 je Republika Slovenija prvič v zgodovini dobila predsednico državnega zbora, na volitvah za predsednika oziroma predsednico republike pa je bila novembra 2022 prav tako prvič v zgodovini države izvoljena ženska.

Majhen ostaja delež županij ter mestnih in državnih svetnic. Na lokalnih volitvah leta 2022 je bil izvoljenih 34,98 odstotka občinskih in mestnih svetnic, kar pomeni manjše povečanje glede na prejšnje lokalne volitve leta 2018, ko je bilo izvoljenih 33,3 odstotka mestnih in občinskih svetnic. Za županje je bilo izvoljenih 29 žensk ali 13,68 odstotka. Med mestnimi in občinskimi svetniki in svetnicami narodnostnih in romskih skupnosti je 20,5 odstotka predstavnic narodnostnih in 11,1 odstotka predstavnic romskih skupnosti (DVK, 2022). V državni svet so bile leta 2017 izvoljene štiri ženske (10 odstotkov), leta 2022 pa sedem (17,5 odstotka) (DS, 2022).

Sestava Vlade RS (junij 2022) je bolj uravnotežena po spolu, med 17 ministri in ministricami je bilo imenovanih sedem žensk (41,2 odstotka) (Vlada RS, 2022).

Zaveze za doseganje enakosti žensk in moških v družbi oziroma za uravnoteženo zastopanost žensk in moških pri oblikovanju in sprejemanju odločitev so bile leta 2019 nadgrajene tudi s spremembo ZEMŽM. Nanašajo se na povečanja deleža podzastopanega spola pri sestavi delovnih teles vlade ter organov upravljanja in nadzora oseb javnega prava ter pri imenovanju ali predlaganju predstavnic in predstavnikov samoupravne lokalne skupnosti in samoupravne narodne skupnosti v organe upravljanja in nadzora oseb javnega prava (ZEMŽM, 2002).

V največjih podjetjih, ki kotirajo na borzi, med predsedniki in predsednicami ni nobene ženske, med člani in članicami uprav je 23,8 odstotka žensk ter med predstavniki in predstavnicami zaposlenih 23,8 odstotka žensk, med generalnimi direktorji in direktoricami je 10,5 odstotka žensk ter izvršnimi 18,5 odstotka in neizvršnimi direktorji in direktoricami 24,4 odstotka žensk (EIGE, 2022b). S spremembo Zakona o gospodarskih družbah (Uradni list RS, št. 65/09 – uradno prečiščeno besedilo, 33/11, 91/11, 32/12, 57/12, 44/13 – odl. US, 82/13, 55/15, 15/17, 22/19 – ZPosS, 158/20 – ZIntPK-C in 18/21) morajo družbe, ki so zavezane pripraviti poslovno poročilo, v njem navesti tudi politiko raznolikosti, ki se izvaja v zvezi z zastopanostjo v organih vodenja in nadzora družbe z vidika spola in drugih vidikov, kot sta na primer starost ali izobrazba. V skladu s tem morajo družbe poročati o ciljih, načinih izvajanja in doseženih rezultatih.

Tudi na mestih odločanja na področju znanosti je malo žensk. Med šestimi rektorji oziroma rektoriciami univerz je samo ena ženska, v Slovenski akademiji znanosti in umetnosti (SAZU) pa je med člani in članicami 15,4 odstotka žensk (SAZU, 2022). Majhen je tudi delež žensk na mestih odločanja v organizacijah RTV v javni lasti: TV, radio in tiskovne agencije, ki delujejo na nacionalni ravni.

Glede na priporočila mednarodnih organizacij je tudi v Republiki Sloveniji prepoznan pomen prevzemanja položajev odločanja in poveljniških položajev v MO/SV s strani žensk ter prevzemanja položajev odločanja in vodstvenih položajev v policiji. V skladu z načelom zagotavljanja enakih možnosti pripadnice SV opravljajo naloge na vodstvenih in poveljniških položajih doma in v tujini. Republika Slovenija je bila tako prva med državami Severnoatlantskega zaveznitva in po znanih podatkih tudi na svetu, ki je novembra 2018 imenovala žensko generalko za načelnico Generalštaba SV. V SV je bila na položajih odločanja leta 2021 9-odstotna zastopanost žensk. V policiji je zastopanost žensk na vodstvenih delovnih mestih glede na skupno število vodstvenih delovnih mest 9 odstotkov. Decembra 2018 je bila imenovana prva generalna direktorica Policije. Policija še ni imela napotene ženske kot policijske atašejke v tujini (MNZ – P, 2023).

2.5.3 Cilji, ukrepi in kazalniki

Cilji:

1. Uravnotežena zastopanost žensk in moških na vseh ravneh odločanja v politiki
2. Uravnotežena zastopanost žensk na vodstvenih in vodilnih položajih v gospodarstvu
3. Uravnotežena zastopanost žensk in moških na položajih odločanja na drugih področjih javnega življenja

CILJ 1

Uravnovežena zastopanost žensk in moških na vseh ravneh odločanja v politiki

UKREP 1

Spodbujanje napredka na področju uravnovežene zastopanosti žensk in moških na mestih odločanja v politiki ter ozaveščanje o njenem pomenu na državni in lokalni ravni, vključno s spremembami volilne zakonodaje ter podporo programom in projektom za spodbujanje mladih žensk za udejstvovanje v politiki.

Nosilca:

MJU, MDDSZ.

Kazalniki:

- izvedene aktivnosti za povečanje deleža žensk na mestih odločanja v politiki
- delež žensk v državnem zboru
- delež žensk v državnem svetu
- delež žensk v Vladi RS
- delež občinskih in mestnih svetnic
- delež županj
- delež žensk in moških pri sestavi delovnih teles vlade, organov upravljanja in nadzora oseb javnega prava ter imenovanju ali predlaganju predstavnic in predstavnikov samoupravne lokalne skupnosti in samoupravne narodne skupnosti v organe upravljanja in nadzora oseb javnega prava

CILJ 2

Uravnovežena zastopanost žensk in moških na vodstvenih in vodilnih položajih v gospodarstvu

UKREP 1

Spodbujanje napredka na področju zastopanosti nezadostno zastopanega spola v organih vodenja in nadzora gospodarskih družb, zlasti z aktivnim spodbujanjem organov, pristojnih za sprejetje kodeksov upravljanja družb, ki kotirajo na borzi, oziroma družb s kapitalsko naložbo države (javnih delniških družb, SDH, DUTB), da v omenjene kodekse vključijo zahtevo za enakomernejšo zastopanost obeh spolov na vodstvenih mestih v družbi (na primer vsaj 40-odstotna zastopanost obeh spolov).

Nosilec in sodelujoči:

MGTS; MDDSZ.

UKREP 2

Spodbujanje uravnotežene zastopanosti spolov v organih vodenja in nadzora gospodarskih družb s ciljem povečanja deleža nezadostno zastopanega spola na 40 odstotkov na neizvršnih direktorskih mestih oziroma vsaj 33 odstotkov na skupno vseh direktorskih mestih (izvršnih in neizvršnih).

Nosilec in sodelujoči:

MGTS; MDDSZ.

UKREP 3

Spodbujanje oblikovanja politik raznolikosti v podjetjih, ki vključujejo vidik spola, da v opisu politike raznolikosti razkrijejo razmerje obeh spolov v organih vodenja in nadzora, ki je primerno za družbo njene velikosti, zastavljene cilje ter vpliv na postopke izbire članov organov vodenja in nadzora v skladu z zakonsko obveznostjo za velike in srednje družbe, ki revidirajo letna poročila.

Nosilec:

MGTS.

Kazalniki:

- izvedene aktivnosti za povečanje deleža nezadostno zastopanega spola na mestih odločanja v gospodarstvu
- delež žensk in moških na izvršnih in neizvršnih direktorskih mestih v večjih gospodarskih družbah, ki kotirajo na borzi

CILJ 3

Uravnotežena zastopanost žensk in moških na položajih odločanja na drugih področjih javnega življenja

UKREP 1

Spodbujanje uravnotežene zastopanosti spolov na najvišjih akademskih in raziskovalnih položajih z izvajanjem analiz stanja na državni ravni, s pripravo ukrepov za odpravo neenakosti (strategije enakosti spolov v akademiji) in s stalnim preverjanjem vpliva sprejetih ukrepov na enakost spolov.

Nosilec in sodelujoči:

MVZI; Komisija za enake možnosti v znanosti, NAKVIS, Rektorska konferenca RS.

UKREP 2

Spodbujanje uravnotežene zastopanosti žensk in moških pri odločanju v pomembnih nacionalnih organizacijah in institucijah, v ministrstvih in organih v sestavi ministrstev z rednim spremljanjem položaja, izvajanjem analiz po spolu, z vključevanjem ukrepov za zagotavljanje

enake obravnave v delovno okolje, s spodbujanjem enakih možnosti v karieri ter bolj uravnotežene zastopanosti na položajih odločanja, še zlasti v tradicionalno spolno stereotipnih strukturah (vojska, policija) in poklicih, kjer izrazito prevladujejo ženske.

Nosilci:

MJU; MO-SV, MNZ-P, MZEZ.

UKREP 3

Spodbujanje predlagateljev nagrad in priznanj, da pri pripravi predlogov upoštevajo načelo uravnotežene zastopanosti in podeljevalcev nagrad in priznanj k oblikovanju spolno uravnoteženih komisij, ki presojujejo o prejemnikih in prejemnicah.

Nosilci:

Vsa ministrstva.

UKREP 4

Izobraževanje za spodbujanje uravnotežene zastopanosti spolov pri izbiri strokovnjakinj in strokovnjakov, ki kreirajo javno mnenje v medijskem prostoru.

Nosilec:

MK.

Kazalniki:

- izvedene aktivnosti za doseganje uravnotežene zastopanosti žensk in moških na mestih odločanja na različnih področjih javnega življenja
- delež članic SAZU
- delež žensk v nacionalnih športnih organizacijah
- delež žensk na vodilnih mestih v medijih
- delež žensk na položajih odločanja in poveljniških položajih v MO in vojski
- delež žensk na položajih odločanja ter na vodstvenih položajih v MNZ in MNZ-P
- delež žensk na položajih odločanja v diplomaciji
- število izobraževanj za delavce in delavke v novinarstvu glede spodbujanja uravnotežene zastopanosti spolov med strokovnjaki in strokovnjakinjami, ki kreirajo javno mnenje v medijskem prostoru

2.6 SPODBUJANJE ENAKOSTI SPOLOV IN URESNIČEVANJA PRAVIC ŽENSK PO SVETU

2.6.1 Vsebinski opis področja

Spodbujanje enakosti spolov ter krepitev vloge žensk in deklic je pomemben cilj globalne zunanje politike. Je ključnega pomena za doseganje razvoja in zagotavljanje družbene pravičnosti: položaj žensk, otrok in manjšin oziroma prikrajšanih skupin v neki družbi spada med temeljne kazalnike njene razvitosti in demokratičnosti. Kljub mednarodnim prizadevanjem in številnim sprejetim zavezam je neenakost spolov še vedno globoko zasidrana v kulturnih, družbenih in političnih sistemih številnih držav ter žal še vedno del vsakdanjih izkušenj številnih žensk po svetu.

Prizadevanja EU in mednarodnih organizacij za izboljšanje položaja žensk in deklic v svetu se osredotočajo zlasti na:

- odpravo spolne diskriminacije in kršitev njihovih pravic;
- dostop do finančnih virov;
- dostop do zaposlovanja in vključenosti v gospodarske dejavnosti;
- dostop do izobraževanja;
- dostop do osnovnih zdravstvenih storitev;
- dostop do spolnega in reproduktivnega zdravja in pravic;
- odpravljanje nasilja zaradi spola v najhujših oblikah (pohabljanje ženskih spolovil, trgovina z ljudmi, spolno nasilje);
- odločanje;
- vključevanje žensk v izgradnjo miru in ohranjanje varnosti.

Enakost spolov in opolnomočenje žensk sta med temeljnimi cilji zunanjega delovanja EU, ki spodbuja enakost spolov in opolnomočenje žensk v mednarodnih partnerstvih, političnih dialogih in dialogih o človekovih pravicah s tretjimi državami, v trgovinski ter sosedski in širitveni politiki, pa tudi v okviru ukrepanja v nestabilnih, konfliktnih in izrednih razmerah (Svet EU, 2018).

Leta 2020 je minilo 25 let od sprejetja Pekinške deklaracije in izhodišč za ukrepanje (ZN, 1995) ter 20 let od sprejetja Resolucije VS ZN št. 1325 o ženskah, miru in varnosti (ZN, 2000a). Kljub temu nobena država na svetu do leta 2030 ne bo uspela doseči enakosti spolov ter opolnomočenja vseh žensk in deklet. Še vedno obstajajo številne neenakosti, med drugim neenakosti na področju osnovnega dostopa do zdravstva, izobraževanja in delovnih mest, pa tudi neenakosti, ki so posledica nasilja zaradi spola in spolnega nasilja. V številnih okoljih so pravice žensk in deklet vprašljive in pogosto niso priznane. V letih 2020 in 2021 je eden od ključnih dejavnikov, ki povečujejo neenakosti in ogrožajo težko priborjeni napredek, tudi pandemija. GAP III zato poudarja, da mora biti okrevanje po krizi zaradi covid-19 tudi priložnost za odpravo strukturnih neenakosti in gradnjo bolj vključujočih družb.

Pomemben instrument delovanja razvitih držav v mednarodni skupnosti je mednarodno razvojno sodelovanje oziroma uradna razvojna pomoč, ki jo zagotavljajo razvite države državam v razvoju. Države donatorice v skladu z razvojnimi cilji tisočletja in drugimi mednarodnimi zavezami prispevajo določen delež BDP za enakopravni in uravnoteženi svetovni razvoj. EU je tako skupaj s svojimi članicami največja globalna donatorica razvojne

pomoči. Z mednarodnim razvojnim sodelovanjem in humanitarno pomočjo prispeva k bolj uravnoteženemu in pravičnemu svetovnemu razvoju, odpravi revščine in neenakosti ter doseganju trajnostnega razvoja. Spodbuja tudi reševanje posledic humanitarnih kriz, krepitev odpornosti na krize in njihovo preprečevanje. V okviru projektov, ki imajo za osrednji cilj enakost spolov, se pričakuje, da bodo mednarodne razvojne in humanitarne aktivnosti v partnerskih državah osredotočene predvsem na ekonomske in socialne pravice žensk, vključno s pravico do izobraževanja; vključevanje žensk v procese odločanja kot del celovitega dobrega upravljanja, zagotavljanje spolnega in reproduktivnega zdravja in pravic ter preprečevanje nasilja zaradi spola.

Eno ključnih področij ukrepanja na globalni ravni in v Republiki Sloveniji je tudi delovanje žensk na področju miru in varnosti. Mednarodne in regionalne organizacije, kot so ZN, NATO, EU, Afriška unija, OVSE, sprejemajo resolucije, predpise in ukrepe ter opozarjajo na pomen enakovredne in polne vključitve in udeležbe žensk v prizadevanja za mir in varnost ter opozarjajo na ukrepe za krepitev moči žensk in deklic na različnih področjih, povezanih z mirom in varnostjo (vključenost lokalnih žensk, vključenost vsebin Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti v načrtovanje mednarodnih operacij in misij, zagotavljanje in dodeljevanje razvojne in humanitarne pomoči, vključenost žensk v obrambne in varnostne strukture držav in podobno). Opozarjajo tudi na izpostavljenost žensk in deklet spolnemu in s spolom povezanemu nasilju v kriznih razmerah, na vojnih in povojnih območjih ter tudi v sodobnih varnostnih grožnjah; v zvezi s tem so še posebej v ospredju prizadevanja zoper različne oblike uporabe spolnega nasilja kot orožja v vojni ali taktike bojevanja, na primer v terorizmu, nasilnem ekstremizmu, trgovini z ljudmi, kar zahteva jasne usmeritve o zagotovitvi zaščite žensk in deklet ter zahteve po ukrepanju s ciljem preprečevanja spolnega nasilja, kaznovanja storilcev in pomoči preživelim. EU in države članice dejavno spodbujajo večje število žensk v vojaških in civilnih mirovnih operacijah, zlasti na vodilnih mestih, pozivajo tudi k imenovanju več žensk na visoke položaje tako v nacionalnih varnostnih in obrambnih strukturah kot tudi na misijah v tujini, k preverjanju politike napredovanja v vojski, k strokovno poglobljenemu usposabljanju moških in žensk, vključenih v civilno delovanje na področju s spolom povezanih vidikov, glede zaščite, posebnih potreb in človekovih pravic žensk in otrok v konfliktnih situacijah in podobno. Za uresničevanje Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti države, vključno z Republiko Slovenijo, pripravljajo nacionalne akcijske načrte, ki povezujejo različne vladne in nevladne deležnike, pomembne za uresničevanje Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti ter za vključevanje vidika spola na področja, povezana z mirom in varnostjo.

2.6.2 Stanje v Republiki Sloveniji

Republika Slovenija je članica različnih delovnih teles EU in mednarodnih organizacij ter številnih mednarodnih skupin in pobud, ustanovljenih za spodbujanje enakosti spolov in sprejemanja politik na tem področju. To so Skupina na visoki ravni za integracijo načela enakosti spolov na visoki ravni (EU), Svetovalni odbor za enakost spolov (EU), Upravni odbor in Strokovni forum (EIGE), Komisija za enakost spolov (Svet Evrope), Mreža OECD za enakost spolov, Poziv k ukrepanju za zaščito pred nasiljem zaradi spola v izrednih razmerah (GBV), Delovna skupina za vključevanje vidika spola in dobro upravljanje (WP GMG), Globalna mreža kontaktnih točk za ženske, mir in varnost, Mednarodna mreža šampionov za enakost spolov (v New Yorku, Ženevi, na Dunaju in v Haagu), Neformalna delovna skupina EU za ženske, mir in varnost, Neformalna skupina za ženske, mir in varnost v okviru Nata, Skupina prijateljev za ženske, mir in varnost (GoFWPS) in Skupina prijateljev za eliminacijo nasilja nad ženskami (GoFVAW), ki delujeta v New Yorku, ter Odbor zaveznitva za vidike spola (NATO-NCPG). Republika Slovenija pripravlja redna poročila o zakonodajnih, sodnih, upravnih ali drugih ukrepih, ki jih je sprejela za izpolnjevanje določil CEDAW, ter o napredku Republike Slovenije, sodeluje v dvostranskih in večstranskih pobudah ter pri dogodkih, ki spodbujajo

enakost spolov, ter je dejavna v organih različnih mednarodnih institucij za spodbujanje enakosti spolov (MZEZ, 2023a).

Republika Slovenija je v mednarodni skupnosti prepoznana kot zagovornica enakosti spolov in človekovih pravic žensk. Za enakost spolov in krepitev moči žensk se Republika Slovenija zavzema z aktivnim sodelovanjem (kot članica ali opazovalka) v številnih drugih delovnih telesih EU in mednarodnih organizacij, ki niso izključno namenjeni spodbujanju enakosti spolov in sprejemanju politik na tem področju, kot so Generalna skupščina ZN in Svet ZN za človekove pravice, VS ZN, številne funkcionalne komisije Ekonomskega in socialnega sveta ZN, Severnoatlantski svet Nata in druga telesa Nata, Stalni svet OVSE in druga delovna telesa OVSE ter Odbor ministrskih namestnikov Sveta Evrope in drugih delovnih teles Sveta Evrope.

Republika Slovenija se za enakost spolov zavzema tudi v različnih mednarodnih razvojnih forumih (ZN, EU, OECD). Pri oblikovanju novih razvojnih finančnih instrumentov EU (v nadaljnjem besedilu: NDICI) se je Republika Slovenija zavzemala za vključenost tega elementa med pomembnejše politične usmeritve financiranja in programiranja razvojne pomoči EU. Cilji v NDICI so postavljeni visoko, saj bo moralo imeti vsaj 85 odstotkov vseh aktivnosti v okviru NDICI enakost spolov opredeljeno kot glavni ali pomemben cilj. S prvim okvirnim programom mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči v letu 2010 je bilo za krepitev učinkovitosti razvojnega sodelovanja predvideno vsebinsko osredotočenje aktivnosti na dve področji, hkrati pa je bila krepitev vloge žensk določena kot presečna tema slovenskega mednarodnega razvojnega sodelovanja. Strategija je leta 2018 ponovno potrdila enakost spolov kot presečno temo mednarodnega razvojnega sodelovanja, kar pomeni, naj bi vsi projekti mednarodnega razvojnega sodelovanja vsebovali tudi elemente, ki naj bi pripomogli k ekonomskim in socialnim pravicam žensk, usklajevanju družinskega in poklicnega življenja, vključevanju žensk v procese odločanja, k preprečevanju nasilja nad ženskami in deklicami ter k zagotavljanju spolnega in reproduktivnega zdravja ter pravic. Vpliv programa ali projekta na enakost spolov je eno od obveznih meril v skladu z Uredbo o izvajanju mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči Republike Slovenije (Vlada RS, 2018d).

V letu 2020 je bilo 39 aktivnosti v skupni vrednosti 2.787.827 evrov usmerjenih v doseganje enakosti spolov (od tega 31 aktivnosti v vrednosti 2.077.468 evrov v okviru programske razvojne pomoči). Od tega je imelo 12 aktivnosti – osem projektov nevladnih organizacij, en projekt Ustanove za krepitev človekove varnosti (ITF), namenski prispevek Mednarodnega odbora Rdečega križa (ICRC) za delovanje na področju spolnega izkoriščanja in zlorab v Demokratični republiki Kongo, prispevek za EIB-jev skrbniški sklad za ekonomsko odpornost ter ena aktivnost ministrstva za obrambo – v skupni vrednosti 689.014 evrov za glavni cilj enakost spolov, 27 aktivnosti različnih financerjev in izvajalcev v skupni vrednosti 2.038.813 evrov pa enakost spolov za pomemben cilj (MZEZ, 2023a).

Glede na leto 2019 se je število aktivnosti za enakost spolov zmanjšalo za 14, skupna vrednost pa za 13 odstotkov. Po drugi strani se je zvišala vrednost aktivnosti, ki imajo enakost spolov za glavni cilj, in sicer za 16 odstotkov. Delež dvostranske programske pomoči, ki vključuje vidik spola, je v letu 2020 znašal 39 odstotkov, kar pomeni znatno povečanje glede na izhodišče 20 odstotkov v letu 2017 kot tudi znatno povečanje glede na leto prej. S tem je bil skoraj že dosežen vmesni cilj 40 odstotkov, ki ga za leto 2022 določa Strategija mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči Republike Slovenije do leta 2030. V skladu z navedeno strategijo naj bi se ta delež do leta 2030 povečal na 60 odstotkov.

Z izvajanjem akcijskih načrtov za uresničevanje resolucij VS ZN o ženskah, miru in varnosti ter z vključevanjem vidika enakosti spolov v izvajanje projektnih aktivnosti Republika Slovenije izpolnjuje zaveze v mednarodnih in regionalnih organizacijah. SV je z vključevanjem pripadnic in pripadnikov SV ter imenovanjem strokovnjakov in strokovnjakinj – svetovalcev oziroma svetovalk za vidik spola na vseh ravneh poveljevanja v SV aktivna in prepoznavna v mednarodnem okolju in doma po uspešnem uresničevanju Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti.

Republika Slovenija je na vrhu med državami Severnoatlantskega zaveznitva po odstotku in položajih pripadnic MO in SV v napotitvah v MOM. Povprečna zastopanost pripadnic Slovenske vojske v MOM se je v zadnjem desetletju gibala med 7 in 11 odstotki – v letu 2022 je imela SV dnevno povprečno na MOM 274 pripadnikov in pripadnic, od tega 26 žensk (9,5 odstotka). Prav tako SV izvaja usposabljanja vseh pripadnikov in pripadnic, napotenih na opravljanje del in nalog v MOM, o uresničevanju Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti in vključevanju vidika spola s poudarkom na seznanitvi pripadnikov in pripadnic s položajem žensk na območju delovanja. Delež se povečuje, vendar je treba redno izvajati izobraževanja in usposabljanja pripadnikov in pripadnic SV za ozaveščanje, razumevanje in ravnanje v zvezi s spolnim nasiljem v konfliktnih in kriznih razmerah ter izobraževanja v policiji o vsebinah, povezanih z Agendo 1325 o ženskah, miru in varnosti. Slovenska policija je v mednarodne civilne misije od 1. januarja 2013 do 31. decembra 2019 napotila 36 policistov in 6 policistk (14,28 odstotka). V letu 2020 je policija v civilne misije napotila štiri policiste in nobene policistke, v letu 2021 pa tri policiste in nobene policistke.

2.6.3 Cilji, ukrepi in kazalniki

Cilji:

1. Podpora prizadevanjem za enakost spolov ter zagotavljanje uresničevanja pravic žensk in deklic na mednarodni, evropski in državni ravni
2. Izboljšanje socialnega in ekonomskega položaja žensk in deklic v partnerskih državah in državah v razvoju
3. Večja vloga in vključenost žensk pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti

CILJ 1

Podpora prizadevanjem za enakost spolov ter zagotavljanje uresničevanja pravic žensk in deklic na mednarodni, evropski in državni ravni

UKREP 1

Nadaljnje spodbujanje spoštovanja standardov enakosti spolov in krepitve moči ter vloge žensk in deklic v politikah in pri oblikovanju dokumentov v mednarodni skupnosti, predvsem mednarodnih in regionalnih organizacijah.

Nosilca:

MZEZ, MDDSZ.

UKREP 2

Podpora prizadevanjem za enakost spolov in krepitevi moči žensk na mednarodni ravni, vključno z okrepljenim političnim dialogom, diplomatskimi prizadevanji ter organizacijo dogodkov in sodelovanjem v relevantnih pobudah.

Nosilca

MZEZ, MDDSZ.

UKREP 3

Podpora pobudam v mednarodnih forumih na regionalni in svetovni ravni, ki spodbujajo zagotavljanje enakih možnosti in enakosti med spoloma ter uravnoteženo zastopanost žensk in moških v javnem in političnem življenju (na primer HeForShe, MenEngage, She Decides, EU-UN Spotlight Initiative).

Nosilca:

MZEZ, MDDSZ.

UKREP 4

Finančna podpora mednarodnim organizacijam, katerih delovanje je v skladu s prednostnimi vsebinskimi področji mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči Slovenije, ki vključujejo enakost spolov.

Nosilec:

MZEZ.

Kazalniki:

- število aktivnosti (pobude, dogodki, finančne spodbude), namenjenih spodbujanju enakosti spolov in uresničevanju pravic žensk po svetu
- politični dialog na področju enakosti spolov v okviru dvostranskih odnosov s partnerskimi državami

CILJ 2

Izboljšanje socialnega in ekonomskega položaja žensk in deklic v partnerskih državah in državah v razvoju

UKREP 1

Podpora izvajanju aktivnosti in projektov mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči, ki krepijo enakost spolov v partnerskih državah.

Nosilec in sodelujoči:

MZEZ; izvajalci projektov mednarodnega razvojnega sodelovanja

UKREP 2

Vključevanje enakosti spolov v mednarodno razvojno sodelovanje in humanitarne pomoči s promocijo načela enakosti spolov na mednarodni ravni in s prispevki mednarodnim organizacijam.

Nosilec in sodelujoči:

MZEZ; izvajalci projektov mednarodnega razvojnega sodelovanja

Kazalniki:

- število aktivnosti in projektov mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči, namenjenih krepitevi enakosti spolov ter vloge žensk in deklic v partnerskih državah
- delež dvostranske programske pomoči, ki vključuje vidik spola
- število projektov in programov mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči s predhodno oceno na podlagi spola, ki vključuje analizo potreb v partnerski državi (za projekte nad 10.000 evrov)

CILJ 3

Večja vloga in vključenost žensk pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti

UKREP 1

Večja vključenost žensk v mednarodne operacije in misije za ohranjanje in izgradnjo miru (MOM) ter v postopke odločanja in ukrepanja.

Nosilci:

MO, MNZ-P, MZEZ.

UKREP 2

Ozaveščanje javnosti o pomenu udeležbe žensk na področju miru in varnosti v Sloveniji, ohranjanje uravnotežene zastopanosti spolov, ozaveščanje in usposabljanje oseb, ki sodelujejo v procesih odločanja ter mednarodnih operacijah in misijah.

Nosilci:

MO, MNZ-P, MZEZ.

UKREP 3

Ozaveščanje in ukrepanje za zaščito žensk in deklet pred spolnim nasiljem v kriznih razmerah in ob sodobnih varnostnih grožnjah.

Nosilci in sodelujoči:

MDDSZ, MZEZ, MO, MNZ-P, MZ.

Kazalniki:

- dosledna politična zavezanost na mednarodni ravni k popolni odpravi spolnega nasilja v kriznih razmerah in ob sodobnih varnostnih grožnjah
- število aktivnosti, namenjenih krepitevi večje vloge žensk pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti
- prispevek mednarodnim organizacijam za preprečevanje spolnega nasilja ter nasilja zaradi spola v izrednih razmerah (v skladu z zavezami Republike Slovenije ob pridružitvi mednarodni pobudi Poziv za boj proti nasilju na podlagi spola v izrednih razmerah)
- delež pripadnic SV v mednarodnih operacijah in misijah za ohranjanje in izgradnjo miru ter v postopkih odločanja in ukrepanja (pripadnice SV in civilne funkcionalne strokovnjakinje (CFS))
- delež pripadnic policije v mednarodnih operacijah in misijah za ohranjanje in izgradnjo miru ter v postopkih odločanja in ukrepanja

2.7 SEZNAM POGOSTO UPORABLJENIH KRATIC

ARRS	Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije
CIP	Center za izobraževanje v pravosodju
CPI	Center za poklicno izobraževanje
CSD	center za socialno delo
EIGE	(angl. <i>European Institute for Gender Equality</i>) – Evropski inštitut za enakost spolov
EK	Evropska komisija
EP	Evropski parlament
EU	Evropska unija
FDV	Fakulteta za družbene vede
FRA	(angl. <i>European Union Agency for Fundamental Rights</i>) – Agencija Evropske unije za temeljne pravice

IKT	informacijsko-komunikacijske tehnologije
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
MDP	Ministrstvo za digitalno preobrazbo
MOM	mednarodne operacije in misije
MGTS	Ministrstvo za gospodarstvo, turizem in šport
MJU	Ministrstvo za javno upravo
MK	Ministrstvo za kulturo
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
MNZ	Ministrstvo za notranje zadeve
MNZ – P	Ministrstvo za notranje zadeve – Policija
MO	Ministrstvo za obrambo
MOD	Mednarodna organizacija dela
MP	Ministrstvo za pravosodje
MVI	Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje
MVZI	Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in inovacije
MSP	Ministrstvo za solidarno prihodnost
MZ	Ministrstvo za zdravje
MZEZ	Ministrstvo za zunanje in evropske zadeve
NAKVIS	Nacionalna agencija Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu
NIJZ	Nacionalni inštitut za javno zdravje
NPUR	Nacionalni program ukrepov Vlade Republike Slovenije za Rome
NVO	nevladne organizacije
OECD	(angl. <i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>) – Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
OVSE	(angl. <i>Organisation for Security and Co-operation in Europe</i>) – Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi

SCSD	Skupnost centrov za socialno delo
STEM	naravoslovje, tehnika, inženirstvo in matematika
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
SV	Slovenska vojska
SVOP	skupne varnostne in obrambne politike
SZD	Slovensko zdravniško društvo
UN	Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti
UMAR	Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj
UOIM	Urad Republike Slovenije za oskrbo in integracijo migrantov
URSIKS	Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij
ZN	Združeni narodi
ZZZS	Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije

2.8 VIRI

DVK. (2022). *Lastni izračun. 2022*. Dostopno na: <https://volitve.dvk-rs.si/lv2022/#/seznam-kandidatov>

DS. (2022). *Lastni izračun. 2022*. Dostopno na <https://ds-rs.si/sl/trenutni-mandat/drzavni-svetniki>

EIGE. (2017a). *Gender in health. 2017*. Vilnius: European Insitute for Gender Equality. Dostopno na: <https://eige.europa.eu/publications/gender-health#downloads-wrapper>

EIGE. (2017b). *Gender in research. 2017*. Vilnius: European Insitute for Gender Equality. Dostopno na: <https://eige.europa.eu/publications/gender-research>

EIGE. (2017c). *Spletno nasilje nad ženskami in dekleti. 2017*. Vilna: Evropski inštitut za enakost spolov. Dostopno na: https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/ti_pubpdf_mh0417543sln_pdfweb_20171026164005.pdf

EIGE. (2020a). Beijing +25: the fifth review of the implementation of the Beijing Platform for Action in the EU Member States. 2020. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Dostopno na: <https://eige.europa.eu/publications/beijing-25-fifth-review-implementation-beijing-platform-action-eu-member-states>

EIGE. (2020b). Gender Equality Index 2020. 2020. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Dostopno na: <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2020-digitalisation-and-future-work>

EIGE. (2020c). Gender mainstreaming. 2020. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Dostopno na: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming>

EIGE. (2020d). Gender Statistics Database. 2020. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Dostopno na: <https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs>

EIGE. (2021a). Gender Equality Index 2021: Health. 2021. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Dostopno na: <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2021-health>

EIGE. (2021b). The costs of gender-based violence in the European Union. 2021. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Dostopno na: <https://eige.europa.eu/publications/costs-gender-based-violence-european-union>

EIGE. (2022a). Gender Equality Index. 2022. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Dostopno na: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/about>

EIGE. (2022b). Gender Equality Index 2022. 2022. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Dostopno na: <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2020-digitalisation-and-future-work>

EK. (2017). Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu in Evropsko-Socialnemu odboru: Akcijski načrt EU za obdobje 2017–2019: Spoprijemanje z razliko v plačah med spoloma. 2017. Bruselj: Evropska komisija. Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017DC0678&from=EN>

EK. (2020a). Gender Action Plan III – a priority of EU external action. 2020. Brussels: European Commission. Dostopno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_2184

EK. (2020b). Unija enakosti: akcijski načrt EU za boj proti rasizmu za obdobje 2020–2025. 2020. Bruselj: Evropska komisija. Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0565&from=SL>

EK. (2020c). Unija enakosti: strategija za enakost LGBTIQ oseb za obdobje 2020–2025. 2020. Bruselj: Evropska komisija. Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0698&from=sl>

EK. (2020d). Unija enakosti: strategija za enakost spolov za obdobje 2020–2025. 2020. Bruselj: Evropska komisija. Dostopno na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX %3A52020DC0152](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0152)

EK. (2020e). Unija enakosti: strateški okvir EU za enakost, vključevanje in udeležbo Romov. 2020. Bruselj: Evropska komisija. Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0620&from=SV>

EK. (2021a). Akcijski načrt za evropski steber socialnih pravic. 2021. Bruselj: Evropska komisija. Dostopno na: <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/sl/>

EK. (2021b). Predlog Direktive Evropskega parlamenta in Sveta o izboljšanju delovnih pogojev pri platformnem delu. 2021. Bruselj: Evropska komisija. Dostopno na: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14450-2021-INIT/en/pdf>

EK. (2021d). 2021 Report on Gender Equality in the EU. 2021. Brussels: European Commission. Dostopno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/aid_development_cooperation_fundamental_rights/annual_report_ge_2021_en.pdf

EK. (2021e). Strategija EU za boj proti trgovini z ljudmi (2021–2025). 2021. Bruselj: Evropska komisija. Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:52021DC0171>

EK. (2021f). Strateški okvir EU za varnost in zdravje pri delu za obdobje 2021–2027. 2021. Bruselj: Evropska komisija. Dostopno na: EUR-Lex – 52021DC0323 – EN – EUR-Lex (europa.eu)

EK. (2021g). Unija enakosti: strategija o pravicah invalidov za obdobje 2021–2030. 2021. Bruselj: Evropska komisija. Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0101&from=SL>

EK. (2021h). Uredba (EU) 2021/241 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 12. februarja 2021 o vzpostavitvi Mehanizma za okrevanje in odpornost. 2021. Bruselj: Evropska komisija. Dostopno na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX %3A32021R0241](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A32021R0241)

EK. (2022a). Letno poročilo o enakosti spolov v EU 2022. 2022. Bruselj: Evropska komisija. Dostopno na: <https://www.gov.si teme/enakost-zensk-in-moskih/>

EK. (2022b). Predlog Direktive Evropskega parlamenta in Sveta o boju proti nasilju nad ženskami in nasilju v družini. 2022. Bruselj: Evropska komisija. Dostopno na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX %3A52022PC0105](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0105)

EK. (2022c). Predlog Direktive Evropskega parlamenta in Sveta o standardih za organe za enakost na področju enakega obravnavanja in enakih možnosti žensk in moških pri zaposlovanju in poklicu ter o črtanju člena 20 Direktive 2006/54/ES in člena 11 Direktive 2010/41/EU. 2022. Bruselj: Evropska komisija. Dostopno na: <https://imss.dz-rs.si/IMiS/lmisAdmin.nsf/ImisnetAgent?OpenAgent&2&DZ-MSS-01/7527be3050bab23291aaef99f35e7168421975a8c1c9a416fafee9c6570f886>

EK. (2023) 2023 Report on Gender Equality in the EU. 2023. Brussels: European Commission. Dostopno na: https://commission.europa.eu/system/files/2023-03/annual_report_GE_2023_web_EN_0.pdf

EPRS. (2021). Boj proti nasilju zaradi spola: kibernetško nasilje, ocena evropske dodane vrednosti. 2021. Bruselj: Evropski parlament. Dostopno na: https://www.europarl.europa.eu/EPRS/graphs/2021-Cyberviolence_SL.pdf

EU. (1957). Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti. 1957. Rim. Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:11957E/TXT&from=SL>

Eurofound. (2020). Living, working and COVID-19. First findings. 2020. Dublin: Eurofound. Dostopno na: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef20058en.pdf

Eurostat. (2020a). Eurostat podatkovna baza. Eurostat. Dostopno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Eurostat. (2020b). Vpliv COVID-19 na dohodek. 2020. Eurostat. Dostopno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Impact_of_COVID-19_on_employment_income_-_advanced_estimates&stable=1

Eurostat. (2022). Eurostat podatkovna baza. 2022. Eurostat. Dostopno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Eurostat. (2023). Eurostat podatkovna baza. 2023. Eurostat. Dostopno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

FDV. (2019). Odklikni! Ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti. 2019. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno na: [http://odklikni.enakostspolov.si/wp-content/uploads/2020/02/Odklikni_priroc %CC %8Cnik_A5_11_2019web.pdf](http://odklikni.enakostspolov.si/wp-content/uploads/2020/02/Odklikni_priroc%CC%8Cnik_A5_11_2019web.pdf)

FRA. (2014). Violence against women: an EU-wide survey. 2014. Vienna: European Union Agency for Fundamental Rights. Dostopno na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>

FRA. (2021). Crime, Safety and Victims' Rights. 2021. Vienna: European Union Agency for Fundamental Rights. Dostopno na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2021/fundamental-rights-survey-crime>.

GEM. (2022). Global Entrepreneurship Monitor 2021/2022. 2022. London: GEM. Dostopno na: <https://www.gemconsortium.org/file/open?fileId=50900>

Kanjuo-Mrčela A., Uhan S., Kurdija S., Mikič J., Vovk T. (2016). Dostopnost trga dela za ženske in moške: končno poročilo. 2016. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kanjuo-Mrčela A., Mikič J. (2021). Vrednotenje izvajanja Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških, 2015–2020. 2021. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Dostopno na: <https://www.gov.si teme/enakost-zensk-in-moskih/>

KZ-1. (2008). Kazenski zakonik. Uradni list RS, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20, 91/20, 95/21, 186/21, 105/22 – ZZNŠPP in 16/23.

MDDSZ. (2016a). Periodični načrt za izvajanje Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških za leti 2016 in 2017. 2016. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/Dokumenti/Enakost-spolov/12abf7bed8/NPZEMZMPeriodicni20162017.pdf>

MDDSZ. (2016b). Smernice za vključevanje vidika enakosti spolov v delo ministrstev. 2016. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/Dokumenti/Enakost->

MDDSZ. (2018a). Periodični načrt za izvajanje Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 za leti 2018 in 2019. 2018. Ljubljana: Ministrstvo, za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/Dokumenti/Enakost-spolov/489adce54f/NPZEMZMPeriodicniNact20182019.pdf>

MDDSZ. (2018b). Poročilo o izvajanju Periodičnega načrta za izvajanje Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 za leti 2016 in 2017. 2018. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/Dokumenti/Enakost-spolov/511ff19262/NPZEMZMPorocilo20162017.pdf>

MDDSZ. (2019). Prvo poročilo Republike Slovenije o uresničevanju konvencije Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima

(Istanbulska konvencija). 2019. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/Enake-moznosti/GREVIOPorocilo2019.pdf>

MDDSZ. (2020). Poročilo o izvajanju Periodičnega načrta za izvajanje Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 za leti 2018 in 2019. 2020. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Dostopno na: <https://www.gov.si teme/enakost-zensk-in-moskih/>

MDDSZ. (2022). *Interni podatki ministrstva.*

Mesto žensk. (2020). *Interna raziskava.* Dostopno na: <http://www.cityofwomen.org/sl/content/kontakt-0>

MK (2023). *Interni podatki ministrstva.*

MKPNZND – Zakon o ratifikaciji Konvencije Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima. 2015. Uradni list RS, – Mednarodne pogodbe, št. 1/15.

MNZ-P. (2010). Pravilnik o sodelovanju policije z drugimi organi in organizacijami pri odkrivanju in preprečevanju nasilja v družini. 2010. Uradni list RS, št. 25/10.

MNZ-P. (2023). Letna poročila o delu policije (za obdobje 2001–2022). 2023. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve. Dostopno na: <https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/statistika>

MO. (2023). *Interni podatki ministrstva.*

MOD. (2019a). Konvencija Mednarodne organizacije dela o odpravi nasilja in nadlegovanja v svetu dela. 2019. Mednarodna organizacija dela. Dostopno na: <https://www.iusinfo.si/download/razno/KONVENCIJA-ILO-190-O-ODPRAVI-NASILJA-IN-NADLEGOVANJA-V-SVETU-DELA-2019.pdf>

MOD. (2019b). Recommendation 206: Recommendation concerning the elimination of violence and harassment in the world of work. 2019. International Labour Organization. Dostopno na: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_711575.pdf

MVI. (2009). Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode. 2009. Uradni list RS, št. 104/09.

MVZI. (2021a). Ljubljanska deklaracija o enakosti spolov na področju raziskav in inovacij. 2021. Bruselj. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/PSEU/Ljubljana-Declaration-on-Gender-Equality-in-Research-and-Innovation-_endorsed_final.pdf

MVZI. (2016). Slovenska strategija krepitev Evropskega raziskovalnega prostora 2015–2020. 2016. Ljubljana: Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in inovacije. Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/ZNANOST/Strategije/Slovenska-strategija-krepitev-Evropskega-raziskovalnega-prostora-2016-2020-ERA-Roadmap.pdf>

MVZI. (2021b). Načrt za enakost spolov kot predpogoj za prijavo na razpise Obzorje Evropa. 2021. Ljubljana: Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in inovacije. Dostopno na: <https://www.gov.si/novice/2021-03-03-nacrt-za-enakost-spolov-kot-predpogoj-za-prijavo-na-razpise-obzorje-evropa/>

MZ. (2011). Pravilnik o pravilih in postopkih pri obravnavanju nasilja v družini pri izvajanju zdravstvene dejavnosti. 2011. Uradni list RS, št. 38/11.

MZEZ. (2023a). *Interni podatki ministrstva.*

MZEZ. (2023b). Strategija feministične zunanje politike Republike Slovenije. (*Interno gradivo – dokument v pripravi*).

Nacionalni svet za kulturo. (2016). Analiza položaja samozaposlenih v kulturi v Sloveniji s predlogi izboljšav. 2016. Ljubljana: Nacionalni svet za kulturo. Dostopno na: <http://www.asociacija.si/si/wp-content/uploads/2017/10/Analiza-o-polo%C5%BEaju-samozaposlenih-v-kulturi-v-Sloveniji-s-predlogi-izbolj%C5%A1av.pdf>

NIJZ. (2020). Neenakosti in ranljivosti v zdravju v Sloveniji. 2020. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. Dostopno na: https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/neenakosti_ranljivosti.pdf

NIJZ. (2022). Podatkovni portal. 2022. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. Dostopno na: https://podatki.nijz.si/pxweb/sl/NIJZ%20podatkovni%20portal?px_language=sl&px_db=NIJZ%20podatkovni%20portal&rxid=cb9df0a3-56e1-4804-9546-0dbb6365df08

OECD. (2020). OECD Family Database. 2020. Paris: OECD. Dostopno na: <https://www.oecd.org/els/family/database.htm>

OECD. (2022). SIGI Index. 2022. Paris: OECD. Dostopno na: <https://sim.oecd.org/Default.ashx?lang=En&ds=SIGI>

ReNPEMŽM – Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških, 2005–2013 (ReNPEMŽM). 2005. Uradni list RS, št. 100/05.

ReNPPD23–30 – Resolucija o nacionalnem programu na področju prepovedanih drog 2023–2030 (ReNPPD23–30). 2023. Uradni list RS, št. 75/23.

ReNPPND0914 – Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014 (ReNPPND0914). 2009. Uradni list RS, št. 41/09.

ReNPPTDZ – Resolucija o nacionalnem programu o prehrani in telesni dejavnosti za zdravje 2015–2025 (ReNPPTDZ). 2015. Uradni list RS, št. 58/15.

ReNPEMŽM15-20 – Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 (ReNPEMŽM15-20). 2015. Uradni list RS, št. 84/15.

ReNPZV16–25 – Resolucija o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2016–2025 »Skupaj za družbo zdravja«. (ReNPZV16–25). 2016. Uradni list RS, št. 25/16.

ReMRSHP – Resolucija o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni pomoči Republike Slovenije (ReMRSHP). 2017. Uradni list RS, št. 54/17.

ReDP18–28 – Resolucija o družinski politiki 2018–2028 »Vsem družinam prijazna družba« (ReDP18–28). 2018. Uradni list RS, št. 15/18.

ReNPDZ18-28 – Resolucija o nacionalnem programu duševnega zdravja 2018–2028 (ReNPDZ18–28). 2018. Uradni list RS, št. 24/18.

ReNPVZD18–27 – Resolucija o nacionalnem programu varnosti in zdravja pri delu 2018–2027 (ReNPVZD18–27). 2018. Uradni list RS, št. 23/18.

ReNPPZK19–23 – Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2019–2023 (ReNPPZK19–23). 2019. Uradni list RS, št. 43/19.

ReSNV-2 – Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-2). 2019. Uradni list RS, št. 59/19.

ReNPSV22–30 – Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2022–2030 (ReNPSV22–30). 2022. Uradni list RS, št. 49/22.

ReNPJP21–25 – Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025 (ReNPJP21–25). 2021. Uradni list RS, št. 94/21.

ReNPK22–29 – Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2022–2029 (ReNPK22–29). 2022. Uradni list RS, št. 29/22.

ReNPVŠ30 – Resolucija o nacionalnem programu visokega šolstva do 2030 (ReNPVŠ30). 2022. Uradni list RS, št. 49/22.

ReZrIS30 – Resolucija o znanstvenoraziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2030. (ReZrIS30). 2022. Uradni list RS, št. 49/22.

ReNPPNDNŽ23–28 – Predlog resolucije o preprečevanju nasilja v družini in nasilja nad ženskami 2023-2028 (2023). Besedilo v javni obravnavi, dostopno na: <https://e-uprava.gov.si/si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=9480>

ReNPPND23–27 – Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini in nasilja nad ženskami 2023–2027. (*Interno gradivo – dokument v pripravi*).

Robnik, S. (Ur.) (2016). Enakost spolov – (še) nedokončana zgodba: pregled razvoja na področju enakosti spolov v Sloveniji, 1991-2016. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/Dokumenti/Enakost-spolov/Publikacije/0338329570/NFMPublikacijaZgodovinskiPregledSI.pdf>

SAZU. (2022). Podatkovni portal. 2022. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Dostopno na: <https://www.sazu.si/clani-sazu>

She figures. (2021). The path towards gender equality in research and innovation. Dostopno na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/61564e1f-d55e-11eb-895a-01aa75ed71a1>

SURS. (2022). Podatkovni portal SI-STAT. Dostopno na: <https://pxweb.stat.si/SiStat/si>

SURS. (2023). Podatkovni portal SI-STAT. Dostopno na: <https://pxweb.stat.si/SiStat/si>

Svet EU. (2018). Ženske, mir in varnost. 2018. Bruselj: Svet Evropske unije. Dostopno na: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15086-2018-INIT/si/pdf>

Svet EU. (2019). EU Action Plan on Women, Peace and Security (WPS) 2019–2024. 2019. Brussels: EU Council. Dostopno na: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11031-2019-INIT/en/pdf>

Svet Evrope. (2006). Konvencija Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi. 2006. Strassbourg: Svet Evrope. Dostopno na: http://www.svetevrope.si/sl/dokumenti_in_publikacije/konvencije/197/index.html

Svet Evrope. (2007). Konvencija Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo. 2007. Strassbourg: Svet Evrope. Dostopno na: <https://rm.coe.int/168046e1dc>

Svet Evrope. (2011). Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter boju proti njima. Svet Evrope, Istanbul, 11V.2011. Dostopno na: <https://rm.coe.int/1680462542>

Svet Evrope. (2018). Strategija za enakost spolov 2018–2023. 2018. Strassbourg: Svet Evrope. Dostopno na: <https://rm.coe.int/ge-strategy-2018-2023/1680791246>

Svet Evrope. (2019). Preprečevanje seksizma in boj proti njemu: Priporočilo CM/Rec (2019)1. Strassbourg: Svet Evrope. Dostopno na: <https://rm.coe.int/16809a5b0e>

Svet Evrope. (2021). GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) Slovenia. 2021. Strassbourg: Svet Evrope. Dostopno na: <https://rm.coe.int/first-baseline-report-on-slovenia/1680a4208b>

Svet Evrope. (2022). Recommendation CM/Rec(2022)17of the Committee of Ministers to member States on protecting the rights of migrant, refugee and asylum-seeking women and girls. 2022. Strassbourg: Svet Evrope Dostopno na: <https://rm.coe.int/prems-092222-gbr-2573-recommandation-cm-rec-2022-17-a5-bat-web-1-/1680a6ef9a>

Šauperl M., Dobrovoljc H., Jeram J., Gulič M. (2018). Smernice za spolno občutljivo rabo jezika. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/Dokumenti/Enakostspolov/7ff464dfe6/EnakostSpolovSmerniceJezik.pdf>

UMAR. (2017). Strategija dolgožive družbe. 2017. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Dostopno na: https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/kratke_analize/Strategija_dolgozive_druzbe/Strategija_dolgozive_druzbe.pdf

UMAR. (2020). Poročilo o razvoju 2020. 2020. Ljubljana: UMAR. Dostopno na: https://www.umar.gov.si/publikacije/porocilo-o-razvoju/publikacija/news/porocilo-o-razvoju-2020/?tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&cHash=86f110020fb145c09ae850a52b4fa2b1

UN. (2021) . Priročnik o prepoznavanju zgodnjih in prisilnih porok v romski skupnosti ter o ukrepanju v teh primerih. 2021. Ljubljana: Urad za narodnosti. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/UN/SIFOROMA-4/Urad-za-narodnosti_Nacionalna-platforma-za-Rome_prirocnik_165x240mm.pdf

UNDP. (2022). Gender Inequality Index (GII). 2022. UNDP. Dostopno na: <https://hdr.undp.org/data-center>

Uradni list EU L 315, 14. 11. 2012. Direktiva 2012/29/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2012 o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj ter o nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2001/220/PNZ.

Uradni list EU C 202, 7. 6. 2016. Prečiščena različica Pogodbe o delovanju Evropske unije.

Uradni list EU L 330, 15. 11. 2014. Direktiva 2014/95/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. oktobra 2014 o spremembi Direktive 2013/34/EU glede razkritja nefinančnih informacij in informacij o raznolikosti nekaterih velikih podjetij in skupin.

Uradni list EU L 188, 12. 8. 2019. Direktiva (EU) 2019/1158 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. junija 2019 o usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja staršev in oskrbovalcev ter razveljavitvi Direktive Sveta 2010/18/EU.

Uradni list EU L 277, 27. 10. 2022. Uredba (EU) 2022/2065 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 19. oktobra 2022 o enotnem trgu digitalnih storitev in spremembi Direktive 2000/31/ES (Akt o digitalnih storitvah).

Uradni list EU L 315, 7. 12. 2022. Direktiva (EU) 2022/2381 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. novembra 2022 o zagotavljanju uravnotežene zastopanosti spolov med direktorji družb, ki kotirajo na borzi, in s tem povezanih ukrepov.

Uradni list EU L 322, 16. 12. 2022. Direktiva (EU) 2022/2464 Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Uredbe (EU) št. 537/2014, Direktive 2004/109/ES, Direktive 2006/43/ES in Direktive 2013/34/EU glede poročanja podjetij o trajnostnosti.

Uradni list EU L 132, 17. 5. 2023. Direktiva (EU) 2023/970 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 10. maja 2023 o krepitvi uporabe načela enakega plačila za enako delo ali delo enake vrednosti za moške in ženske s preglednostjo plačil in mehanizmi za izvrševanje.

Uradni list RS. št. 31/09 in 42/17. (2009). Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini.

Vlada RS. (2009). Strategija sodelovanja Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah. 2009. Uradni list RS, št. 19/10.

Vlada RS. (2010). Akcijski načrt Republike Slovenije za izvajanje resolucij Varnostnega sveta Združenih narodov 1325 in 1820 o ženskah, miru in varnosti v obdobju 2010–2015. (*Interno gradivo*)

Vlada RS. (2016). Delovna telesa Vlade. Dostopno na: <https://www.gov.si/zbirke/delovna-telesa/medresorska-delovna-skupina-za-spremljanje-izvajanja-konvencije-sveta-evrope-o-preprecevanju-nasilja-nad-zenskami-in-nasilja-v-druzini-ter-o-boju-proti-njima-istanbulska-konvencija/>

Vlada RS. (2017a). Nacionalna strategija preprečevanja in obvladovanja okužbe s HIV 2017–2025 (2017). Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Dostopno na: https://www.kclj.si/dokumenti/HIV_Nacionalna_strategija_2017-2025.pdf

Vlada RS. (2017b). Strategija razvoja Slovenije 2030. 2017. Ljubljana: Služba vlade RS za razvoj in kohezijsko politiko Dostopno na: https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/SVRK/Strategija-razvoja-Slovenije-2030/Strategija_razvoja_Slovenije_2030.pdf

Vlada RS. (2018a). Akcijski načrt Republike Slovenije za izvajanje resolucij Varnostnega sveta ZN o ženskah, miru in varnosti za obdobje 2018–2020. 2018. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Dostopno na: <https://www.lse.ac.uk/women-peace-security/assets/documents/2019/NAP/NAPSlovenia2018.pdf>

Vlada RS. (2018b). Nacionalni akcijski načrt za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu. 2018. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Dostopno na: <https://www.gov.si/teme/clovekove-pravice-v-gospodarstvu/>

Vlada RS. (2018c). Strategija mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči Republike Slovenije do leta 2030. 2018. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Dostopno na: [http://vrs-3.vlada.si/MANDAT18/VLADNAGRADIVA.NSF/71d4985ffda5de89c12572c3003716c4/09883fea9a693619c1258360002c0efc/\\$FILE/StrategijaTekst_P.pdf](http://vrs-3.vlada.si/MANDAT18/VLADNAGRADIVA.NSF/71d4985ffda5de89c12572c3003716c4/09883fea9a693619c1258360002c0efc/$FILE/StrategijaTekst_P.pdf)

Vlada RS. (2018d). Uredba o izvajanju mednarodnega razvojnega sodelovanja in mednarodne humanitarne pomoči Republike Slovenije. 2018. Uradni list RS, št.74/18.

Vlada RS. (2019). Strategija Vlade Republike Slovenije na področju migracij 2018–2028. 2019. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MNZ/SOJ/STR17072019.pdf>

Vlada RS. (2020a). Akcijski načrt Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi 2019–2020 2020. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Dostopno na: <https://www.gov.si/zbirke/delovna-telesa/medresorska-delovna-skupina-za-boj-proti-trgovini-z-ljudmi/>

Vlada RS. (2020b). Program za otroke 2020–2025. 2020. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/druzina/Programi-v-podporo-druzini/Program-za-otroke-2020–2025.pdf>

Vlada RS. (2020c). Sklep Vlade o sprejetem stališču Republike Slovenije do Predloga sklepa Sveta o pooblastitvi držav članic, da v interesu Evropske unije ratificirajo Konvencijo Mednarodne organizacije dela o nasilju in nadlegovanju. 2019. (št. 190. (Interno gradivo, 54928-2/2020/3)).

Vlada RS. (2020d). Sklep Vlade o sprejetem stališču Republike Slovenije do Sporočila Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Unija enakosti: strategija za enakost spolov za obdobje 2020–2025. (*Interno gradivo*).

Vlada RS. (2020e). Smernice za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2021–2025. 2020. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Dostopno na: <https://www.gov.si/teme/aktivna-politika-zaposlovanja/>

Vlada RS. (2021a). Akcijski program za invalide 2022–2030. 2021. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Dostopno na: <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/akcijski-program-za-invalide/>

Vlada RS. (2021b). Nacionalni program ukrepov za Rome za obdobje 2021–2030 (NPUR). 2021. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Dostopno na: <https://www.gov.si/novice/2021-12-28-vlada-je-sprejela-nacionalni-program-ukrepov-za-rome-za-obdobje-20212030/>

Vlada RS. (2022). Portal GOV.SI. 2022. Dostopno na: <https://www.gov.si/drzavni-organi/vlada/>

Vlada RS. (2023a). Akcijski načrt Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi 2023–2024. 2023. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Dostopno na: <https://www.gov.si/zbirke/delovna-telesa/medresorska-delovna-skupina-za-boj-proti-trgovini-zljudmi/>

Vlada RS. (2023b). Digitalna Slovenija 2030 – Krovna strategija razvoja informacijske družbe do leta 2030. 2023. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDP/Dokumenti/Digitalna-Slovenija-2030.pdf>

Zadnik V, Žagar T. SLORA: Slovenija in rak. Epidemiologija in register raka. Onkološki inštitut Ljubljana. Dostopno na: www.slora.si (20. 2. 2023)

ZDOsk-1 – Zakon o dolgotrajni oskrbi. (2023). Uradni list RS, št. 84/23.

ZEMŽM – Zakon o enakih možnostih žensk in moških. (2002). Uradni list RS, št. 59/02, 61/07 – ZUNEO-A, 33/16 – ZVarD in 59/19.

ZGD-1 – Zakon o gospodarskih družbah (2006). Uradni list RS, št. 65/09 – uradno prečiščeno besedilo, 33/11, 91/11, 32/12, 57/12, 44/13 – odl. US, 82/13, 55/15, 15/17, 22/19 – ZPosS, 158/20 – ZIntPK-C in 18/21.

ZNPPol – Zakon o nalogah in pooblastilih policije (2013). Uradni list RS, št. 15/13, 23/15 – popr., 10/17, 46/19 – odl. US, 47/19 in 153/21 – odl. US.

ZPND – Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008). Uradni list RS, št. 16/08, 68/16 in 54/17 – ZSV-H in 196/21 – ZDOsk.

ZKP-N – Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku. (2019). Uradni list RS, št. 22/19.

ZSDP-1 – Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (2014) Uradni list RS, št. 26/14, 90/15, 75/17 – ZUPJS-G, 14/18, 81/19, 158/20, 92/21 in 153/22.

ZUNEO – Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja. (2004). Uradni list RS, št. 93/07 – uradno prečiščeno besedilo in 33/16 – ZVarD.

ZVarD – Zakon o varstvu pred diskriminacijo (2016). Uradni list RS, št. 33/16 in 21/18 – ZNOrg.

ZUJIK – Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (2002). (Uradni list RS, št. 77/07 – uradno prečiščeno besedilo, 56/08, 4/10, 20/11, 111/13, 68/16, 61/17, 21/18 – ZNOrg, 3/22 – ZDeb in 105/22 – ZZNŠPP).

ZN. (1992a). CEDAW General Recommendation No. 19: Violence against women. Dostopno na: <https://www.refworld.org/docid/52d920c54.html>

ZN. (1992b). Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk. Uradni list SFRJ – Mednarodne pogodbe, št. 11/81.

ZN. (1995). Pekinška deklaracija in Pekinška izhodišča za ukrepanje. 1995. Združeni narodi. Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/enake_moznosti/PekinskaDeklaracija.pdf

ZN. (2000a). Resolucija 1325 (2000), sprejeta na 4213. zasedanju Varnostnega sveta, 31. oktobra 2000. Dostopno na: <http://www.peacewomen.org/assets/file/TranslationInitiative/1325/1325slovenian.pdf>

ZN. (2000b). Resolucije o aktivnem in učinkovitem sodelovanju žensk pri vzpostavljanju in izgradnji miru. Dostopne na: <https://peacemaker.un.org/wps/normative-frameworks/un-security-council-resolutions>

ZN. (2011). Smernice za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu: izvajanje okvirnega programa Združenih narodov »varovati, spoštovati in pomagati«. New York: Organizacija združenih narodov.

ZN. (2014). Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. Fifth and sixth periodic reports of States parties due in 2013. (16. 6. 2014). Dostopno na: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/430/92/PDF/N1443092.pdf?OpenElement>

ZN. (2015). Agenda 2030 za trajnostni razvoj, resolucija GS ZN, A/RES/70/1, sprejeta 21. 10. 2015. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/razvojno-sodelovanje/publikacije/Agenda_za_trajnostni_razvoj_2030.pdf

ZN. (2017). General recommendation No. 35 (2017) on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19 (1992). Dostopno na: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N17/231/54/PDF/N1723154.pdf?OpenElement>

ZN. (2022). Rapid Gender Analysis of Ukraine. 2022. Geneva: Care International and UN Women. Dostopno na: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-05/Rapid-Gender-Analysis-of-Ukraine-en.pdf>.

ZN. (2023). CEDAW. Concluding observations on the seventh periodic report of Slovenia. Dostopno na:

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/SessionDetails1.aspx?SessionID=2603&Lang=en

ZZZS. (2023). Podatkovni portal ZZZS. Dostopno na: <https://www.zzzs.si/informacije/podatkovni-portal-zzzs/>

WEF. (2022). Global Gender Gap Report 2022. Dostopno na: <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2022/>

Št. 000-04/23-18/7

Ljubljana, dne 22. septembra 2023

EPA 897-IX

Državni zbor
Republike Slovenije
Danijel Krivec
podpredsednik